SCRISOAREA MOLDOVEI

de

DIMITRIE CANTEMIR

Domnulŭ Ei

Editată întâĭ la anulŭ mântuireĭ 1825, Augustŭ în 19

ḑile, subŭ Domnia luĭ

IOAN SANDU STURZA V.V.

şĭ cu bine-cuvântarea

Pre Sfântului şi neştersŭ din memoria

oamenilorŭ, Arhiepiscopŭ şi Mitropolitŭ

Moldovei şi Sucevei,

VENIAMIN BOLDOUR COSTACHĬ

Reeditată la anulŭ 1868. Noemvrie în 28 ḑile, de cătră

T. Boldour-Lăţăscu.

Redactorŭ ḑiaruluĭ „Moldova".

VOLUMUL I.

IAȘI.
Imprimeria Adolf Bermann
1868.

SCRISOAREA MOLDOVEI

de

DIMITRIE CANTEMIR

Domnulŭ Eĭ.

Editată întâĭ la anulŭ mântuireĭ 1825, Augustŭ în 19 ḑile, subŭ Domnia luĭ

IOAN SANDU STURDZA V.V.

şî cu bine-cuvântarea

Pre Sfântulŭ şî neştersŭ din memoria oamenilorŭ, Arhiepiscopŭ şî Mitropolitŭ Moldoveĭ şî Suceveĭ,

VENIAMIN BOLDOUR-COSTACHI.

Reeditată la anulŭ 1868, Noemvrie în 28 ḑile, de c

T. Boldour-Lâţâscu

Redactorŭ ḑiiaruluĭ „Moldova“.

IASI.
Imprimeria Adolf Bermann.
1868.

Precuvântare.

De prisosŭ este să enumerâmŭ aice, toate muncele, toate jărtfele ce ne amŭ impusŭ spre triumfulŭ principiuluĭ pentru care luptămŭ:

Reîntoarcerea cu orĭ ce prețŭ a Moldoveĭ, la vechia sa splendoare.

Orĭ-care însă au fostŭ sîlințele ce amŭ pusŭ spre a însufla puțînă viață, puțînŭ focŭ în acestŭ corpŭ atât de vioiŭ o-dinioare. atâtŭ de amorțitŭ, de inertŭ pentru momentŭ, care să maĭ chiamă Națiunea Moldovană; totușĭ, departe de a fi stârpitŭ încă toate mijloacele de care este capabilă persseveranța omineascĕ, puternica hotărîre a patriotuluĭ nestrămutatŭ în credința sa, avemŭ deplina convicțiune că suntemŭ abie la începutulŭ missiuneĭ noastre.

Unulŭ din aceste mijloace, cât'ĭĭ treaba pe vorbă şĭ pe scrisŭ, este reamintirea suvenirilorŭ noastre istorice, adecă: **aducerea aminte de cea ce amŭ fostŭ** — lucru uitatŭ, să vede, acumŭ la noĭ, saŭ dacă maĭ există încă p'intre Moldovenĭ, există numaĭ în stare de *halima*!

Ş'în adevărŭ; halima să pare ace epopee, glorioasă între toate epopeele glorioase din Lume, în care o mână de camenĭ, încunjuraţĭ, cercuiţĭ de ceĭ la a cărora piciore, în atâte rândurĭ au tremuratŭ Ominirea, traversă unŭ dramŭ lungŭ de cincĭ seculĭ întregĭ; dramŭ crudŭ, înfioritorii, în curgerea căruia toiagulŭ constitua totŭ dreptulŭ publicŭ pe pământŭ; însamnă fie-care popasŭ al acesteĭ lupte de urieşĭ prin victoriele şĭ virtuţĭle lorŭ cetăţâneştĭ; iesă neatârnaţĭ iĭ şĭ moşĭoara care'ĭ hrăneşte din cataclizmulŭ care îmbite imperiĭ, destruge atâte marĭ naţiunĭ; — şĭ cândŭ la malulŭ scăpâreĭ, la pragulŭ fericireĭ. ceĭ contra acărora bărbăţĭie s'aŭ zdrobitŭ în timpulŭ seculelorŭ hordele muzulmane, polone, tartare, magiare şĭ ţigăneştĭ, picâ într'unŭ momentŭ victime celeĭ maĭ copilăreştĭ d'intre înşâlâciunĭ ! !

Suvenirile istorice suntŭ pentr'o Naţiune, cea ce'ĭ temelia la o casă. Naţiunea fârâ istorie, adecă fârâ simbolulŭ strămoşăscŭ în giurulŭ căruia sâ să grupeză, să năruеşte ca ş'o casă fără de temelie, lipssită de punctulŭ pe care s'ăşĭ sprigine greutatea eĭ.

Maĭ multŭ de cât aceasta: O Naţĭune fârâ istorie nicĭ nu'ĭ Naţĭune, căcĭ Naţĭunea nu'ĭ constituetă prin o sîngură generaţiune, ce prin maĭ multe gene-

raţiuni care s'aŭ succedatŭ una alteĭ, şi care generaţiunĭ la unŭ locŭ numaĭ au cea ce să numeşte: istorie,—formează ceă ce să chiamă: Naţiune.

Pe cât nu să poate contesta adevârulŭ acestuĭ principiŭ, precum nu sâ poate nega lumina soareluĭ, pe atâta dar este necontestabilŭ — pentru ceĭ de raţiune, cu mintea sănâtoasâ, bine s'înţelege—că o Naţiune existâ astâḑi, pentru raţiunea că e aŭ existatŭ în urmâ, în curgerea seculelorŭ maĭ puţinŭ sau maĭ multŭ departate, şî că o Naţiune, o Naţionalitate, nu sâ poate improza precumŭ aĭ improviza unŭ bal-masche, unŭ caşcavalŭ, şî alte lucrurĭ de o duratâ tot atât de statornicâ şî îndelungatâ, ca şî timpulŭ trebuitoriŭ pentru confecţionarea lorŭ.

O Naţiune improvizată, opera unorŭ nebunĭ care vorŭ să anticipe iĭ peste opera seculelorŭ, peste geniulŭ şî tendenţele gentelorŭ, care să desfâşură *numaĭ* în curgerea unorŭ periode întregĭ, şî nu prin *surprindere*, prin unŭ clapştosŭ carnavelescŭ; o Naţiune improvizatâ, ḑicemŭ, e tot atât de stabilâ, ca şî globulŭ de soponŭ eşitŭ din trestia copiilorŭ, c'elŭ privescŭ câscâuniĭ cu admiraţiune pânâ ce plesneşte tocmaĭ în momentulŭ cândŭ iĭ s'aşteaptâ s'elŭ vadâ luând proporţiunĭ gigantice.

Spre a veni, ca tot-de-una, cu facte în ajiutoriulŭ principiilorŭ noastre; spre a proba câ numaĭ existenţa acelorŭ Naţiunĭ nu'i efemerâ care au de temelie suvenirele istorice, tradiţiunele lorŭ strâmoşeştĭ, v'omŭ lua o probâ între sute.

Să lăsămŭ numeroasele populaţiunĭ din Nistru pânâ'n fundulŭ Rossieĭ Albe, maĭ departe încâ, pă-

nâ la extremitatea Poluluĭ; toate bine distencte între ele, populaţiunĭ pline de bârbâţîie, dar care în lipssâ de tradiţiunĭ, de aşâḑâminte istorice, exista nu în stare de Popoare, ce de populaţiunĭ, de gloate; trâieu, cum s'arŭ ḑîce, în bobote, pânâ ce naturalmente toate aŭ picatŭ prada celuĭ maĭ ghibacĭŭ şî îndrâzneţŭ. Ne sà va replica poate câ aglomeraţiunea acestuĭ imperiŭ provine de la fuziunea logicâ a elementuluĭ Slavŭ, âşĭ trage cauza din affinitatea rasselorŭ, care din instinctŭ s'aŭ apropietŭ cu încetulŭ unele de altele. Nemicâ maĭ greşîtŭ de cât asâmine susţînere. Lâsândŭ câ originia gentelorŭ nu constitue nicĭ cum Naţionalitatea, ce din contra luândŭ de normâ asemine teorie amŭ ave unŭ rezultatŭ cu totulŭ opusŭ, adecâ: Cozmopolitizmulŭ; ne amŭ trezâ în faţa genteĭ Omineştĭ Întreagâ, câcĭ toţĭ ne trâgemŭ din aceaşĭ viţâ; lăsândŭ câ Naţiunea, Naţionalitatea, Patria, nu suntŭ constituate de cât prin cerculŭ, pactele şî denumirea subŭ care aŭ trâitŭ Pârinţîĭ unuĭ Poporŭ, aceĭ care i'aŭ transmisŭ drepturile, numele, pămîntulŭ, şî înainte de toate *experienţa* lorŭ; lăsându-le aceste, apoĭ încă 10 millioane de Tatarĭ, fuzionaţĭ în collossulŭ Rusŭ, nu sântŭ şî n'aŭ fostŭ Slavĭ iĭ; asămine şî Calmuciĭ cândŭ s'ar câuta bine. Tatarulŭ de Cozacŭ, Calmuculŭ de Lipovanŭ sâ deosâbescŭ tot atât de puţînŭ ca ş'unŭ Chinezŭ de unŭ Spaniolŭ; şî dacâ toate aceste rase aŭ perdutŭ astâḑĭ maĭ pânâ şî suvenirulŭ lorŭ, aceastâ provine din cauza că ele n'au avutŭ suvenire.

Lăsândŭ de o parte marele Statŭ Americanŭ, ca-

re are oamenĭ mulţĭ, despune de tezaure, de nenumarate flote, de armate cât îĭ trebuĭ, şî care cu toate aceste nu'ĭ o Naţîune, convulţiunele luĭ interioare ne o probă, şî care nu'ĭ de cât o tovărăşîie, şî încă o tovârâşîie mârşavă, unde celŭ maĭ şîretŭ şî celŭ maĭ colţosŭ, caută s'âşĭ facă partea leuluĭ. Ş'în adevârŭ, este ace o Naţîune, o Patrie, acolo unde nicĭ unŭ scriitoriŭ, nicĭ unŭ representante'n cameră, nicĭ unŭ oratoriŭ la tribună, nicĭ unŭ jurnalistŭ, nicĭ unŭ professorŭ cătrâ eleviĭ seĭ, nicĭ unŭ cărmuitoriŭ în publicŭ, nu poate ḑîce: **Strâmoşîĭ noştri** ! nu poate invoca aceste sacre cuvinte care mişcă fibrele până ş'în celŭ maĭ nesîmţîtoriŭ?

Lasândŭ, ḑîcemŭ, miĭ de alte exemple pe care le amŭ pute cita în agutoriulŭ nostru, să ne oprimŭ la unulŭ; să luămŭ pe Helleni.

Dacă aŭ gustatŭ vr'o Naţiune fazele cele maĭ extreme aĭ soarteĭ, care suntŭ partea oamenilorŭ pe acestŭ pământŭ; culmea glorieĭ ş'alŭ putereĭ; alŭ putereĭ morale prin luminele, geniulŭ şî civilizaţiunea sa, alŭ putereĭ brutale prin bravura copiilorŭ eĭ; decadenţa ce maĭ cumplită, când pe de o parte Lumea aŭ privit-o în robia barbarilorŭ, iar pe de alta numele fiilorŭ eĭ ajunsă peste triĭ părţĭ a pământuluĭ o calificaţiune de rîsŭ, badjiucoritoare; apoĭ această Naţiune, aŭ fostŭ Naţiune Hellenâ.

Dupâ ce aŭ învietŭ Lumea însufleţînd'o prin ştiinţele, artele şî exemplele eĭ; subjugată întâĭ de Romanĭ, subŭ care aŭ făcutŭ parte din Imperiulŭ Bisantinŭ la întâie trunchieră a Imperiuluĭ Romanŭ; în urmă pe

giumatate liberâ pentr'unŭ momentŭ, o dată cu picarea Țarigraduluĭ în mânele sectatorilorŭ lui Mahomet, pică şî e pentr'unŭ lungŭ timpŭ subŭ ce maĭ atrosâ sclăvie, pe care aŭ suferit-o vr'o Națiune subjugată.

Oraşele cele nemuritoare disparŭ, glorioasele lorŭ insule suntŭ pustiete, monumentele cele care făceŭ admirațiunea Lumeĭ suntŭ destruse, şî din atâta glorie şî mărire nu rămâne pe pământulŭ acelor semi-ḑeĭ de cât ruine, iarŭ în lumea întreagâ, istoria aceleĭ Gigantice epoce!

Helleniĭ nu râmânŭ de cât cu fiere pe corpŭ, dar în inimâ, cu suvenirulŭ celeĭ ce au fostŭ!

Dupâ maĭ mulțĭ seculĭ de robie, acele suvenirĭ aprindŭ în inimile lorŭ hotărârea de a redobândi vechia lorŭ posițiune, saŭ de a peri pânâ la celŭ maĭ de pe urmâ.

Şî iĭ arŭ fi perilŭ, dacâ în istorie nu era scrisŭ, câ assassinatulŭ Hellenilorŭ, arŭ constitua o imfamie acăria solidaritate trebuie sâ s'întindâ, fărâ distencțiune, peste ominirea întreagâ.

Acestŭ sîmțîmentŭ aŭ fostŭ atâtŭ de tare, în câtŭ elŭ aŭ învinsŭ astâ-dată egoismulŭ celŭ răce a politiceĭ Occidentale, şî făcândŭ pe comendanțiĭ escadrelorŭ Europeane să treacâ alăture cu instrucțiunele ce le țîneu de la guvernementele lorŭ respective, aŭ trăsnitŭ pe turcĭ la Navarin, şî libera Grecia!

Nicĭ concursulŭ de din afarâ, nicĭ acele ḑilnice şî parțiale acte în năuntru de unŭ eroizmŭ fără asamanare, n'arŭ fi venitŭ în agiutoriulŭ Greciei, dacă e n'arŭ fi avutŭ pentru sîne, unŭ apărătoriŭ maĭ pu-

ternicŭ: Istoria eĭ; dacă Lumea nu ş'arŭ aduce cu respectŭ şĭ admiraţiune aminte, de numele luĭ Pericles, Homer, Leonidas şĭ atâţa; dacâ'n cuvintele de Atena, *Lacedemona*, Sparta etc, n'arŭ *sîmţî* toţĭ o putere magică şĭ irrezistibilă.

Mamele Hellene, cândŭ â'şĭ leagănă pe braţe copiĭ le spunŭ cea ce aŭ făcutŭ taţiĭ lorŭ la Termopile, la Missolonghi, la Arcadium; şĭ aceĭ copiĭ, deveniţĭ oamenĭ, — ştiţĭ ce naturalmente facŭ?

Morŭ pentru Patrie, saŭ învingŭ!

Asâmine cândŭ aĭ istorisâ Moldovenilorŭ, cea ce aŭ fostŭ şĭ cea ce aŭ făcutŭ Pârinţiĭ lorŭ; ce nume este alŭ lorŭ, ce ţară aŭ stăpânitŭ din vechime; cine le aŭ fostŭ amicĭ, pe cine aŭ avutŭ în curgerea seculelorŭ de inimicĭ fireştĭ şĭ neîmpacaţĭ, atunce toţĭ aceştĭ adevaraţĭ Moldovenĭ te v'orŭ înţălege; v'orŭ şti care le'i numele, unde le'ĭ Patria, şĭ de care Naţiune suntŭ; şĭ luândŭ exemplu de la pârinţiĭ lorŭ — care aŭ avutŭ celŭ puţînŭ atâta minte şĭ patriotismŭ câtŭ şĭ noĭ; admitiţ-o macarŭ aceasta — v'orŭ fi cea ce aŭ fostŭ, v'orŭ urma cea ce aŭ fâcutŭ ceĭ de la care iĭ sâ tragŭ; ş'arŭ agiunge atâta pentru binele ţăriĭ, pentru mândria lorŭ.

Dar spune cuiva, că nu este Patria luĭ ace pe care aŭ apucat-o de la părinţiĭ seĭ, şĭ că are altă ţară subŭ scufia Ceriuluĭ; spune'ĭ că elŭ e din altă Naţiune de câtŭ din ace căria aŭ aparţînutŭ strămoşiĭ luĭ, şĭ aceasta pentru raţiunea că suntŭ doĭ, triĭ anĭ, unŭ Domnŭ bolnavŭ în hallucinaţiunele luĭ lucra pentru unire, şĭ c'unŭ nebunŭ aŭ efectuat-o câtŭ-va

timpŭ în urmă, apoĭ oare acela n'are destulŭ motivŭ ca sâ sâ tàvâlească de rîsŭ?

Adă pe unŭ munteanŭ în Ieşĭ şî spune Moldovenilorŭ: „Acesta'ĭ v'eĭ frate, are sâ conlucreză cu voĭ la mărirea voastră Naţională, la fericirea voastrâ; formează totŭ o Naţiune cu voĭ, pentru raţiunea ca'n curgerea unuĭ şîrŭ de seculĭ v'aŭ pradatŭ ţara, aŭ fostŭ inimiculŭ vostru celŭ maĭ neîmpacatŭ; pentru că la coada Ungurilorŭ, Leşîlorŭ, Turcilorŭ ş'alŭ Tatarilorŭ aŭ purtatŭ periodicŭ fierulŭ şî foculŭ p'intre caminiile voastre, ţ'aŭ arsŭ casa, ţ'aŭ strâcatŭ Biserica, ţ'aŭ tâietŭ tatulŭ, ţ'aŭ sugrumatŭ mama, ţ'aŭ violatŭ sora . . . . „ oare aceste vorbe credeţĭ voĭ câ arŭ trece adresate altora de câtŭ trădàtorilorŭ şî subŭ protecţiunea şticurilorŭ munteneştĭ?

Celorŭ care ne arŭ taxa de exageraţiune, le amŭ replica cu istoria în mână, adecâ cu documentele uneĭ Naţiunĭ; cu acele documente care reguleazâ numele, naţionalitatea şî drepturile unuĭ Poporŭ.

Ace istorie care nu'ĭ scrisă de noĭ, şî ca asămine nu poate fi prin urmare bânuită câ ne partineşte, nu numaĭ consacrâ drepturile şî Naţionalitatea noastrâ, ce însâ este unŭ calauzŭ experimentatŭ pentru copiĭ Moldoveĭ, întocmaĭ cumŭ este în curgerea vieţeĭ sale pentr'unŭ omŭ, experienţa celorŭ ce au pâţitŭ.

Aceste suntŭ raţiunele care ne facŭ sâ publicâmŭ de acumŭ înainte în feullitonŭ *Moldoveĭ* totŭ ce sâ atinge de istoria Ţâriĭ noastre, de istoria Moldoveĭ.

Una din principalele cauze alŭ nenorocirilorŭ noastre, este fâră îndoială pentru câ Moldoveniĭ nu ştiŭ

nicĭ nu'şĭ batŭ capulŭ să ştie istoria lorŭ. Iĭ care cunoscŭ în perfecţiune viaţa maĭ tuturorŭ ,genţelorŭ, nicĭ nu cetescŭ macarŭ — afară de câte-va rare exepţiunĭ — acea a Naţiuneĭ lorŭ!

Iĭ nu ştiŭ ce aŭ fostŭ iĭ odată, şĭ n'aŭ ideie prin urmare de cea ce pierdŭ acumŭ, căcĭ alt-felŭ s'arŭ propi, cătŭ este timpŭ încă, pe malulŭ prăpastieĭ.

Începemŭ de o-dată cu „scrisoarea Moldoveĭ de Dimitrie Cantemir, Domnulŭ eĭ" pe care cu dreptŭ cuvântŭ o putemŭ numi partea economică a istorieĭ noastre, şĭ până a nu veni la partea eĭ militară, la acele acte de glorie şĭ de eroismŭ prin care s'aŭ imortalizatŭ strămoşiĭ noştri, v'omŭ desfăşura probele înţălepţiuneĭ şĭ geniuluĭ acestorŭ oamenĭ, totŭ atâtŭ de marĭ la cârma trebilorŭ, în conducerea societăţilorŭ, pe câtŭ aŭ fostŭ de marĭ pe câmpiele bătălliielorŭ.

Cândŭ v'eţĭ afla până la ce punctŭ geniulŭ şĭ luminele acestorŭ Părinţĭ aĭ Patrieĭ, pluteŭ pe de asupra ieresurilorŭ, nedreptăţeĭ şĭ privileghielorŭ care pe timpulŭ unorŭ seculĭ de întunecime, aŭ formatŭ baza totŭ dreptuluĭ publicŭ pretutindine afară de câtŭ în această ţară, o dinioară atâtŭ de fericită.

Cândŭ aţĭ studia bine onestetatea, liberalismulŭ, înţălepţiunea şĭ moralulŭ instituţiunelorŭ cu care ceĭ ce i'amŭ moştenitŭ ş'aŭ înzastratŭ Ţara, pe cândŭ toate cele-lalte ţărĭ eraŭ prada Oligarhieĭ şĭ Feodalismuluĭ, atunce numaĭ v'eţĭ înţălege mărirea acelorŭ oamenĭ, de la care uniĭ din noĭ avemŭ nemeritata onoare să ne tragemŭ.

Curiozŭ lucru!

Pe cândŭ Lumea întreagâ, prizonierà în fierele feodalitâţei, era proprietatea, moşiia unei singure caste. şi orĭ ce posiţiune, orĭ ce carierà. orĭ ce viitoriŭ nu suride de câtŭ câtor-va priveleghieţi, subŭ giugulŭ cârora multitudenele, restulŭ oamenilorŭ gemeu robi în stare de animale; pe cândŭ guvernarea nicĭ uneĭ alte Naţiune, nu maĭ era o magistratura delegatâ de e cuiva pentru buna chibzuire al afacerilorŭ eĭ şi menţînerea ordineĭ în interesulŭ socialŭ, ce din abuzŭ în abuzŭ, din uzurpaţiune în uzurpaţiune degenerasâ pânâ la punctulŭ în cât aceastâ însàrcinare devenisâ o puture absolutâ şi fârâ celŭ maĭ micŭ controlŭ la disposiţiunea discreţionarâ unorŭ proprietarĭ de popoare care sâ le transmiteŭ din tatĭ în fiŭ întocmaĭ ca pe nişte turme de vite; unorŭ despoţi, care în beţiia omnipotenţeĭ lorŭ agiunsâsâ de a strîga: câ Poporŭ şi Statŭ suntŭ ei, câ interesele şi onoarea Naţiunelorŭ ce dominaŭ să resumă toate aceste în individualitatea lorŭ! într'unŭ colţişorŭ alŭ pâmântului, câţi-va oamenĭ înscriŭ în aşâḑâmintele lorŭ câ: de la micŭ pânâ la mare Patria e a tuturorŭ; câ celŭ de pe urmŭ ciobanŭ poate deveni Logofâtŭ Mare; câ funcţiunea de şefŭ Ştatuluĭ va fi încredinţatâ unuĭ magistratŭ, Vodâ, (Duce, conducetoriŭ), aceasta însâ pe unŭ timpŭ limitatŭ, fàrà dreptulŭ de transmitere, şi cu condiţiunea *sine qua no* de a fi Pârintele şi Apârâtoriulŭ Patrieĭ; în inţâlepţiunea şi dreptatea lorŭ de cugetŭ proclamâ pe atunce încâ mariĭ principii al moraluluĭ ş'alŭ democraţiei de care

Lumea modernâ cucincĭ sute de anĭ maĭ târḑiŭ trebue sâ sâ glorifice astâḑĭ, şĭ urmaşiĭ acelorŭ oamenĭ, în locŭ de aşĭ consacra adoraţiunea, unŭ cultŭ în inimele lorŭ suvenirulul unorŭ asâmine străbunĭ, sâ credŭ maĭ cu capŭ de cât iĭ, facŭ sudeţĭ acolo unde nu eraŭ de cât cetâţânĭ, să doŭ robĭ fârâ ca s'âĭ subjuge nimine, calcâ'n picioare cenuşa eroilorŭ, mormintele pârinteştĭ spre a înâlţa peste ele negaţiunea vitalitâţeĭ Naţionale, adecâ strâinismulŭ; inogureazâ privileghiulŭ ereditariŭ acolo unde era democraţiia tradiţionalâ, şĭ zvârlindŭ pe de asupra voracitâţeĭ inimiculuĭ seculariŭ la pânda cea ce pentru iĭ aŭ plâmâditŭ strâbuniĭ în gloriosulŭ lorŭ sânge, scuipă cu despreţŭ peste nişte opere, peste unŭ patrimoniŭ care erau nu numaĭ a lorŭ—căcĭ aşa fiindŭ, amŭ tâce—dar, să luâmŭ bine aminte, ş'a viitoarelorŭ generaţiunĭ de coborâtoriĭ noştri!

Acesta'ĭ în scurtŭ spectaculuŭ, spectaculŭ curiozŭ, după cumŭ amŭ ḑisŭ maĭ susŭ, c'elŭ poate privi orice gratis pe acestŭ teatru dramaticŭ, în care s'aŭ prifâcutŭ Moldova de la unire încoace. De acea dar şĭ intenţiunea care ne face sâ publicâmŭ de acum inaintte totŭ ce sâ atinge de tradiţiunele strâmoşeştĭ, de a pune subŭ ochiĭ presenţilorŭ viaţa Pârinţilorŭ Patrieĭ, începândŭ cu operele luĭ Cantemir.

Pare că videmŭ de pe acum, pe cuconaşiĭ noştri râḑîndŭ de limbagiulŭ simplu, de stilulŭ celŭ ne presuratŭ cu florĭ retorice al pârinţilorŭ noştri.

Râdeţĭ, Domnişorilorŭ, dar amŭ dori pentru fericirea Ţâriĭ şĭ onoarea D-stre, sâ aveţĭ maĭ puţinâ eleganţâ în *limbagiulŭ* vostru, în chipulŭ de a vâ suci

pe călcâi, şi o fârmâturâ macar din cea ce Patria la orĭ ce ocaziune găsĭ în inimile şi capetele celorŭ care v'aŭ precedatŭ în aceastâ ţară.

Cea ce punemŭ subŭ ochiĭ voştri, nu suntŭ florĭ retorice, tirade asurḑitoare, care ameţâscŭ pe uniĭ, surprindŭ buna credinţâ altora; este ace ce n'are nevoie de scânteile geniuluĭ, de flacârele vorbilorŭ pompoase spre a fi înţâlesŭ; este expunerea simplă alŭ adevâruluĭ, adecâ limba patriarcalâ acelorŭ care v'au lasatŭ moştenirea lorŭ.

Nu ştimŭ acumŭ cea c'eţĭ lasa voĭ, muştenitorilorŭ voştri!

T. Boldur-Lâţâsou.

Preouvântarea.

primeluĭ editorŭ.

Câtrâ iubitoriĭ de ştiinţĭ cetitorĭ.

Poate sâ va parâ oare-cârora cartea aceasta (câruia alcâtuitoriulŭ eĭ aŭ datŭ acestŭ nume: „Scrisoarea Moldoveĭ.“ nu atât de nevoie, iar maĭ alesŭ celorŭ ce aŭ îmbrâţoşâtŭ viaţa monahicească şî puspicească, netrebnică. Iarŭ iubiţîrilorŭ de Istorie şî de ştiinţâ, o socotescŭ a fi foarte iubitâ şî pre folosîtoare. Iarŭ de nu, apoĭ de unde s'aŭ îndemnatŭ barbaţiĭ ceĭ înţâlepţĭ şî Matimaticiĭ de aŭ tâlmâcit-o întru a le lorŭ limbĭ, şî aŭ tipârit-o. Pentru acea ḑicŭ şî eŭ ce aŭ ḑisŭ Filip luĭ Nadanail: „Vinâ şî veḑĭ.“ Ceteşte-o întâĭ, o pre cinstite cetitoriule, şî atunce însuşĭ o v'eĭ cunoaşte-o, şî v'eĭ înţâlege-o.

Cartea aceasta de alcâtuitoriulŭ eĭ s'aŭ fâcutŭ Moldovineştĭ, de pe care izvodŭ s'au tâlmâcitŭ Latineşti; de pe Latineasca Nemţăştĭ s'aŭ tâlmâcitŭ şî s'au şî tipâritŭ la anulŭ 1769, în Berlin. Iar cum aceastâ carte împreunâ cu altele, ale Înalţatuluĭ alcâtuitoriŭ şî multŭ învaţatuluĭ Dimitrie Cantemir Domnulŭ Moldoveĭ, s'aŭ întorsŭ din Rossia, veḑĭ înainte feţile etc. etc.

De această carte, care atunce era neştiută de patrioţi, nu ştiu în ce chipŭ saŭ înştiinţatŭ, înfocatŭ râvnitoriŭ spre totŭ folosulŭ de obşte, iar maĭ alesŭ spre înmulţîrea cârţîlorŭ, nu numaĭ acelorŭ canonisîte Biriceşti, ce şî acelorŭ politiceştĭ, care nu aducŭ vr'o prihană pravoslavieĭ, Pre Sfîntulŭ, ḑîcŭ, Arhiepâstoriulŭ nostru. pe care judecând-o Pre Sfinţîia Sa a fi nu numaĭ vrednicâ, ce şî cu necuviinţâ şî cu prihanâ a nu o ave patrioţîĭ, pentru acea la anulŭ 1806, au iconomisîtŭ Pre Sfinţia Sa, de s'aŭ tâlmâcitŭ din ce nemţascâ, câcĭ izvodulŭ celŭ Moldovinescŭ nu s'au aflatŭ; şî atunce o arŭ fi şî tipâritŭ, dacâ- ştiutele întàmplâri a vremelorŭ nu l'arŭ fi zăticnitŭ.

Decĭ, dupâ atâte schimbârĭ, o şî uita-sâ Pre Sfinţîia Sa, iarŭ e era pâzîtâ de unŭ înaltŭ şî pre cinstitŭ ipochimenŭ, carele cândŭ au socotitŭ vremea cuviincioasâ, au publicat-o.

Şî aşa pre cinstitulŭ ipochimenŭ (carele este Pre Sfinţîtulŭ şî sporitulŭ întru Bogoslovie Mitropolitulŭ Ungro-Valahieĭ. Kirio Kir Grigori,) au îndemnatŭ spre tipârirea ei. Pre Sfinţîtulŭ nostru Arhiepâstoriŭ cu dragoste au blagoslovitŭ, şî pre cuviosulŭ nostru stariţŭ au bine-voitŭ, şî noĭ cu bucurie amŭ primitŭ, şî doriţî suntemŭ pururea a ne nevoi la nişte ascultârĭ şî poroncĭ ca aceste, spre tipârirea, ḑîcŭ, folosîtoarelorŭ cârţî.

Al Pravoslavie Voastre tuturorŭ pre plecatŭ, şî ca sâ câştigaţi amândoue fericirile doritorŭ.

Gherontie Ieromonahul.

VIAŢA LUI
DIMÍTRIE CANTEMIR
Domnulŭ Moldóvei.

Domnulŭ Dimitrie Cantemir *) s'aŭ născutŭ la anulŭ 1673, Octomvrie 26, şî tatălŭ săŭ Constantin Cantemir era atuncea numaĭ sardariŭ, adecă dregătoriŭ, **) şî maĭ mare peste oştile acelorŭ treĭ ţînuturĭ din Moldova, adecă: Lăpuşna, Orheiul, şî Soroca. La anulŭ 1684, s'aŭ rânduitŭ tatălŭ său Domnŭ

*) Această scrisoare pentru viaţa luĭ Cantemir, s'au tălmăcitŭ în limba nemţască din istoria turcească ce aŭ făcut-o acestŭ Domnŭ, pe care aŭ dat'o întru unŭ tiparĭ minunatŭ nemţescŭ la anulŭ 1745. Verthaimer Şmid, tălmăcitoriulŭ biblieĭ celŭ învaţatŭ, de pe tălmăcirea ce Inglizască, şî tălmăcitoriulŭ celŭ inglizăscŭ al căruea lucru aŭ eşitŭ la tiparĭ la anulŭ 1794, să vede a fi şî alcătuitoriulŭ scrisoriĭ vieţiĭ aceştia a luĭ Cantemir, luăndŭ izvodŭ de la Antioh, fiiulŭ acestuĭ Domnŭ, şî după cumŭ socoteşte D-nulŭ Miler, sfetniculŭ Colegiilorŭ, aŭ luatŭ izvodŭ şî de la Baer, professorulŭ Petersburgului.

**) Constantin Cantimir au avutŭ patru soţiĭ, şî ce de a trie este maica alcătuitoriuluĭ cărţiĭ noastre.

Moldoveĭ, şĭ fiindŭ că Poarta Ottomană aŭ cerutŭ amanetŭ pe unulŭ din fiiĭ sâĭ, pentru aceia au trimesŭ elŭ pe Antioh, fiulŭ săŭ celŭ maĭ mare la Ţarigrad, cu tovărâşiie cu şâsâ ficiorĭ tinerĭ de boierĭ. S'apoĭ după triĭ anĭ au trimesŭ pre Dimitrie la Ţarigrad, ca să schimbe pe fratele luĭ. Întru ace vreme era Constantin Brâncoveanulŭ Domnŭ în ţara muntenească, şĭ era vrăjmaşŭ de moarte caseĭ luĭ Cantemir. Acestŭ Brâncovean, cu chipŭ ca să strîce numele celŭ bunŭ a luĭ Cantemir la Poarta Ottomană, au adusŭ prepusŭ viziruluĭ celuĭ mare, după ce au venitŭ Dimitrie la Ţarigrad, zîcândŭ: Că nu ar fi fostŭ elŭ alŭ doile fiŭ a luĭ Constantin, ce altŭ omŭ tînărŭ, pe carele l'au pusŭ elŭ sub acestŭ nume, ca să amăgească pe turcĭ, să scoată din mânile lorŭ pe dreptŭ fiiulŭ sâu Antioh; iară vizirulŭ ca să cerceteză pricina, aŭ poroncitŭ ca să chieme pe Dimitrie la sîneşĭ, şĭ văzîndulŭ, îndată aŭ zisŭ: că Brâncoveanulŭ au meşteşugitŭ ce maĭ de strîcăciune năpăstuire; căcĭ înaintea ochilorŭ să vede bătrânulŭ Cantimir în faţa tânăruluĭ Dimitrie. Şĭ cu unŭ cuvântŭ Dimitrie la această d'intăĭ aratare, înaintea celeĭ întăĭ slugă alŭ împărăţieĭ ottomaniceştĭ, făcândŭ cu acestŭ feliŭ de lucrare de la sîne, dându'ĭ atâte probe de mintea sa ce coaptă, şĭ de purtările sale cele înţelepţeştĭ, în câtŭ s'aŭ făcutŭ pe sîneşĭ vrednicŭ prin acea a fi fiŭ alŭ acestuĭ feliŭ de tată.

Elŭ au ramasŭ la Ţarigrad la anulŭ 1691, şĭ atunce schimbîndu-să de fratele săŭ Antioh, s'aŭ întorsŭ înapoĭ la tatălŭ săŭ. În vreme cât au trăitŭ elŭ

la Țarigrad, s'aŭ îndeletnicitŭ cu limba și muzica turcească, care le aŭ adusŭ după vreme la atâta deplinire, în câtŭ elŭ aŭ scosŭ întâiași dată la turcĭ noatele în cântările lorŭ, și alte multe feliurĭ de cântărĭ aŭ adausŭ în muzica lorŭ, care să cântă la dânșiĭ și până în ḑiua de astăḑĭ cu multă dulceață. În anulŭ 1692, Seraschieriul Deldaban, făcândŭ oștire la Soroca, au mersŭ și elŭ cu tatălŭ său la oaste, unde au câștigatŭ multă cunoștință și socotință de la acestŭ voevodŭ turcescu.

În anulŭ 1693, la 14 ḑile ale luneĭ luĭ Martie, au muritŭ tatălŭ său, și încă pe patulŭ care zăce, au poroncitŭ sĭ chieme la sineșĭ pe fiiulŭ său și pe boierĭ, și i'au rugatŭ pe dânșiĭ, ca până a nu să despărțĭ elŭ de lumea aceasta, s'ășĭ aleagă înainte încă unŭ următoriŭ la Scaunulŭ Domnescŭ. Decĭ, boieriĭ cu unŭ glasŭ au alesŭ Domnŭ pe Dimitrie, și tatălŭ celŭ ce mure s'au bucuratŭ de această înștiințare, mângâindu-să elŭ pe sineșĭ că va întări și Sultanulŭ alegerea fiiuluĭ său. Însă baniĭ au avutŭ maĭ multă trecire la Poarta Ottomană, de câtŭ slujbele cele făcute de tatălŭ, și de câtŭ darurile fiiuluĭ. Dreptŭ aceia, s'au pusŭ altulŭ întru această dregătorie, și Dimitrie au fostŭ nevoitŭ ca să'șĭ părăsască Patria sa, și să să ducă la Țarigrad, la fratele său. *) După aceasta, la anulŭ 1697, au mersŭ elŭ la bătălia de la Senta din poronca viziruluĭ celuĭ mare; însă fiindŭ

*) Ieste de socotitŭ la aceasta, că ficioriĭ Domnilorŭ din Moldova și din țara muntenească, câtŭ și DomniĭI ceĭ mazîlițĭ, eraŭ îndatorițĭ ca să trăiască la Țarigrad.

câ era numaĭ de voia sa, nu au fotŭ şî elŭ la lovirea oştilorŭ d'impreunâ, ce au fugitŭ cu turciĭ şî aŭ venitŭ înapoĭ la Ţarigrad cu râmâşîţa oştiĭ. Brâncoveanulŭ care mâna totŭ înainte vrâjmâşîia ce ave cătrâ acestŭ neamŭ, gone pe amândoĭ fraţî din ce maĭ de pe urmâ putere a sa, şî Dimitrie înfocasâ urâciunea luĭ, fiindŭ că elŭ era în mare socotinţâ la totŭ ragalulŭ porţiĭ, câcĭ elŭ învâţasâ nu numaĭ limba turcească, ce şî ce arâpeascâ şî persseascâ; şî iubirea de oamenĭ, şî firea ce deşteptatâ, aşa'lŭ fâce, în câtŭ elŭ celorŭ maĭ bune adunârĭ în cetatea Împărâtească le slujâ spre veselie, şî pentru aceia crede Brâncoveanul, că Dimitrie arŭ fi numaĭ sîngurŭ unŭ oratŭ, de carele ave să să teamâ ca de unŭ ibovnicŭ alŭ fimeiĭ sale; şî pentru acea nu cruţâ nicĭ baniĭ, nicĭ osteneala, ca să aducâ la cale să să izgonească pe Dimitrie de la Poartă. Şî maĭ pe urmă prin o sumă de banĭ au şî câştigatŭ elŭ izgonirea vrajmaşuluĭ sàu. Dar în zadar, că Dimitrie luândŭ înştiinţare despre aceasta, s'aŭ ascunsŭ pe sîneşĭ în casa unuĭ paşâ, carele nu numaĭ pe dînsulŭ cu toată casa sa în 40 de ḑile l'au ţinutŭ cu mare cilibilîcŭ, ce încă i'aŭ lucratŭ şî întoarcerea hotărârei, şî i'au fâcutŭ prilejŭ ca să să arăte la Poartă cu maĭ mare slavă de cât întâĭ. Şî aceasta era pentru Brâncoveanul durerea ce maĭ sîmţîtoare, măcar că elŭ ave şî oare-care pricină ca să urmezâ aşa, câcĭ Dimitrie atâtŭ pofte de cu sâte să ajungă la Domnia ţăriĭ Munteneştĭ, fiindŭ că elŭ de ce din Moldova să aparasă în două rânduri, măcar că întru amândouă rândurile s'aŭ dăruitŭ, după a luĭ

cerere, fratelui său Antioh. Şi după ce au purcesŭ fratele său acolo ca să ieĭ Domnia în stăpânire, la anulŭ 1700, l'au întovărăşitŭ şi Dimitrie, şi s'aŭ căssătoritŭ atunce cu Cassandra, o fată a luĭ Şarban Cantacuzino, carele fusăsă Domnŭ în ţara Munteneascâ. Şi d'intru aceastâ cässatorie, s'au născutŭ luĭ Dimitrie în Moldova o fiică. S'apoĭ după aceia în scurtă vreme au fostŭ nevoitŭ ca să părâsască aceastâ ţarâ, şi să să întoarcâ înapoĭ la Ţarigrad d'impreună cu fratele său, carele să mazâli-să, făcându-sâ şi acolo părinte a patru feciorĭ, şi a patru fiice. În vremea când era Dimitrie în Ţarigrad cu lăcuinţa, fiindŭ că altâ treabâ maĭ mare nu ave, s'au apucatŭ sâ'şĭ facâ casâ, şi cunoştinţa de obiceiurile şi lucrurile pâmântuluĭ să e aducâ la cale, şi la aceasta au avutŭ elŭ în mulţĭ anĭ vreme bunâ, pentru că elŭ, nu s'aŭ câlâtoritŭ maĭ nainte din Ţarigrad până la anulŭ 1710, când Petru Cel Mare, ţariulŭ Rossieĭ, au vestitŭ râzboiu celorŭ necredincioşĭ. După ce s'au apropietŭ Împâratulŭ acesta cu oştile sale la hotarâle Moldovineştĭ, atunce aŭ gâssitŭ cu cale Poarta Ottomană să facâ pe Dimitrie Domnŭ aceştiĭ ţărĭ, căcĭ stâpânitoriulŭ eĭ de pe atunce, Nicolaĭ Mavrocordat, mâcar câ era omŭ învaţatŭ, şi era în mare socotinţâ la Poarta Turceascâ, dar nu era vre-unŭ omŭ isteţŭ în vreme de râzboiŭ, fiindŭ câ nu ave nicĭ bârbâţie, nicĭ ispita în lucrurile râzboiuluĭ. Dimitrie au fostŭ silitŭ ca sâ primeascâ aceastâ dregâtorie atât prin viziriulŭ câtŭ şi prin înduplecarea hanuluĭ tatarilorŭ, carele aduce aminte Porţiĭ, că numaĭ elŭ arŭ fi între cristianĭ vrednicŭ a face şlujbe

grele la vremea aceia. Pentru aceasta au şî lipssîtŭ cu totulŭ aceia ca sâ dei Dimitrie Sultanuluĭ şî ragaului turcescŭ darurile cele obişnuite. Ce maĭ vârltosŭ aŭ poroncitŭ Poarta, ca să'ĭ dei luĭ 20 pungĭ de banĭ, pentru întimpinarea cheltuelilorŭ sale.

De abie ajunsă-sâ elŭ în Ieşĭ, oraşulŭ celŭ mare a Moldoveĭ, şî aŭ luatŭ poroncă de la Poartâ ca sâ facâ podŭ peste Dunâre, ca sâ treacà oastea turceascâ, şî pe lângâ aceasta aŭ cerutŭ Vizirulŭ ca sâ'ĭ trimatâ luĭ şî celuia-laltŭ ragalŭ, baniĭ ce sâ cuvinŭ pentru luarea Domnieĭ. Şî pentru poronca aceastâ maĭ de pe urmâ atâta saŭ supâratŭ Dimitrie, în cât au şî hotârâtŭ întru ace clipalâ, sâ'şĭ râsplâteascâ în protiva Vizirului, şî sĭ să apuce de prilejulŭ ce era de faţâ sâ'şĭ mântuiascâ ţara sa de giugulŭ turcescŭ. Deci, spre bunâ noroeire trimesâsâ la dânsulŭ tocma întru ace vreme, Petru Celŭ Mare pe unŭ doftorŭ grecŭ ce'lŭ chiema Policala; şî i'aŭ poroncitŭ să'ĭ facâ pre folosîtoare fâgâduinţe; şî fiindŭ lucru spre slujba unuĭ Domnŭ Cristianescŭ, şî spre binele a însuşĭ norodulȗĭ sâŭ, pentru aceia aŭ venitŭ întru sàvârşîre pre îngrabâ aşazarea sa cu acestŭ Împaratŭ, dupâ care:

1) Moldova iarâşĭ sâ'şĭ pue la locŭ hotarâle sale cele vechĭ, şî să stei sub ocrotirea Rossieĭ.

2) Domnulŭ d'inpreunâ cu norodulŭ sâu să facâ jurâmântulŭ credinţeĭ mâriremĭ sale ceĭ împârâteştĭ, îndatâ ce v'orŭ întra oştile russâştĭ în Moldova.

3) Domnulŭ întru aceiaşĭ vreme, sâ'şĭ întorloace oştile cu ale ţariuluĭ, şî cu unite puterĭ sâ se lupte în protiva turcilorŭ.

4) Domnulŭ atât cât şî urmâtoriĭ sâĭ, să aibâ în Moldova de a purure stâpănirea ce nehotărâtâ sub ocrotirea împâraţilorŭ russâştĭ.

5) Nicĭ unŭ obrazŭ altulŭ să nu poatâ încâpe la Domnie, pânâ cândŭ nu sâ va stânge de totŭ neamulŭ Cantimirescŭ.

Aceste tocmelĭ de aşazare împreunâ cu vr'o câte-va altele s'au întâritŭ de ţarulŭ la Lux în ţara Leşascâ, 1711, April în 13, şî s'aŭ pecetluitŭ cu pecetea Împârâtească şî cu unŭ adinsŭ al luĭ saŭ trimesŭ la Domnŭ. Şî dupâ urmarea acestorŭ aşâzârĭ, da Dimitrie ţariuluĭ din vreme în vreme înştiinţârĭ de slujbe, pentru oştele ce era sâ i le aducâ luĭ, şî pentru chipulŭ şî mijlocirea cum sâ'şĭ pue în lucrare trebile sale.

Pe lângă aceasta nu contine elŭ nicĭ cu lucrarea poduluĭ de peste Dunâre cu cheltuiala turcilorŭ, iar lemnulŭ trebuitoriŭ la aceasta, âlŭ da Moldova şî ţara Munteneascâ, şî pentru câ gâtirea lucruluĭ era numaĭ asupra sa, în cât era în voia luĭ ca sâ'lŭ prelungeascâ, pentru aceia âlŭ şî prelunge, fâcândŭ oştĭ din ce maĭ din afarâ virtute a sa, fârâ de a aduce asupra luĭ celŭ maĭ micŭ prepusŭ de vre-o unire cu Rossia. Şî pe lângâ aceasta, îndemna pe ţariulŭ necontenitŭ ca sâ grâbeascâ cu oştirea pânâ a nu să gătĭ podulŭ de ispravâ.

Dar spre toatâ nenorocirea nu s'aŭ urmatŭ sfatulŭ sâŭ, ca alŭ unuĭ omŭ alŭ câruia credinţâ încâ nu era deplinŭ încredinţatâ, câcĭ ţariulŭ amâgitŭ fiindŭ de Brâncoveanul, Domnulŭ ţâreĭ Munteneştĭ, cu

nedejdele sale ce'i făcusă, aŭ ajunsŭ pre târziŭ, în cât nu aŭ putută să mai oprească trecerea turcilorŭ peste Dunăre.

Țariulŭ aŭ venitŭ în Ieșĭ, la Iunie în anulŭ 1711, unde boerii și norodulŭ Moldoveĭ l'aŭ cunoscutŭ pe dânsulŭ de stăpânŭ, și i'au juratŭ de obște jurământulŭ credințeĭ. Și fiindŭ că toată curgerea acestui lucru să povestește pe largŭ în istoria cé turcească a luĭ Cantemir, pentru aceia va fi destulŭ ca să pomenimŭ aice numaĭ atâta, că țariulŭ pentru lipța mijloacelorŭ celorŭ trebuincoase de hrană, au fostŭ nevoitŭ ca să facă o pace păgubitoare cu turciĭ; însă cu toate aceste, spre lauda luĭ ce nemuritoare, nu aŭ primitŭ elŭ cererea lorŭ, ca să le deĭ pe Domnulŭ Cantemir, nebăgândŭ în samă, că însușĭ elŭ și casa luĭ, și oastea sa să află întru ce maĭ mare nevoe; ce aŭ datŭ poroncă vechiluluĭ săŭ ca să dică către turcĭ, că Domnulŭ nu arŭ fi în tabura sa, și elŭ în vremea acestorŭ lucrărĭ, era ascunsŭ în carâta împărătesei, ne știind'elŭ nimene altulŭ, fără numaĭ o slugă care'ĭ aduce mâncare.

Decĭ, vădindŭ Domnulŭ că nu poate să maĭ rămâie în Moldova, aŭ luatŭ o carte deschisă de la țariulŭ întru care'ĭ făgăduie luĭ și boerilorŭ Moldoveĭ pentru paguba ce le aŭ făcutŭ, răsplătire cu bine, și scapare sănătoasă în țările sale. Prin acestŭ uricŭ care s'aŭ iscălitŭ la Movilăŭ în anulŭ 1711, August 1, face elŭ pe Dimitrie și pe moștenitorii luĭ, Domnĭ aĭ împărățieĭ russeștĭ, cu titlu de înalțațĭ și luminațĭ, dăruindu'ĭ luĭ volnicie ca nimăruĭ fără numaĭ însușĭ

ţariuluĭ sâ deĭ cuvântŭ şĭ râspunsŭ, iar Moldoveniĭ cariĭ arŭ merge la Rossia, sâ fie numaĭ subŭ ascultarea luĭ.

După aceasta aşazare de tocmalâ, s'aŭ trasŭ elŭ afară din Ieşĭ cu aĭ sâĭ, şĭ cu averea sa urmândŭ taberele russeştĭ, în tovărăşĭie cu maĭ mulţĭ de o mie de boierĭ Moldovenĭ şĭ slugĭ, cariĭ pentru voia luĭ ş'aŭ părăsĭtŭ moşĭile lorŭ, şĭ s'aŭ aşazatŭ cu toţĭĭ, în anulŭ 1711, la Harcov în Ocraina care i să dâdusâ spre lâcuinţa luĭ, şĭ boierilorŭ luĭ.

Aice au trâitŭ elŭ pănă la anulŭ 1713, cândŭ s'aŭ dusŭ la Moscva. După pofta sa, nu numaĭ câ aŭ împărţĭtŭ ţariulŭ între boieriĭ Moldovenĭ pâmântulŭ care'lŭ dasâ luĭ, ce încâ i'aŭ dăruitŭ şĭ o mie de case de închirietŭ care erau ale Coroneĭ, pe care le ave ţariĭ tot-de-una în stâpânire, şĭ sâ socote a fi cele maĭ bune întru toată împârâţĭia, atât pentru starea lorŭ, cât şĭ pentru mulţĭmea lăcuitorilorŭ. Mărirea sa ce împârâteascâ i'aŭ maĭ voitŭ luĭ peste aceasta încă şĭ o leafâ bună pe anŭ, care'i s'aŭ datŭ deplinŭ câtŭ aŭ trăitŭ elŭ.

În scurtâ vreme după venirea luĭ Dimitrie la Moscva s'aŭ bolnâvitŭ soţĭia sa Casandra de frigurĭ, pentru că de pururea să mâhne pentru perderea patrieĭ sale, şĭ a rudeniilorŭ eĭ din Moldova şĭ din ţara Munteneascâ, unde şĭ moşĭile luĭ, şĭ ale soţĭeĭ sale, erau trase de Poarta Ottomanâ; şĭ prin neştiinţa spiţâriuluĭ dândusă unŭ şerbetŭ de curăţănie pre tare, după o slâbâciune de puţĭne ḑile au muritŭ în floarea vârsteĭ sale, în 12 ḑile ale luniĭ luĭ Maĭ, 1713, fiindŭ numaĭ de 30 anĭ. E era o Doamnâ cu mare

minte şi înţălepţiune, şi cu totulŭ plecată la cetirea cărţilorŭ, luândŭ aminte pe lângă aceasta cu mare purtare de grijă şi trebile casăĭ şi creşterea copiilorŭ săĭ; frumsseţa eĭ din care nu ave vre o parte mică, era ce maĭ mică podoabă a eĭ. E s'aŭ îngropatŭ în Moscva, într'o Monastire grecească la care soţulŭ eĭ aŭ ajutatŭ multŭ spre ḑidirea uneĭ Biserici frumoasă.

În anulŭ celŭ următoriŭ 1714, au venitŭ Dimitrie la Petersburg cu Şarban, fiiulŭ său celŭ al treile, care era numaĭ de şăpti anĭ. Acestŭ tînărŭ bezeḑe au spusŭ în ḑiua Paştilorŭ înaintea împaratuluĭ unŭ cuvântŭ în limba grecească, pentru care i'aŭ datŭ împaratulŭ unŭ darŭ bunŭ, şi l'aŭ primitŭ în polculŭ său.

După aceia în anulŭ următoriŭ 1715, călătorindŭ Împaratulŭ în ţărĭ străine, au luatŭ şi Dimitrie priprilejŭ ca s'âşi cerceteze moşiile sale, petrecândŭ acolo pănă la anulŭ 1716, isprăvindŭ atunce şi istoria ce au făcut'o pentru împărăţiia Ottomanicească, pe care o începusă la Ţarigrad. Şi ş'au arătatŭ întru acestŭ anŭ 1716, şi puterea care i'o dăruisă Împaratulŭ asupra boierilorŭ Moldovenĭ, la cariĭ să împărţisă satele acele din Ocraina. Fiindŭ că aceştĭ boierĭ tot-de-una să adunaŭ la ospeţe, şi s'au întâmplatŭ odată în beţiie de s'au sfădilŭ între dânşiĭ şi au scosŭ săbiile unulŭ asupra altuia, şi la aceasta din nenorocire s'aŭ omorâtŭ doĭ d'intre dânşiĭ, şi mulţĭ s'au rănitŭ; pentru care s'aŭ datŭ jalbă la Domnŭ, şi acesta au poroncitŭ ca să să aducă vinovaţiĭ înaintea luĭ, şi după ce aŭ făcutŭ cercetare, au hotărâtŭ pe

treĭ d'intre dânşiĭ la moarte, şî pe vr'o câţi-va la catargŭ, macar că pe urmă au schimbatŭ hotârârea morţiĭ lorŭ întru altâ pedeapssâ, care s'au şî înplinitŭ desâvârşitŭ, şî toatâ lucrarea judecăţiĭ s'au iscâlitŭ şî de câtrâ Împaratulŭ. Şî poate că în istoria russascâ este numaĭ sîngurâ pilda aceasta pentru unŭ supusŭ carele ş'au aratatŭ puterea, însuşĭ numele sâu, asupra vieţiĭ şî a morţiĭ.

În anulŭ 1717 fiindŭ Împaratulŭ chiematŭ acasâ pentru tulburârile care să stârnisă în ţara sa, s'au întorsŭ şi Dimitrie înapoĭ la Moscva. pentru că elŭ de multe orĭ merge la mârirea sa ce Împărătească, luândŭ şî elŭ asămine de la dânsa cercetârĭ. La purcederea Împaratuluĭ la Petersburg, la anulŭ 1718, au luatŭ şî Dimitrie poroncâ ca sâ'lŭ întovârâşascâ până acolo, iar aĭ sâĭ au ramasŭ înapoĭ la Moscva, fiindŭ Smaranda, fiica sa ce a doua, bolnavă de oftigâ.

Dupâ ce au venitŭ elŭ la Petersburg, s'aŭ întâmplatŭ la o adunare de opşte de care să facŭ în toate iernile dupâ obiceiŭ. de s'au învrednicitŭ să vadă pe fiica ce de a treia a Domnuluĭ Trubeţcoĭ, care au fostŭ la urmă arhistratig oştilorŭ Russeştĭ, ce era ce maĭ frumoasă de pe vremea aceia, şî îndrâgind'o, au cerut'o în puţine ḑile dupā aceia la tatâlŭ eĭ, şî ş'au câştigatŭ cererea sa. şî s'au însoţitŭ cu dânsa la începutulŭ ierniĭ. Puţîn maĭ înainte de a să însoţi cu dânsa, ş'au rasŭ barba şî ş'au schimbatŭ portulŭ sâu celŭ moldovinescŭ cu celŭ franţuzăscŭ. Ţarinlŭ au binevoitŭ a să afla însuşĭ de faţâ la aceasta, şî sâ'lŭ ducâ la Bisericâ, şî isprâvindusâ la Bisericâ ţerimo-

niile cununieĭ, l'au adusŭ íarâşĭ înapoĭ, dâruindulŭ, la acestŭ prilejŭ cu o sabie de multŭ preţŭ.

După prâznuirea nunţiĭ care aŭ ţînutŭ treĭ ḑile, la care aŭ fostŭ de faţâ şĭ Mâria Sa cu Înpărăteasa Sa d'înpreunâ, şĭ cu doamnele cele de neamŭ, şĭ cu boerimea ce adunatâ din Petersburg, s'au fâcutŭ elŭ sfetnicŭ de tainâ.

Copiiĭ sâĭ s'aŭ dusŭ după dânsulŭ la Petersburg la anulŭ 1719, afarâ de Smaranda, fiica sa, câria pe ḑî ce trece iĭ era maĭ râu, în cât au muritŭ în 4 ḑîle ale luĭ Iulie, în anulŭ al 17 al vrâsteĭ sale, mâcar câ acea pagubâ s'au pusŭ iarâşĭ la locŭ prin altă fiicâ ce au nâscutŭ soţiia luĭ ce a doua întru acelaşĭ anŭ, în 8 ḑîle ale luĭ Noemvrie, la care au fostŭ cumâtriĭ Împaratulŭ cu Împârâteasa, puindu'ĭ asememe şĭ aceia numele Smaranda.

În anulŭ 1720, aŭ luatŭ elŭ poroncâ ca sâ mearгâ dupâ Împaratulŭ la Perssia, d'înpreunâ cu grafulŭ Tolstoiŭ şĭ cu admiralulŭ Apraxin. Întru aceastâ oştire purta Apraxin grijâ de poroncile peste oaste, şĭ Tolstoiŭ d'înpreunâ cu Dimitrie ave grija ocârmuireĭ trebilorŭ politiceştĭ, şĭ acestia tustreĭ fâce sfatulŭ celŭ de tainâ al Împârâteştiĭ mâririĭ.

Elŭ au întovârâşîtŭ pe Împaratulŭ pânâ la Colomna, o cetate departatâ de Moscva cu 90 de verste*)

---

*) O verstă face 4,086,969 de picioare Raiŭ, s'aŭ 122,609 minute ale uneĭ mile nemţăştĭ, şĭ 90 de verste, sunt 18 mile nemţăştĭ, 14 minute. Să caute cineva cercetările academieĭ din Petersbug la cartea d'întăĭ, faţa 428, şĭ iarăşĭ într'altŭ chipŭ să maĭ numără 105 verste la unŭ gradŭ ostanŭ alŭ ecvatoruluĭ care cuprinde 25 de ceasurĭ de cale; pentru aceia 90 de verste să vede a fi ca 22 de ceasurĭ de cale.

ce este la gura apeĭ Moscva unde să varsă în apa Oca. Aice au aflatŭ elŭ pe aĭ săĭ, carii venisă după dânsulŭ pe apă, şĭ întrândŭ în corabie, s'au călătoritŭ înainte la Astrahan, unde au sosîtŭ la patru ḑile ale luneĭ luĭ Iulie, anulŭ 1721.

Îndată după ce aŭ purcesŭ elŭ din Colomna, au simţîtŭ o durere la rărunchĭ d'împreună cu nişte frigurĭ ascunse, din care'ĭ vine acelŭ feliŭ de slăbăciune căte o-dată, în câtŭ era nevoitŭ ca să petreacă în patŭ triĭ şĭ până la patru ḑile; însă aceasta nu l'au opritŭ pe elŭ de la lucru ca să facă unŭ tiparŭ turcescŭ, pentru ca să tipărească cu dânsulŭ descoperirea războiuluĭ ţariuluĭ pe care aŭ voitŭ elŭ să o facă de obşte cunoscutŭ întru această limbă în Perssia, şĭ corabia cealaltă întru care merge era foarte bună pentru acestŭ lucru, în cât până la vremea care au agiunsŭ ţariulŭ la Astrahan, era toate gata ca să tipărească descoperirea răsboiuluĭ. La August s'au dusŭ, şĭ Dimitrie de la Astrahan după Imparatulŭ la Perssia într'o fregată cu 20 de tunurĭ; şĭ toată oastea aŭ trecutŭ peste apă cu Imparatulŭ, şĭ aŭ agiunsŭ în puţîne ḑile la loculŭ unde s'au ḑîditŭ de atunce Cetatea Sf. Cruce. Şĭ fiindu că Dimitrie au trebuitŭ să meargă de acolo cu Împaratulŭ pe uscatŭ până la Derbend, pentru aceia au trimesŭ pe Fregata sa înainte cu calabalîcurile drumuluĭ şĭ cu slugile sale ca să'l aştepte acolo. Dar din nenorocire să măna corabia de o furtună într'unŭ ostrovŭ de năsăpŭ, unde osăbitŭ de oamenĭ, toate altele s'aŭ prăpăditŭ, împreună şĭ săcriulŭ cu scrisorile, şĭ deosăbitŭ o istorie scrisă

de la mincinosulŭ prorocŭ Mohamet, pănâ la Otman, sultanulŭ celŭ d'intăiŭ alŭ turcilorŭ; o carte care au ţinutŭ multă ostineală pe alcătuitoriulŭ eĭ, şî pute să fie vrednică de norocire maĭ bună.

Slăbăciunea Domnuluĭ sâ adâuge pe toată ḑiua, şî nu pute săʼĭ afle pricina eĭ nicĭ elŭ însuşĭ, nicĭ doftoriĭ; cu toate aceste sʼau călătoritŭ elŭ înainte la Derbend, şî într'o vreme simţindŭ căʼĭ este maĭ uşorŭ, au mersŭ de au vâḑutŭ ḑidiulŭ celŭ vestitŭ, pe muntele Caucazulŭ (turceşte Kafdagen), pentru care au datŭ professorulŭ Baer o înştiinţare cu amăruntulŭ în cartea ce d'intâi a lucrurilorŭ academieĭ din Petersburg, pe faţa 425 şî pe altele. La întoarcerea înapoĭ de la Derbend s'au aflatŭ câ boala luĭ Dimitrie era curgerea de unde care atăt de tare âlŭ slăbe, în câtŭ nu pute sâ încalece, şî socote însuşĭ elŭ câ i s'au apropietŭ moartea. Pentru aceia au şî făcutŭ diatâ şî o au dat'o în mâna Ţariuluĭ, puind'elŭ împlinitoriŭ la aceasta şî epitropŭ copiilorŭ săĭ. Ficioriĭ luĭ ceĭ maĭ marĭ erau cu dânsulŭ, iar soţiia sa cu fetele şî cu copilulŭ sâu celu maĭ micŭ râmâsâsâ înapoiŭ la Astrahan. Ţariulŭ aŭ purcesŭ la această cetate şî au lasatŭ înapoiŭ pe Policala, doftorulŭ împărâtesiĭ, ca sâ poarte grijâ pentru Dimitrie.

Şî la Augustŭ au venitŭ şî elŭ la Astrahan, acelŭ felŭ de istovitŭ, în cât abie l'au cunoscutŭ prietiniĭ săĭ; şî la începutulŭ luĭ Decemvrie să afla întru acestŭ feliŭ de primejdie, în cât aŭ socotitŭ că este de trebuinţâ ca să să ispovăduească şî să să împărtâşască; aşteptândŭ moartea pe toată clipala ochiu-

luĭ. Admiralulŭ Apraxin, graf Tolstoĭ şî Domnulŭ Gheorghie Trubeţcoĭ să grăbeu să'şĭ ieĭ ertâciunea ce maĭ de pe urmă de la dânsulŭ; soţîia sa, copiiĭ şî slugele caseĭ, stâteŭ înprejiurulŭ luĭ cu ochiĭ plinĭ de lacrimĭ. Îar elŭ âĭ mângâie pe dânşîĭ cu mare bârbâţîie, şî'ĭ închina Voevoḑîlorŭ celorŭ treĭ maĭ de susŭ pomeniţĭ; âĭ sfâtuie ca să aibă între dânşîĭ dragoste şî unire tare dupâ moartea luĭ. Intru aceastâ nevoe pre mare ş'au adusŭ aminte câ pe unŭ doftorŭ Inglezŭ din oaste, încâ nu l'au fostŭ chiematŭ la sfatŭ. Pentru acea au trimesŭ la dânsulŭ fârâ de zabavâ; şî acesta prin isteţîmea sa, au strâmtoritŭ boala atâta de tare, în cât au dobânditŭ Dimitrie atàta putere ca să meargă în ḑîua de Crăciunŭ la Biserica ce mare din Astrahan. Deci, cunoscândusâ elŭ cà pe toată ḑîua să maĭ întăre, au hotârâtŭ sâ pârâsască Astrahanul, şî să să ducă la moşîile sale, dobândindŭ voe şî de la Împăratulŭ spre aceasta. Elŭ aŭ fâçutŭ câlâtoria sa în 14 ḑîle ale luĭ Ianuarie, la anulŭ 1723; ş'îĭ era foarte greŭ, nu numaĭ pentru departarea eĭ ce mare, ce şî pentru întoarcerea boaleĭ sale. Cu toate aceste au ajunsŭ elŭ acolo la luna luĭ Martie, cu o sanàtate destulŭ de bunâ, şî acolo, în càt îĭ da voe sanâtatea sa, âşĭ petrece vreme cu desfâtârile cele obicnuite ale ţăriĭ, cu îndreptatulŭ trebilorŭ caseĭ sale, şî cu ḑîdirea uneĭ Bisericĭ, pe care au închinat'o Sf. Dimitrie. Pe urmă, în 15 ḑîle ale luneĭ luĭ Augustŭ, nişte frigurĭ ce l'aŭ găsîtŭ, şî curgerea uduluĭ atâta l'au doveditŭ, în cât au muritŭ în 21 ale aceştiĭ lunĭ, la anulŭ 1723, fiindŭ în vrâstâ de 40 anĭ, 7 lunĭ şî 5 ḑîle.

Elŭ au făcutŭ cu soţĭia sa ce dintâĭ, 6 ficiorĭ, şĭ 2 fete; iar cu ce de a doua numaĭ o fată. Una din fete şĭ doĭ ficorĭ au muritŭ în vremea vieţiĭ sale, şĭ aşa au ramasŭ în urmă două fete, Maria şĭ Smaranda, şĭ patru ficorĭ, Maftei, Constantin, Şarban şĭ Antioh, cariĭ impreună cu toţiĭ încă trăescŭ*); şĭ acelŭ maĭ micŭ este trimesŭ solŭ *deplinŭ alŭ Împărătesei lângâ* Craiulŭ Gheorghie, şĭ au adusŭ cu dânsulŭ *la Inglitera* scrisoarea ce latinească a talâluĭ său, *pentru istoria* ottomană, de pe care s'au făcutŭ tâlmâcirea ce Inglizască.

Dimitrie era unŭ omŭ de lungimea statuluĭ de mijlocŭ; maĭ multŭ istovitŭ de câtŭ grasŭ, şĭ ave o închipuire de faţâ veselâ, şĭ grâe purure cu osâbiţă dulceaţă, cu blândeţâ şĭ cu înţâlepţiune, şĭ era deprinsŭ sâ sâ scoale dimineaţa la 11 ceasurĭ, şĭ be câte o liule de tiutiunŭ cu unŭ felegeanŭ de cafe, după obiceiulŭ turcescŭ. După aceasta să întorce pe sîne către învăţâturâ până la vremea meseĭ de amiadţidţi, pe care o obicnuie purure la şâse ciasurĭ; şĭ era obicnuitŭ a mânca numaĭ căte unŭ felŭ de bucate, şĭ mâncarea luĭ ce maĭ iubită era puĭ de găină cu mâcrişŭ; la masâ tot-de-una be apâ cu vinŭ, şĭ beţĭia îĭ era vrajmaşulŭ celŭ de moarte, căcĭ dacă be nu maĭ o datâ pre multŭ, apoi îĭ era pre răŭ câte 14 dţile. Dupâ masâ sâ culca de dorme puţinŭ, şĭ ceelaltă vreme a dţileĭ o pitrece cu învâţâtura până la unŭ ciasŭ de noapte, şĭ sâ duce la 6 casurĭ de sâ culca. Însă acestŭ feliŭ de traiŭ au fostŭ nevoitŭ s'elŭ schim-

*) Aceasta este să să înţăleagă din anulŭ 1734.

be oareşce, după ce s'aŭ făcutŭ sfetnicŭ de taină lângă Împaratulŭ Petru, şi după ce ş'au luatŭ soţiie tânără, căci slujba statuluĭ săŭ, încă şi frumseţele uneĭ soţiĭ tânără şi frumoasă, îlŭ sminte de multe orĭ de la învăţătură.

Moartea tatăluĭ său ce grabnică când elu încă era cu totulŭ tânărŭ, traiulŭ său celŭ îndelungatŭ la Ţarigrad fără de slujbă, şi stăpânirea ce puţină în Domnia sa, i'au luatŭ prilejulŭ de a'şĭ pute arăta isteţimea sa în ocârmuirea lucrurilorŭ celorŭ politiceştĭ, şi bărbăţiia la războiŭ, macarŭ că de amândouă nu era elŭ lipsitŭ. În toată vremea vieţiĭ sale când şăde liniştitŭ, să sile ca să'şĭ prefacă mintea sa, despre care să şi vădŭ rodurile în cărţile luĭ cele de învăţătură, d'intre care cele maĭ de frunte suntŭ aceste:

Cărţi tipărite.

1) Istoria pentru creşterea şi scăderea împărăţieĭ Ottomane, o scrisoare cu mâna în limba latină.

2) Sistima s'au starea legiĭ turceştĭ, în limba russască în Petersburg, la anulŭ 1722. Coala în două.

3) Lumea şi sufletulŭ, în limba Grecasă şi Moldovinească. O carte pentru naravurile cele bune ce să cuprinde în vorbă.

4) Starea Moldoveĭ în limba Latinească d'impreună cu harta ţăriĭ, ce s'aŭ tălmăcitŭ în limba Nemţască, şi s'aŭ datŭ întâiaşi dată în tipariŭ de cătră dascalulŭ Bişing, la anulŭ 1769.

Cărţi netipărite.

5) Istoria veche şi nouă pentru Dachia, o carte

mare pe coala îndoită scrisă în limba Moldovinească, iarăşi această carte scrisă în limba Latinească s'aŭ prăpăditŭ în marea Caspieĭ.

6) Istoria facerii cu tâlcuri de învăţătura firiĭ, o scrisoare cu mâna în limba Latinească cu totul Teologo-fisica.

7) Istoria caselorŭ ale Brâncovanuluĭ şi a luĭ Cantacuzino, o scrisoare cu mâna în limba Moldovinească, coala în patru îndoită.

8) Istoria mohametanilorŭ din vremea mincinosuluĭ prorocŭ Mohamet, până la împaratulŭ celŭ d'întâiŭ alŭ turcilorŭ, s'au prăpăditŭ în marea Caspieĭ.

9) O carte de cântărĭ pentru muzica turcească, coala în patru.

10) Povăţuire la muzica turcească, în limba Moldovinească, coala în patru.

Afară de aceste cărţĭ deplinŭ săvârşite, maĭ are încă şi alte multe începerĭ pe hărtie ne isprăvite, care sântŭ încă şi până acumŭ. Elŭ grăie turceşte, perssăşte, arăpeşte, greceasca de acumŭ, latineşte, Italieneşte, russăşte şi moldovineşte, şi înţălege foarte bine ellineasca, slavoneasca şi ce franţuzască.

Sîlinţa lui ce mare o pune la istoriĭ, măcar că şi la filosofie şi la matimatică s'au silitŭ în destulŭ; şi aceasta de pe urmă au iubit'o maĭ mult, maĭ ales meşteşugulŭ ḑidireĭ, câcĭ Bisericile care le au făcutŭ elŭ în cele treĭ sate ale sale, sântŭ din croiala şi aflarea sa.

Elŭ au fostŭ împreună mădulariŭ alŭ academieĭ învăţăturilorŭ din Berlin, şi tocma întru ace vreme

cândŭ aŭ venitŭ şĭ în Petersburg înştiinţare pentru moartea sa, au luatŭ şĭ Rezedentulŭ împaratuluĭ nemţâscŭ ce era acolo, o carte deschisâ pentru reposatulŭ Domnŭ, prin care carte âl face pe elŭ Domnŭ alŭ Împârâţîeĭ Romaneştĭ*), pe care au trimes'o Rezedentulŭ iarâşĭ înapoĭ la stâpânulŭ sâu.

*) Simplu rangŭ onorificŭ, pe car'elŭ dădeŭ monarhiĭ Austriacĭ unorŭ feţe illustre, atăt străine cât şĭ d'intre supuşiĭ lorŭ: „Prinţŭ al Santului Imperiŭ, sau Prinţŭ Imperiuluĭ Romanŭ."

(Noticie de T. B. L.)

Înştiinţarea luĭ Bişîng, Dascaluluĭ Scripturilorŭ.

Pe această carte minunată o amŭ scosŭ eŭ întâiaş dată la lumină de pe o scrisoare latinească cu mâna, pentru care sfârşitŭ mi'au lasat'o Domnulŭ Miler, sfetniculŭ Colegiuluĭ; iar chipulŭ cu care aŭ datŭ elŭ de dânsa, să poate vide la Predoslovia luĭ ce vrednică de cetire. Scrisoarea acea este latinească, iar eu amŭ socotitŭ a fi de folosŭ ca să o dau să să tâlmăcească pe limba nemţască, ca să poată fi de trebuinţă şĭ acelora care nu ştiŭ limba latinească. Decĭ, dumnealuĭ Ioann Ludevig Redslov, iscussîtulŭ profesorŭ a corpuluĭ cadeţilorŭ de aice, au săvârşîtŭ această tâlmăcire, şĭ alăturând-o de amăruntulŭ cu izvodulŭ celŭ latinescŭ, sântŭ răspunzătoriŭ pentru adevărulŭ eĭ; iar fiindŭ că izvodulŭ acelŭ latinescŭ au avutŭ vre-o câteva greşelĭ micĭ, şĭ locurĭ deşarte, pentru aceia au trebuitŭ să între şĭ în tălmăcirea această nemţască.

Scrisŭ în Berlin, la anulŭ 1769.

Cuvântŭ înainte.

Dimitrie Cantemir, o dinioarâ Domnulŭ sau Gospodariulŭ Moldoveĭ, este îndestulŭ de cunoscutŭ din istoria care o au fâcutŭ elŭ pentru împârâţiia turceascâ, şî din scrisoarea vieţiĭ luĭ care este adaosâ la ace istorie.

Învăţătura luĭ ce mare şî ştiinţa limbilorŭ celorŭ multe, covârşâşte pe toate acele ce este de a să cere de la unŭ Bezede care nu au învaţatŭ aiurea nicâirĭ, de câtŭ numaĭ la Ţarigrad, de la greciĭ ceĭ de acolo.

Însă, trebui să arătămŭ câ Dimitrie fâce cu totulŭ altâ închipuire despre vredniciile Grecilorŭ acelora, de câtŭ obişnueşte a să gândi pentru dânşiĭ. (Caută în istoria luĭ ce turceascâ, la viaţa luĭ Mohamet al II, faţa 143 şî 144). Unulŭ d'intre aceştia, Aftanasie (nu Anastasie) Conduida, din ostrovulŭ Corfu, pentru care pomeneşte Dimitrie la acelŭ locŭ câ i'au învaţatŭ pe copiiĭ sâĭ, maĭ pe urmâ cu adeva-

ratŭ s'au cunoscutŭ în Rossia omŭ pre învâţatŭ. Şî Petru celŭ Mare l'au fâcutŭ întâĭ Igumenŭ la Monastirea Tolscoiŭ, nu departe de Iaroslav, şî împreună mădulariŭ alŭ sfinţitulu̇ĭ îndreptâtoriuluĭ Sinod; după aceia s'au fâcutŭ Arhimandritŭ la Monastirea Spascoiŭ, la Iaroslav; după aceia Arhiepiscopŭ la Vologda şî pe urmă Arhiepiscopŭ la Sujdal, unde au şî muritŭ întru ace dregâtorie, la Octomvrie în 10, anulŭ 1737.

Dimitrie, după ce au scapatŭ Domnia, şî aŭ fŏstŭ dăruitŭ de Împaratulŭ Petru cu moşiĭ bune în Ocraina, şî prin împrejurulŭ Moscviĭ, ş'au pitrecutŭ vremea sa maĭ multŭ cu învăţătura, isprăvindŭ acolo multe scrisorĭ pe care le au fostŭ începutŭ la Ţarigrad; şî o scrisoare pentru eresulŭ turcescŭ, au isprăvit'o din noŭ, avândŭ la aceasta poroncă de la Împaratulŭ, care s'au tipăritŭ în limba russască în Petersburg la anulŭ 1721, cu titlu: „*Sistima saŭ starea legiĭ turceştĭ*" coala în două, în 379 de feţe, şî este vrednică de a să tălmăci în fieşte care limbă, câcĭ cuprinde în sine atâte lucrurĭ noue şî necunoscute, în cât nu să găsăşte asămine nicĭ la unŭ istoricŭ carele aŭ scrisŭ acestŭ feliŭ.

Şî cum câ elŭ aŭ alcâtuitŭ o carte pentru naravurile cele bune, sub titlu: „*Lumea şi sufletulŭ*," ce sâ cuprinde în vorbâ, în limba moldovineascâ, ne învâţămŭ din scrisoarea vieţiĭ sale.

Iar pentru oare-care scrisorĭ cu mâna care să să fi prâpâditŭ în marea Caspie la strîcarea corâbieĭ, poate sâ fie îndoialâ, [cautâ la adunarea istoriilorŭ

russăştĭ, cartea a III, faţa 256) însâ aceasta o v'omŭ lasa nehotârâtâ. Între cele-lante scrisorĭ care aŭ ramasŭ de dânsulŭ la moartea sa, sâ vede a nu fi adevaratâ ace pentru cântârile turceştĭ, pentru că însuşĭ Dimitrie face pentru dânsa o nedejde pre cu îndoialâ la viaţa luĭ Selim. 1. Nota o, la istoria ce turceascâ.

Scrisoarea vieţiĭ luĭ pomeneşte câ arŭ fi fostŭ împreunâ mâdulariŭ alŭ academieĭ învâţâturilorŭ din Berlin, însâ la istoria aceşteĭ academei este netrecutŭ; şî fiindu câ lexiconulŭ celŭ de învâţâturâ a luĭ Ieher âlŭ aratâ a fi elŭ directorŭ alŭ academieĭ din Petersburg, zîcândŭ câ arŭ fi multe adâogirĭ ale luĭ în izvoadelè aceşteĭ acedemeĭ, aceasta este o râtâcire vederatâ, câcĭ, cândŭ s'aŭ fâcutŭ academia Petersburgului, era mortŭ Domnulŭ Cantemir. Iar acea ce sâ gâsâşte de dânsulŭ la izvoadele aceşteĭ academeĭ, sà cuprinde numaĭ întru ace scrisoare a luĭ, pentru zîdiulŭ celŭ vestitŭ de la Dervend, care aŭ fostŭ de trebuinţâ reposatuluĭ professorŭ Baer, la scrisorile munteluĭ Caucazus, în cartea ce d'întâĭ a lucrurilorŭ academieĭ.

Baer arŭ fi tipăritŭ şî istoria ce turcească a Domnuluĭ Cantemir, dacâ nu l'arŭ fi împiedecatŭ ducerea la ţara Inglizazcâ a luĭ Antioh, fiiulŭ celŭ maĭ tânărŭ a luĭ Dimitrie; căcĭ Antioh au luatŭ scrisoarea cu sîne, ca sâ o deie în tipariŭ în ţara Inglizascâ; însâ, în locŭ de latineşte au tipărit'o în limba inglizascâ, de pe care s'au datŭ maĭ la urmă şî în tiparŭ franţuzăscŭ şî nemţăscŭ; şî macar că întru aceste

tălmăcirĭ nu s'au pomenitŭ nimicâ de ace a professorului Baer, însă totŭ să vâdŭ întru dânsele adăogirile luĭ pe la mârgenĭ ne osâbite de cele-lalte prin stelişoare; şî scrisoarea vieţîĭ încă să vede maĭ multŭ a fi alcătuitâ de dânsulŭ.

Tălmăcirile acele potŭ sâ fie pre bune, însâ totŭ să poate sâ fi întratŭ întru dânsele niscaiva greşâle, şî pentru aceia amŭ şî poftâ ca stăpânitoriulŭ acestŭ de acumŭ alŭ scrisoriĭ ceĭ vechĭ latineştĭ, să voiascâ a o da în tiparĭ, macar de o va şî socoti cineva a fi de prisosŭ, pentru celelalte tălmăcirĭ ce s'au făcutŭ. Iar ceĭ iubitori de istorie, fără de îndoială v'orŭ fi într'unŭ gândŭ cu mine.

Acum, să pominescŭ şî de scrisoarea acea a Domnuluĭ Cantemir care ne au îndemnatŭ spre această predoslavie, adecă scrisoarea Moldoveĭ, unu lucru care nu poate lesne să să râsplăteascâ de cătră geometriĭ care lumineazâ pre frumosŭ, istoria, obiceiurile cele vechĭ, împreunâ şî toată închipuirea ţăriĭ.

Eu cunoscŭ scrisoarea aceasta aproape la 40 de anĭ, căci Bezede Antioh învaţa pe atunce la academia învăţăturilorŭ de aice, şî Ivan Ilinschiĭ, o dinioară Logofătŭ alŭ Domnuluĭ Dimitrie, au fostŭ unulŭ din tălmăcitoriĭ eĭ, şî mie mi să pare că amŭ auḑitŭ atunce, cum că izvodulŭ l'arŭ fi fostŭ alcătuitŭ Dimitrie în limba Moldovinească, şî apoĭ acelŭ Ilinschiĭ ar fi prefăcut'o în limba latinească. Bezede Antioh au luatŭ scrisoarea Moldoveĭ ca şî istoria turcească, şî o au adusŭ cu sîneşĭ la anulŭ 1732, în ţara Inglizască, şî de acolo la ţara Franţuzască.

După acea au muritŭ Bezede Antioh, şi rămăşiţăle sale s'au vândutŭ, şi aflîndu-să atunce la Paris Graf Ftomzon, unŭ ginere a luĭ Berhave celuĭ mare, au cumparatŭ scrisorile bătrânuluĭ Cantemir, pricinuindŭ prin ace de au ramasŭ Rossieĭ, pentru că după moartea luĭ, le au dăruitŭ Cucuana sa unchiuluĭ eĭ Avram Raav Berhave, care au fostŭ o dinioară professorŭ la academia învăţăturilorŭ de aice, şi de la acesta l'au luatŭ prin clironomie Domnulŭ Cruze, sfetniculŭ politieĭ şi doftorul al Împaratuluĭ.

Unŭ omŭ adevaratŭ învaţatŭ, şi prefăcătoriŭ învăţăturilorŭ, este mulţămitŭ ca să să arăte politieĭ cu slujbă prin o îndeletnicire de acestŭ felŭ.

Deci, cu acestŭ chipŭ şi Domnulŭ Cruze mi'aŭ dăruitŭ mie scrisoarea Moldoveĭ, dându'mi volnicie ne hotărâtă, ca să lucrezŭ cu dânsa după cumŭ v'oiŭ socoti.

Şi s'arŭ fi căzutŭ ca să împodobescŭ acestŭ lucru şi cu oare-care adăogire de la istoricii leşăştĭ, ungureştĭ şi turceştĭ, încă şi din însuşĭ istoria ce turcească a Domnuluĭ nostru Dimitrie, dar âmĭ lipsăşte vremea ce trebuincoasă la aceasta.

Petersburg, anulŭ 1764.

G. F. Miler.

Cuvântŭ înainte.

Folosulŭ scrisorii aceştia este destulŭ de cunoscutŭ de cătră ceĭ învăţaţĭ, cariĭ au avut'o înaintea ochilorŭ lorŭ; şĭ Domnulŭ Miler sfetniculŭ Colegieĭ s'au pre învrednicitŭ politieĭ, pentru că au învrednicitŭ pe dumnealuĭ D. Bişing ca să o deĭ în tiparĭŭ, şĭ să o puie în bibliotica sa ca pe o nouă istorie şĭ geografie, şĭ altele. Însă preţulŭ celŭ pre mare alŭ numiteĭ bibliotică, au împiedecatŭ pe aciĭ maĭ mulţĭ iubitorĭ de a pute cunoaşte maĭ de aproape, ţara întru care s'au întâmplatŭ pe vremile noastre războaiele cele maĭ minunate.

Aceasta au înduplecatŭ pe poroncitoriulŭ tipăririi aceştiĭ de a doua, ca să puie în lucrare altŭ tiparĭŭ deosăbitŭ pentru scrisoarea aceasta a luĭ Cantemir, şĭ fără de a urma pre cu amăruntulŭ tipariuluĭ celuĭ d'întâĭ, putemŭ să încredinţămŭ cu îndrăznire, cumŭ că s'au îndreptatŭ mulţime de greşâlĭ care întrasâ în acelŭ tiparŭ, maĭ înmulţindu'o şĭ cu oare-care adăogire cu slova, T. adecă a tipografuluĭ acestuĭ de alŭ doile, care era pre de trebuinţă pentru mulţĭ cetitorĭ, la care este de a să lua aminte, că adâogirile acele care sântŭ însâmnate cu slova B. sântŭ a D-luĭ Bişing; iar cele-lalte care nu au nicĭ unŭ sâmnŭ, sântŭ a pre înaltuluĭ alcătuitoriŭ.

Cele-lalte arâtârĭ asupra scrisoreĭ aceştia poate să le vaḑâ cetitoriulŭ la înştiinţarea luĭ Bişing, şĭ la înainte cuvântarea luĭ Miler.

SCRISOAREA MOLDOVEI

DE

DIMITRIE CANTEMIR

Domnulŭ El.

Partea întâi a Geografiei.

CAP I.

Pentru numele celŭ vechĭ şi acestŭ de acum a Moldoveĭ.

Toată ţara pe care o numimŭ în ḑiua de astăḑĭ: Moldova, împreună cu pământurile cele de cătră Apusŭ ce să hotărăscŭ cu dânsa, le au stăpânitŭ d'intru începutŭ sîlnicii în scurtŭ a celorŭ trii părţĭ ale lumeĭ, adecă Schiţiĭ. Însă, întru acelŭ feliŭ, că iĭ după obiceiulŭ lorŭ strămoşăscŭ, umblaŭ strămutându-să de la unŭ locŭ la altulŭ. Afară de numele cele multe care le pune acestorŭ ţărĭ, arderele urmaŭ una după alta! Numeŭ şi Grecĭ pe lăcuitoriĭ ţăriĭ aceştieĭ, une-orĭ Goţĭ, şi alte-orĭ Dacĭ; iar maĭ la urmă sub stăpânirea Romanilorŭ au doveditŭ maĭ mult numele Dacieĭ. Însă maĭ în urmă după aceia prăpădin-

duşĭ norodulŭ acesta pe Decheval Craiulŭ săŭ. biruitŭ fiindŭ de veteazulŭ Nerva Traian; stângându-şă de tot o parte de norodŭ, şĭ altâ parte împrâştiindu-să în coace şĭ în colo, apoĭ toată ţara pe care o lăcui-să iĭ, s'au prifâcutŭ în ţara Romanâ, împârţindu-sâ între politicii romanĭ, deosâbindu-sâ în triĭ pârţĭ: în ce de pe ţermurĭ, în ce maĭ din lâuntru, şĭ în ce de câtrâ munte. În ce d'intâĭ numaraŭ iĭ o bucatâ a Ungarieĭ aceştiĭ de acum, şĭ ţara Monteneascâ.

Întru ce de a doua, Ardealulŭ, şĭ întru ce maĭ de pe urmâ, era partea ce maĭ mare a Moldoveĭ noastre, care este între Dunâre şĭ între Nistru împreunâ cu hotarâle ţâriĭ Munteneştĭ ce să holârâşte cu dânsa. Iar apoĭ maĭ la urmâ pe când aŭ începutŭ a să acufunda stâpânirea Romanilorŭ, au pustietŭ Moldova şĭ pe descălicâtorii Romanĭ, năpădirele cele adese ale Barbarilorŭ, adecâ ale Sarmaţilorŭ, a Hunilorŭ şĭ a Goţilorŭ; sĭ au strâmtoritŭ pe descâlicâtorii Romanĭ ca sâ fugâ prin munţi, şĭ sâ'şĭ caute în partea Maramorului *), locŭ de scapare de către strâşnicia Barbarilorŭ.

Şĭ după ce au trâitŭ iĭ acolo vre o câteva sute de anĭ, sub însuşĭ pravelile şĭ craiĭ lorŭ, fiindŭ pâdiţĭ din pricina greutâţele locurilorŭ întru care lâcueŭ, au socotitŭ maĭ la urmă dupâ ce au începutŭ a să înmulţĭ lâcuitorii, Dragoş unŭ feciorŭ alŭ Craiuluĭ

---

*) Sub numele acesta, Maramor, nu poate Cantemir să înţăleagă nicĭ o ţară alta de cât numaĭ Ardealulŭ, şĭ adecă partea luĭ ce despre miadĭ-noapte unde să începe apa Maroşulŭ.

lorŭ Bogdan, ca să sâ ispitească întâĭ *) numaĭ cu triĭ sute de oameni în chipŭ de vânătorĭ, şî să meargă peste munţĭ, asupra Răsărituluĭ. La aceasta din întâmplare aŭ aflatŭ elŭ pe munţiĭ aceştiĭ unŭ bivolŭ, pe care elŭ numescŭ Moldovenii Zîmbru, şî l'au gonitŭ până la poalele munţilorŭ, iar molda, o copaucă tânără a luĭ pe care elŭ foarte o iube, s'au slobodîtŭ cu iuţime asupra Zimbrului, şî acesta fugindŭ într'o apă l'au ucisŭ vânătoriĭ cu săgeţile, iar e cercându'lŭ pe dânsulŭ în apă, au luat'o înainte repegiunea apeĭ, şi spre pomenirea aceştii întâmplărĭ, au numit'o Dragoş întâĭ pe apa acea Moldova; iar loculŭ unde s'au întâmplatŭ aceasta, l'au numitŭ Roman, de pe numele noroduluĭ său, şî capulŭ Zîmbruluĭ l'au luatŭ sâmnŭ de stemă domnieĭ luĭ ceĭ nouă.

Şî apoĭ după ce au cercatŭ elŭ laturile cele maĭ de aproape, aflândŭ întru dânsele câmpĭ aducătorĭ de roadă şî adapaţĭ cu ape bune, cetăţĭ tarĭ şî tîrgurĭ, care erau părăsite de locuitorĭ, au povestitŭ patrioţilorŭ săĭ, şî i'au îndemnatŭ ca să ieĭ în stăpânire unŭ pământŭ aşa roditoriŭ. Şî aşa Româniĭ ceĭ tinerĭ urmândŭ bucuroşĭ şî cu voe bună după Domnulŭ lorŭ, au venitŭ cu dânsulŭ peste munţĭ o gloată mare, şî s'au aşazatŭ pe la locurile care le au aflatŭ cu acestŭ chipu minunatŭ, şî au numitŭ pe aflătoriulŭ lorŭ, pe Dragoş întâĭ, Domnŭ al acestui pământŭ. Decĭ, fiindŭ că

*) Bişing la geografia Moldoveĭ face pomenirea eşireĭ aceştia şi o pune pe e către sfârşitulŭ veacului al 12, iar din vre o câteva adăogirĭ ale alcătuitoriuluĭ nostru, ce urmeadă înainte, să vede luminatŭ că trebue să să socotească cu 50 de anĭ maĭ tărdiŭ, după cum v'omŭ arata maĭ jos, la locurile cuviincoase.

ţara împreună cu pravila eĭ ce politicească, s'au făcutŭ cu acestŭ chipŭ iarăşĭ parte de moştenire stăpânilorŭ eĭ, celorŭ maĭ de'nainte, pentru ace s'au lipssîtŭ de numele Dachicescŭ şî Romanescŭ, numindusă Dacia *Moldova*, de pe apa Molda, atât de câtră ceĭ străinĭ, cât şî de însuşĭ locuitorii eĭ; dar şî numirea aceasta încă nu să obişnueşte pretutindene, căcĭ turcii intrândŭ de multe orĭ în Moldova *) pentru ţările care le câştiga de pe la megieşiĭ din Europa, au numitŭ pe Moldovenĭ d'intru începutŭ Acvlahĭ **). Iar după aceea închinându-le lorŭ Bogdan ţara sa după voea ce de pe urmă a tatăluĭ său Stefan celŭ Mare, au începutŭ iĭ a o numi Bogdan, după obiceiulŭ lorŭ ce ălŭ au, ca să numească ţările cu numele Domnilorŭ care le stăpânescŭ pe ele, însă numele celŭ vechiŭ totuş s'aŭ păzîtŭ necontenit în limba tătărască.

Leşiĭ şî ruşiĭ cari să hotărăscŭ de altă parte cu Dachiĭ, numescŭ pe Moldovenĭ Volohĭ, adecă Italienĭ, iar pe Valahiĭ ce locuescŭ peste munţĭ, iĭ numescŭ Muntenĭ, sau oamenĭ de cea parte de munte.

CAP II.

Pentru starea loculuĭ Moldoveĭ, şî pentru hotarăle eĭ cele veche, şî cele noue, şî pentru văzduhulŭ eĭ.

Moldova să întinde în latŭ de la 44 gradosta-

---

*) Întrarea ce d'intăĭ în Moldova au făcut'o turciĭ la anulŭ 1330.

**) Maĭ bine Ac Iflac, adecă Valahĭ albi, spre deosăbire de Cara Iflac (Vlah) Valahii cei negri, cari locuescu în tiara Românească sau Muntenească.

murĭ, 54 minute, pânâ la 48 gradostamurĭ, 5 minute*). Lungimea eĭ este nepotrivită; ceĭ maĭ mulţĭ geografĭ socotescŭ partea eĭ ce despre Apusŭ care să atinge de Ardeal pe 45 gradostamurĭ, 39 minute, şî sfîrşîtulŭ eĭ celŭ despre Răsâritŭ ce este ascuţîtŭ la cetatea Albă sau Akerman, elŭ numârâ pe 53 gradostamurĭ, 22 minute**)

Şî fiindŭ că o parte a ţăriĭ care să atinge de Ardeal este cu munţĭ, iar cea-laltâ parte de câtrâ ţara Leşascâ, de câtrâ Besarabia şî de câtrâ Dunâre, este şâsŭ, pentru acea nicĭ văzduhulŭ nu este în totŭ loculŭ potrivitŭ. În partea munteluĭ este aerulŭ maĭ râce, dar şî maĭ sănătosŭ. iar în partea câmpuluĭ maĭ câldurosŭ, însă cu vânturĭ maĭ puţin folosîtoare sânâţâţîĭ. Dar cu toate aceste, în Moldova nu sâ ştiŭ atâte boale ca în alte ţârĭ maĭ câlduroase. Câte-o-datâ însâ, rar, sâ stârneşe ciuma, şî unŭ feliŭ de frigurĭ râle (lungoare); şî ispita aŭ aratatŭ câ ciuma nu sâ stîrneşte din vre unŭ vâzduhŭ strîcatŭ, ce s'aŭ înţălesŭ câ râzbate în ţârile aceste une orĭ din ţara Leşascâ unde este maĭ iute, iar alte orĭ prin corâbiile Egipteneştĭ şî Ţarigradeştĭ, care obicnuescŭ a descâleca la şchelea de Galaţi. Şî frigurile cele

---

*) Adecă de la coasta despre Amiaḑă-ḑî la Galaţĭ cătră Dunărea până la ce despre Amiaḑă-noapte la Dumbrava Bucovina cătră Nistru. la 100 de ceasurĭ de cale, ce să numâră căte 24 la unŭ gradostamŭ.

**) După harta luĭ Hans din ţara ungurească, este 48 gradostamurĭ lungimea eĭ ce despre Apusŭ, unde sâ atingŭ d'impreună, Moldova, Ardealul, Ungaria şî ţara Leşască. Iar ce despre răsăritŭ la A. kerman câtră Marea Neagră 43 gradostamurĭ, care cuprinde celŭ puţinŭ 60 de ceasurĭ de cale.

râle suntŭ cu mult maĭ întru altŭ chipŭ de cât întru alte țărĭ ale Europeĭ; căcĭ ele maĭ de multe orĭ atâta suntŭ de iute, şî mai ca şî ciuma. în cât acia carii le dobăndescŭ pe ele, mulți până la a tria dî trebui sâ moarâ. şî pre puțînĭ trăiescŭ până la a şăptea dî, şî ceĭ mai puțînĭ dobăndescŭ sanatatea lorŭ ca maĭ dinainte.

Aceastâ boalâ este atâta de zmreduitoare, în căt oamenii mai mult sâ temŭ de dânsa de căt de ciumâ, şî nici cu prietinulŭ lorŭ celŭ maĭ bunŭ, nu sâ însoțâscŭ. Şî pentru câ locuitorii nu ajungŭ bâtrîneţe adâncĭ, nu poate să fie nimicŭ altâ pricinâ, de căt orĭ timpurile cele nesănătoase, orĭ obiceiulŭ viețuireĭ lorŭ, sau însuşĭ vre o slăbăciune firească a virtuțeĭ, căcĭ pre rar să găsăşte căte unŭ omŭ de 70 de anĭ, şî cu greŭ câte unul de 80 de anĭ. Însă viața lorŭ ş'o petrecŭ maĭ multŭ cu sanatate. râsplătindu'şĭ prin aceasta lungimea ce micâ a vieții lorŭ, pentru că iĭ âşĭ petrecŭ vremea vieţeĭ lorŭ maĭ mult cu virtutea deşteptatâ şî fărâ de boale, care lipssâscŭ pe omŭ de ce maĭ mare parte a fericireĭ vieții sale. Osăbit, țaraniĭ ajungŭ maĭ adâncĭ bătrînețe de cât ceĭ de frunte, şî de cât ceĭ ce trâiescŭ în bine şî crescŭ în odihnă.

Cutremurele care împiedecă desfătările maĭ în toate țările cele călduroase, să întâmplă rar, şî încă nu s'au audîtŭ să să fi pustietŭ când-va vre unŭ târgŭ sau vre unŭ munte din pricina cutremuruluĭ.

Moldova nu au avutŭ tot-de-una tot acestaşŭ hotarŭ, ce, cuprinderea eĭ era une orĭ maĭ lată, alte orĭ maĭ îngustă, după creştere sau scăderea republi-

ceĭ; iar Stefan Voevod celŭ Mare au pus'o maĭ la urmă întru acestaşĭ hotarŭ care să află şî în vremea noastră. Spre Amiaḑî-ḑâ tot-de-una să întinde până la Dunăre, apa ce maĭ mare a Europeĭ, şî departe în sus până la gura eĭ unde să varsâ în Marea Neagrâ la Chilia, ce să numeşte Licostolul Celŭ Vechiŭ.

Spre Râsâritŭ merge hotarulŭ eĭ în vremile vechĭ pânâ la Marea Neagră; iar după ce au luatŭ turciĭ cu sîla în stăpânire Basarabia şî Benderulŭ, apoĭ s'au maĭ micşuratŭ ţara de această parte, şî acum merge hotarulŭ eĭ de la gura Prutuluĭ până la satulŭ luĭ Traian, şî de acolo groapa luĭ Traian prin apa Botna şî drept după gura Bîculuĭ unde să varsă în Nistru, dupâ cum sâ vede pre înţălesŭ de la hartă.

Spre Miaḑî-noapte o desparte Nistru ce să numeşte turceşte Turla, de câtrâ leşĭ şî de către tatarĭ Deoçacov. Maĭ nainte era ţârmurile Prutuluĭ numaĭ pânâ la Hotin sub stâpânirea Moldoveĭ, şî de acolo taie hotarulŭ pârţiĭ aceia drept prin Prut şî prin apa Cirimuşuluĭ. Iar după aceia prin vitejîia luĭ Stefan Voevod celuĭ Mare, s'au adusŭ ţara ce este de cea parte de Podolia, sub stăpânirea Moldoveĭ, pânâ unde să varsă pârâulŭ Sarafineştiĭ; şî aceste ape unite la olaltă, închidŭ Moldova despre Miaḑî-noapte, adecă Nistru, Sarafineştiĭ, Colacinul şî Cirimuşul, unde este Câmpulŭ-Lungŭ russăscŭ.

Spre Apusŭ încă este Moldova acum mult maĭ mare de cât în vremile cele maĭ denainte, căcĭ înainte de Stefan Vodă celŭ Mare, toţi munţiĭ cu care să închide Moldova acum, era sub stăpânirea Ar-

dealuluĭ, şĭ ţara despre partea aceasta era foarte îngustă. Iar prin vitejĭia acestuĭ Domnŭ fiindŭ biruitŭ de multe orĭ Matiaş, Craiulŭ ungurescŭ, şĭ ardeleniĭ goniţĭ înapoĭ, au fostŭ silĭţĭ iĭ ca să'şĭ părăsască paguba acea prin învoeală să nu păgubească maĭ mult; şĭ după tractaturile de pace ce au făcutŭ, au datŭ luĭ Stefan Voevod toţĭ munţiĭ cu care s'au deosăbitŭ aceste două ţărĭ, poroncindŭ locuitorilorŭ de prin ţĭnuturile cele ce sântŭ între văile apelorŭ celorŭ ce să varsă în Moldova, ca să cunoască stăpânirea Moldoveĭ.

S'apoĭ s'au trasŭ drept o linie, din obârşia Cirimuşuluĭ, şĭ prin obârşia Suceviĭ, a Moldoveĭ, a Bistriţeĭ, şĭ a Trotuşului, până la Milcov, şĭ s'au pusŭ despărţire hotaruluĭ între amândoue ţările.

Maĭ nainte să prime Sĭretiulŭ şĭ Trotuşulŭ, hotarŭ ţăriĭ Munteneştĭ. Însă după acea iarăşĭ prin vitejĭa acestuĭ Domnŭ Stefan celŭ Mare, s'au luatŭ ţĭnutulŭ Sĭretiuluĭ sub stăpânirea Moldoveĭ, în cât acum le desparte Milcovul şĭ Sĭretiul pe amândouă ţările. Iar partea despre Amiaḑĭ-ḑĭ o închide Dunărea.

Între hotarăle aceste, aratat cuprinde Moldova 237 de ceasurĭ, saŭ 171 mile italieneştĭ. Iar maĭ nainte până a nu fi Basarabia împrejurată de oştile turceştĭ şĭ tătărăştĭ, ave Moldova în cuprinderea eĭ 274 de ceasurĭ, sau 222 mile italieneştĭ.

Megieşiĭ Moldoveĭ sunt: despre Apusŭ Ardeleniĭ şĭ Munteniĭ, despre Miaḑĭ-noapte Leşiĭ, despre Răsăritŭ şĭ despre Amiaḑĭ-ḑĭ Turciĭ Şĭ cu toţĭ aceştia au avutŭ Moldoveniĭ multe valurĭ, în vremea când îşĭ aparaŭ iĭ slobozenia lorŭ; pentru care scrie unŭ

istoricŭ leşâscŭ vrednicŭ de credinţâ, Oricovie Anal, la lit. 1552, ḑicândŭ: „Aceştĭ Moldovenĭ cu firea, „cu naravurile şî cu vorba, nu sântŭ cu mult osă-„biţi de Italienĭ; iĭ sântŭ oamenĭ salbaticĭ însă foarte „vitejî, că nicĭ unŭ neamŭ nu este care stâpânindŭ o „ţară aşa micâ ca dânşiĭ, să steĭ ea şî dânşiĭ pen-„tru cinste la râzboiŭ, cu aşa vitejîie în protiva tu-„turorŭ vrajmaşîlorŭ megieşĭ de prin prejurŭ, şî de „câte orĭ să rădica acia asupra lorŭ, să să apere cu „biruinţâ.“ Şî maĭ adauge ḑicândŭ:

„Iĭ sântŭ aşa de vitejĭ, câ într'o vreme cu toţî „vrajmaşîĭ de toate părţîle băteŭ râzboiŭ necoutenit; „că Stefan Voevod Celŭ Mare carele domne maĭ na-„inte în Dacia, numaĭ într'o vară au biruitŭ prin greu „râzboiŭ pe Baiazet Împaratulŭ turcescŭ, pe Matiaş „Craiulŭ Unguresců, şî pe Ioan-Albert Craiulŭ Le-„şâscŭ.“

Iar la urmă după ce s'au râsîpitŭ Republica prin stâpânirea turcească, apoĭ nu s'au maĭ rădicatŭ cu războiŭ nicĭ iĭ, nicĭ alţîĭ asupra lorŭ, de cât numaĭ tatariĭ de la Nohaĭ, cărora le dădusă turciĭ Basarabia pentru lăcuire, cari şî în vremile de pace de multe orĭ zurbâlnieŭ Moldova prin nâvâlirĭ, prădând-o şî aducând-o la starea ce maĭ saracâ, întru care să aflâ şî în ḑioa de astăḑĭ.

Pentru apele Moldovei.

CAP III.

Cu greŭ să va pute găsî întru alte ţărĭ ca şî Moldova de micĭ, maĭ multă apă cu firea aşa împo-

dobită ca aice. Căcĭ patru ape mare umblătoare de corăbiĭ curgŭ prin trânsa: Dunărea, Nistru, Prutu şî Sîretiu; şî macar că Dunârea adapâ numaĭ o parte micâ a ţăriĭ, care este acum supusă Domnieĭ Moldoveĭ, dar tot aduce ţăriĭ celŭ maĭ mult folosŭ; câcĭ, osăbit că potŭ multe neamurĭ să vie pe dânsa cu corâbiĭ şî să descalice la şchelea din Galaţĭ, aduce locuitorilorŭ Moldoveĭ şî îndemnare ca să'şĭ aducâ marfa lorŭ pe Prutŭ la Ţarigrad, şî la alte cetâţĭ de pe lângâ Marea Neagrâ, din care nu scotŭ puţîn folosŭ.

Însă pentru apa eĭ şî pentru bunâtâţîle eĭ cele supuse trecemŭ cu viderea într'adins; pentru că maĭ nainte de noĭ au apucatŭ alţîĭ de le au scrisŭ.

Întru dânsa să varsâ Prutulŭ, care maĭ nainte să nume Hierazie, la Potolomeĭ Gerazie, la Aminian, Parota şî la Ellini Piretu; care vine dupâ hotarulŭ Moldoveĭ celŭ maĭ din afarâ despre Leşĭ, şî toatâ Moldova o tae prin mijlocŭ. Apa luĭ este ce maĭ uşoarâ, şî maĭ sânâtoasâ, însă tulbure pentru nâsâpulŭ ce'l duce cu sîne, iar puind'o cineva într'unŭ vasŭ de steclâ să steĭ, apoĭ să aşazâ nâsîpulŭ în fundulŭ vasuluĭ, şî apa râmâne ce maĭ limpede şî curatâ. Eu când eramŭ în Moldova amŭ făcutŭ ispită, şî amŭ gâsîtŭ, 100 dramuri de apâ de aceasta, cu 30 de dramurĭ maĭ uşoarâ de cât altă apâ luatâ d'intru alte rîurĭ.

Sîretiulŭ curge din munţîĭ Ardealuluĭ şî merge prin Moldova spre Miaḑî-ḑi, însâ sâ varsâ în Dunâre pe douâ crengĭ. Elŭ este o apâ latâ şî adâncâ, şî pentru că în totŭ loculŭ este cuprinsŭ cu dealurĭ şî

cu pâdurĭ, avândŭ şî întru unŭ locŭ şî întru altulŭ ostroave de nâsîpŭ, pentru aceia încă nu s'aŭ putulŭ face bunŭ deplinŭ pentru umbletulŭ corâbiilorŭ.

Spre Miadî-dî şî Miadî-noapte să adapâ o parte mare a Moldoveĭ cu Nistru, ce să nume mai nainte Tiras, la istoricii ceĭ noĭ greceştĭ, din Aptris, şî la turcĭ Turla. Acesta este maĭ cunoscutŭ de cât să socolescŭ a fi de lipssă, de a maĭ pomeni ceva pentru dânsulŭ; numaĭ aceasta voescŭ să aducŭ aminte, că turciĭ toatâ zaherena lorŭ de la Ţarigrad, o trecŭ pe dânsulŭ peste Marea Neagrâ la Bender, şî maĭ nainte o trece şî la Caminiţâ, şi în dîoa de acum la Hotin. Apa luĭ este foarte limpede, însâ gre şî sânâtâţiĭ foarte strîcâcioasâ; la cetatea Albâ să varsâ în Marea neagrâ.

Pe lângâ aceste, maĭ sântŭ ape şî maĭ micĭ care adapâ Moldova. Adecâ:

În Sîretĭ sâ varsâ:

Bârladulŭ, care curge prin ţînutulŭ Tecuciuluĭ despre Râsâritŭ spre Apusŭ, şî să uneşte cu Sîretiulŭ la satulŭ Şârbăneştiĭ.

Suceava, o apâ care au datŭ nume oraşuluĭ Suceava, ce au fostŭ maĭ nainte Scaunŭ alŭ Ţăreĭ.

Moldova, pentru a câria nume amŭ vorbitŭ la capulŭ I-iŭ.

Bistriţa, care curge din munţiĭ Ardealuluĭ, şî este atâta de râpide, în cât cele maĭ marĭ pietre le surpâ din munte, şî le duce cu sîne.

Trotuşulŭ, o apâ încâ asâmine de râpide, a câria obârşie nu este departe de a Bistriţiĭ.

În Prut să varsă:

Cirimuşulŭ, care face hotarŭ între ţara Leşască şî între Moldova, şî maĭ josŭ de aceasta să varsă Jijiia.

Şi în Nistru să varsă:

Râutulŭ, care face la Orhei o baltă, între care să află unŭ ostrovŭ minunatŭ. Botna care este pe giumătate a tătarilorŭ de Bugag.

Şî părăe încă are Moldova maĭ nenumarate, din care voimŭ să arătămŭ aice numaĭ pe cele maĭ marĭ pentru a cărora nume amŭ înţălesŭ.

Aceste curgŭ:

În Sîretiŭ: Bănila, Molniţa, Şomuşulŭ celŭ mare şî Şomuşulŭ celŭ micŭ, Valea neagră, Faraon, Racatău, Gerulŭ, Sohululŭ, şî Milcovulŭ şî Putna să unescŭ amăndoue, şî Sîreţelulŭ de osăbĭ curge în Sîretĭ.

Pe Suceava o măreşte, Suceviţa, Solca şî Soluneţulŭ.

În Moldova să varsă: Homorulŭ, Slatina, Neamţulŭ, Rîşca, Topoliţa şî Valea Albă.

Cu Bistriţa să uneşte Cracăulŭ.

În Trotuşĭ să varsă pe din josŭ de Ocnă: Tazlăulŭ Sâratŭ, Oituzulŭ, Caşînulŭ, Valea Sacă, şî Valea Ră.

Bărladulŭ să adauge cu Bârlădâlulŭ, Şocevâţulŭ, Ţelna, Rebricia, Vasluiulŭ, Vaslueţulŭ, Racova, Crasna, Lohan, Docolina, Holbana, Horiata, Smila, Curova, Berheciulŭ, Zeletinulŭ, Coradulŭ.

Cirimuşulŭ este: din Cirimuşulŭ Albŭ, şî Cirimuşulŭ Negru, şî din Putila.

În Jijia să varsă, Şubana, Sîtna, Meletinulŭ, Bahluiulŭ, Bahluieţulŭ şî Sîrca.

Prutulŭ duce cu sîne, Colacinulŭ, Cosman, Cuçurulŭ, Ciuhur, Başâulŭ, Corovia, Caminca, Câldâruşa, Jijia, Gârla Mare, Valea Bratuleniĭ, Mojna, Nîrnova, Calmîciulŭ, Lâpuşna, Strâmba, Sârata ce despre Apusŭ şî ce despre Râsâritŭ, Cighirşulŭ celŭ Latŭ şî Elanulŭ.

În Nistru să varsâ: Sarafineţulŭ alŭ câruia gurâ închipuieşte unghiulŭ Moldoveĭ despre miadî-noaote, Ciorna, Ivilu, Bîcovâţulŭ, Işnovâţulŭ, Bîculŭ şî Cogâlnica.

Râutulŭ primeşte pe Soluneţ, Ciuluculŭ celŭ Mare, celŭ Micŭ şî celŭ de Mijlocŭ, Dobruşa, Cula şî Cogîlnia.

Cahululŭ, Salcea şî Elpuvulŭ, care sântŭ în Moldova şî în Basârabia, întărescŭ Dunărea; şî d'intru aceste triĭ, numaĭ Elpuvulŭ curge necontenitŭ, iar cele-lalte doue suntŭ maĭ multŭ stătătoare de cât curgătoare. Asĕmine şî Cogâlniculŭ nicĭ izvorulŭ sĕu nu are, ce numaĭ atunce să poate numi părĕu când să umple de ploile cele de toamnâ, iar peste toată vara este uscatŭ, şî numaĭ ca o groapă la vedere. Pentru aceasta dobitoacele tătarilorŭ de Bujag să usucă de săte pentru lipssa de apă.

În Moldova este asâmine lipssă de bălţĭ cât şî de apă, şî d'intre bălţile cele multe care sântŭ făcute atât din fire, cât şî din meşteşugŭ, sântŭ vrednice cincĭ de a să arăta de osâbĭ. Adecă:

a) Bratişulŭ *) între Prulŭ şi între Sîretiŭ, la tîrgulŭ Galaţiĭ; lăţîmea luĭ este o milâ şi giumătele italieneascâ, şi lungimea două mile. Nu are izvoare, fârâ numaĭ o gârlâ micâ nu pre adîncă, ce să numeşte, Pruteţulŭ, şi când creşte Prutulŭ de ploae să adapâ şi elŭ d'intru dânsulŭ. Iar une-orĭ râmâne gârla uscată şi aduce bălţiĭ putrejune. Iar când să umple Dunârea primavara prin topirea omătuluĭ, apoĭ nu numaĭ că scoate pe Prut înapoĭ, ce încă umple şi toatâ balta cu apă proaspâdâ şi cu peşte, pe care'lŭ prindŭ fârâ de ostenealâ oamenii ceĭ ce locuescŭ pe acolo după ce scade apa.

b) Balta Orheiuluĭ, care este din apele Râutulŭ, şi Cula, la acelaşi târgŭ, 6 mile de lungŭ şi 2 de latŭ; şi lungimea şi lâţimea eĭ o mâreşte un iazŭ, pe care l'au fâcutŭ Vasîle Voevod Alvanitul, ca să popreascâ apa şi sâ facâ morĭ pe dânsulŭ. În mijlocuulŭ eĭ este unŭ ostrovŭ nu pre mare cu vie, care era foarte slâvitâ şi împodobită cu alte osăbite rodurĭ sâdite.

c) Balta Dorohoiuluĭ, are numele de la acelaşi târgŭ ce este lângă dânsa, şi nu este departe de obârşîea Jîjieĭ. şi este vrednicâ de a sâ arăta pentru mulţîmea peştilorŭ ce are.

d) Balta Colacinulŭ, pe hotarulŭ din Leşasca, şi o pomenimŭ numaĭ pentru câ din partea eĭ ce despre Miadî-noapte şi despre Râsăritŭ curgŭ două ape,

---

*) Balta aceasta Bratişulŭ să vede a fi însămnată cu numele celŭ vechiŭ Britologhi, care să arată la Bonfinius.

Colacinulŭ şî Sarafineţulŭ, care facŭ hotarulŭ Moldoveĭ şî alŭ ţâreĭ Leşăştĭ între Nistru şî între Prutŭ.

e) Ce maĭ de pe urmă şî maĭ vestită este balta luĭ Ovidie, ce sâ numeşte de locuitorĭ, Laculŭ Ovidiuluĭ, la Akerman în Basarabia, este osâbit cunoscută pentru numele eĭ, pentru câ sâ ḑîce: Câ Ovidie poetulŭ celŭ vestitŭ alŭ Romanilorŭ ar fi fostŭ acolo surgunitŭ în ticâloşîia luĭ. Aceasta sâ varsâ în Nistru prin o gârlâ strâmtâ, nu departe de varsarea Nistruluĭ, care este împresuratâ cu atâte mlaştinĭ, în cât de douâ mile italieneştĭ nu poate sâ sâ apropie omulŭ de dânsa, şî are şî unŭ podŭ peste dânsa care este foarte vechiŭ după cum sâ vede de pe fâptura luĭ, câcĭ atât tăria lucruluĭ cât şî mărimea pietrilorŭ d'intru care este alcâtuitŭ, aratâ aceasta pre cu înţâlesŭ.

Toate aceste maĭ sus pomenite ape curgâtoare şî stâtâtoare, suntŭ pline de peşte pre frumosŭ, şî osâbit pârâile acele care curgŭ din munţĭ, au peştele celŭ maĭ cu gustŭ, şî sâ numeşte de locuitorĭ: Pâstrâvĭ, Lostoţe şî Lipeanĭ, care la ḑîlile cele de postŭ sâ aduce tot-de-una viŭ pe caĭ, pentru masa Domnească.

Burguturĭ nu sântŭ în Moldova, pentru că Moldoveniĭ credŭ că apa Prutuluĭ este destulă doftorie în protiva tuturorŭ boalelorŭ.

CAP IV.

Pentru ţinuturile şi târgurile cele de acum, ale Moldoveĭ.

În vremile vechĭ era Moldova împărţită în triĭ părţĭ:

În ţara de josŭ, în ţara de susŭ, şi în Basarabia, întru care să numară 23 de ţinuturĭ. Iar după ce s'au luatŭ Basarabia sub stăpânirea turcească, supuindu-să turcilorŭ şi Benderiulŭ cu patru ţinuturĭ, prin tradarea luĭ Aron Voevodŭ, apoĭ au ramasŭ Domnilorŭ Moldoveĭ numaĭ 19 ţinuturĭ, şi nicĭ aceste întregĭ.

Ţara sau partea de josŭ cuprinde 12 ţinuturĭ maĭ micĭ, şi în mijlocŭ este:

1) Ţinutulŭ Ieşuluĭ; întru dânsulŭ este Ieşulŭ, lângă apa Bahluiuluĭ cu patru mile maĭ sus de varsarea luĭ în Prutŭ.

Acesta este Scaunulŭ Ţâreĭ, pe care l'au mutatŭ Stefan Voevodŭ acolo din Suceava, ca să poată apara ţara maĭ bine din mijloculŭ eĭ de cătră năvâlirile turcilorŭ şi ale tatarilorŭ, pentru că elŭ pre bine vide că nu pute să să apere aşa lesne din Suceava, pentru că este departată de hotarulŭ turcescŭ. Mai nainte de aceasta, era târgulŭ numaĭ ca unŭ satŭ prostŭ, întru care abie să aşăzasă triĭ sau patru gospodarĭ; şi ave şi o moară în care era unŭ morariŭ bâtrânŭ ce să chiema Ioan, (sau după cum îĭ zîce Iaşîĭ). Numele acestuĭ omŭ l'au datŭ Domnulŭ acesta oraşuluĭ ce l'au făcutŭ, întru care au ḑîditŭ întâiŭ şi o Biserică, întru cinstea Sfântuluĭ Nicolaĭ, care este acum Biserica ce mare; şi după aceia şi alte pala-

turĭ pentru dânsulŭ şĭ pentru boerii luĭ. Iar Radu Voevodŭ l'au împrejuratŭ cu ḑidiŭ, şĭ cia-l-alţĭ următorĭ l'au înfrumusăşătŭ cu alte podoabe şĭ ḑidirĭ vederate, în căt acum să numără întru dânsulŭ maĭ mult de 40 de Bisericĭ, care pre frumos suntŭ lucrate, atăt de piatră cât şĭ de lemnŭ. Maĭ nainte cu 50 de anĭ fâcânduse conscripţiie, s'au găsîtŭ întru dânsulŭ 12,000 de case, iar apoĭ arḑîndŭ de multe orĭ, şĭ pustiindusă prin năvălirile tatarilorŭ şĭ a leşîlorŭ, de abie au ramasŭ a tria parte nemistuitŭ. Osâbit de Curtea Domnească, care trage la sîne veniturile din toată ţara, să maĭ zàbăveşte acolo şĭ Mitropolitulŭ ţăriĭ necontenit, macar câ nu are numele de Mitropolit alŭ Ieşuluĭ, ce alŭ Suceviĭ, Scaunulŭ celŭ maĭ d'intàiŭ alŭ ţâriĭ. Iar în Ieşĭ este numaĭ unŭ protopopŭ, pentru carele v'omŭ arata maĭ mult maĭ josŭ*).

2) Cu ţînutulŭ acesta sâ hotârâşte spre Amiaḑî-ḑî ţînutulŭ Cârligâturiĭ, întru care este Tîrgul-frumosŭ, 8 ceasurĭ din Ieşĭ asupra Suceveĭ, tot lîngă apa Bahluiulŭ, şĭ nu este altă nimicâ, de căt numaĭ unŭ Tîrguşorŭ, cu o casă Domneascâ, asupra căria să orândueşte unŭ osâbit poroncitoriŭ ce sâ ḑîce în limba ţăriĭ: Parcalabŭ. Maĭ încolo câtră Apusŭ sâ întinde:

3) Ţînutulŭ Romanuluĭ, celŭ întăiŭ, întru care s'au aşazatŭ cetele *Romanilorŭ*, care s'au întorsŭ în-

---

*) La anulŭ 1711, 1739 şĭ 1769, s'au luatŭ oraşulŭ de cătră Ruşĭ, şĭ la anulŭ 1753, au arsŭ împreună cu curtea Domnească şĭ vr'o câteva Monastirĭ catoliceştĭ, o Bisericâ de piatrá foarte bogată, şĭ Biserica luteranilorŭ, pe care o făcusă atunce.

napoĭ de la Ardeal după năvâlirea luĭ Batie *), căruia au pusŭ şî numele lorŭ celŭ vechiŭ; aice este tîrgulŭ Romanuluĭ, asupra căruia să orânduescŭ de la Domnie doĭ Parcalabĭ. Ceĭ mulţĭ ḑîcŭ, că pământeniĭ noştri s'au aşazatŭ întâiŭ acolo; dar toţĭ nu v'orŭ să creadâ, pentru că nu departe de acolo să vede altŭ locŭ în malulŭ Siretiuluĭ, despre Răsâritŭ, care şî până acum sâ numeşte de locuitorĭ Smidorova, şî ne arată câ acolo arŭ fi ḑîditŭ ii ce d'întăiĭ şî maĭ mare Cetate. Cu adevărat este, că cu mult maĭ încoace s'au înoitŭ acea de Stefan Voevod celŭ Mare, şî au fostŭ pusă iar în starea eĭ ce maĭ d'inainte. Iar apoĭ după mulţi anĭ, nu ştiŭ din ce pricină au râsîpit'o iarăşĭ Petru Voevod Rareşĭ, şî au poroncitŭ locuitorilorŭ ca să sâ mute în Roman. Cu aceste să hotârăşte între ţînutulŭ Ieşuluĭ şî a Cărligăturiĭ:

4) Ţînutulŭ Vasluiuluĭ. Întru dânsulŭ este Vasluiulŭ, 12 ceasurĭ din Ieşĭ, pe drumulŭ Galaţuluĭ, lângă gura părăuluĭ Vasluiuluĭ, unde să varsă în Bărlad, şî era căte-o-dată Scaunŭ Domnescŭ, unde şî acum săntŭ casele de faţă. Oblăduirea luĭ s'au datŭ asupra ispravniculuĭ de Vasluĭ, după ce s'au aşazatŭ Domnia în Ieşĭ. Spre amiaḑî-ḑî să întinde de a lungulŭ,

*) Batie Hanulŭ de la Kipcac, nepotŭ Hanuluĭ Jamchis, i să supune Rossia, pune leşasca supt haraciŭ, omoară în Şlezia multe miĭ de Cristianĭ, şî la întoarcerea sa pustieşte Moravia, Ungaria şî ţările pe lăngă Dunăre în sus, până la Marea Neagră, şî au muritŭ la la anulŭ 1256; aceste năvălirĭ s'au făcutŭ după anulŭ 1237, şî dacă Dragoş Voevod s'au întorsŭ cu oameniĭ săĭ de la Ardeal, după năvâlirile luĭ Batie, apoĭ această întoarcere trebue să să socotească cu giumatate.... (Aice tălmăcirea nu s'aŭ isprăvit).

5) Ţînutulŭ Tutoviĭ, care s'au numitŭ aşa de pe apa Tutova ce curge prin mijloculŭ luĭ; scaunulŭ ţînutuluĭ este Bărladulŭ, lăngă apa cu asămine nume, care era o dinioară foarte mare, iar acum s'au pustietŭ şî s'au lipssîtŭ de toate frumussâţele luĭ.

Aceasta este scaunulŭ Vorniculuĭ de Ţara de Josŭ, dar pentru că elŭ trebue să fie la Curte în toată vremea, pentru aceia să orânduescŭ alţĭ doĭ Vornicĭ maĭ micĭ. O milă de locŭ maĭ în josŭ la malulŭ acela să vădŭ râmăşîţîle uniĭ cetăţĭ foarte vechĭ, ce sâ ḑîce Cetatea de Pământŭ, dar nu s'au aflatŭ nicĭ o temelie de casă, sau altŭ sâmnŭ, din care să sâ poată cunoaşte luminat de cine să fi fostŭ ḑîdită, căcĭ nu este altă nimică fără numaĭ unŭ ḑîdiŭ de pămîntŭ, şî pentru aceia socotescŭ, că ḑîdirile acele, au trebuitŭ să fie făcute în vremile vechĭ de locuitoriĭ ţăriĭ, pentru ca să propească năvălirea Barbarilorŭ.

6) Ţînutulŭ Tecuciuluĭ, să megieşăşte despre Apusŭ cu Bărladulŭ; acesta este mare, dar pentru nimică altă este de a să socoti de căt numaĭ pentru tărguşorulŭ Tecuciĭ lăngă apa Bârladulŭ, 8 ceasurĭ din Bârlad asupra Galaţuluĭ. Nu are nicĭ o ḑîdire, şî este scaunulŭ a doĭ parcalabĭ, cărora le este dată în samă oblăduirea ţînutuluĭ acestuia. În malulŭ Sîretiuluĭ spre Apusŭ este.

7) Ţînutulŭ Putniĭ, care să vede că are nume de pe apa Putna; aice este tărgulŭ Focşâniĭ pe apa Milcov, la hotarulŭ ţăriĭ Munteneştĭ; şî starostele tărguluĭ acestuia are şî stăpânire asupra ţînutuluĭ. Maĭ este întru dănsulŭ şî Agiudulŭ, unŭ tărguşorŭ fru-

mosiŭ pe Sîretĭ în susŭ. La piciorulŭ munteluĭ Vrancĭĭ, aproape dè Mira, o Monastire făcută de reposatulŭ Constantin Cantimir Voevod, sĕ găsăscŭ rămăşîţîle unĭĭ cetăţĭ foarte vechĭ, la care nu s'au putulŭ afla nicĭ unŭ sâmnŭ, nicĭ pentru vremea în care s'aŭ ḑiditŭ, dar nicĭ pentru ḑiditoriulŭ eĭ. Loculŭ acela să numeşte de locuitorĭ Crăciuna. La cela-l-altŭ malŭ alŭ Sîretiuluĭ, în mijlocŭ între Sîretiŭ, între Dunăre şî între Prutŭ, este:

8) Ţînutulŭ Covurluiuluĭ, care să chiamă aşa de pe gârla Covurluea, care este 8 ceasurĭ de lungă; însă maĭ mult uscată de cât cu apă. Aice este de a să socoti: Întăiĭ Galaţiĭ. unŭ târgŭ, care în cât pentru mărimea şî urzala luĭ, nu este atâta de lăudatŭ, ce numaĭ pentru că este loculŭ celŭ maĭ vestitŭ de neguţîtorie pe lângă toată Dunărea, căcĭ întru dânsulŭ nu vinŭ în toţĭ aniĭ de două saŭ treĭ orĭ corăbiĭ numaĭ din cetăţîle se sântŭ pe lângă Marea Neagră, din Ostrovulŭ Krimuluĭ, Trapezonda, Sinope şî din Ţarigrad; ce şî însuşĭ de la Egipetŭ şî de la Barbariă, pe care le încarcă cu lemne de la Moldova, stejarŭ. cornŭ, bradŭ, cum şĭ miere, sare, ciară, untŭ, sîlitră şî pâne, din care nu scotŭ puţin folosŭ locuitoriĭ Moldoveĭ.

Nu departe de Galaţĭ, la gura Sîretiuluĭ de către Răsăritŭ, să vede rămăşîţa unĭĭ cetăţĭ vechĭ, care şî acum o numescŭ locuitoriĭ Gherghina, şî cum că s'aŭ ḑiditŭ pe vremea luĭ Traian, ne încredinţaḑă atât baniĭ, cât şî o marmură ce s'aŭ sapatŭ din moluḑulŭ eĭ, în vremea noastră, în care marmură s'au aflatŭ

săpătura aceasta în limba latinească, adecă:

„Împaratului Kesar, dumnedeiescului fiŭ a lui „Nerva Traian Augustŭ, pre înalţatului a toată Ger-„mania şi a Daciei, Patriarhului celui pre mare, pre „fericitului şi bine cuvântatului Dictatorŭ al 16, Îm-„paratŭ alŭ 6, Părintelui Patriei, în vremea când aŭ „fostŭ Publie Calpurnii, Marco şi Caio, Aurelio, Rufo, „Conculi în Roma“.

D'incolo de acesta pe Prutŭ, este:

9) Ţinutulŭ Fălciului, întru care este Fălciulŭ, unŭ târgŭ frumosŭ lângă Prutŭ, şi cum că arŭ fi şăzutŭ Taifalii întru dănsulŭ, mă încredinţază urmele unei cetăţi pre vechi, pe care le amŭ descoperitŭ însumi eŭ nu departe de acolo, căci cetindŭ eŭ o dată într'o scrisoare cu mâna din istoria lui Herodot, cum că neamulŭ acelŭ războinicŭ alŭ taifalilorŭ arŭ fi locuitŭ pe Prutŭ, cale de trii dile de la Dunăre, şi arŭ fi dĭditŭ şi o cetate foarte mare; şi ne putândŭ eu a găsi nici într'unŭ ţinutŭ rămăşiţile ei, amŭ trimesŭ vre-o căţi-va oameni care ştieŭ bine părţile locurilorŭ ca să caute în pădurile cele de pe lângă Prutŭ, doar v'orŭ pute afla niscaiva sâmne, din care să să poată vide luminat, pentru starea ce mai adevărată a cetăţii aceştia; şi viindŭ ii înapoi au povestitŭ că în pădurile cele mai dese despre Apusŭ, în cuprinsulŭ de cinci mile italieneşti de a lungulŭ apei, arŭ fi găsitŭ temelii de dĭdiuri şi de turnuri dĭdite cu pietri arse, care macar că pe câmpulŭ acelŭ d'inprejiur de acolo, nu să mai găsăscŭ alte rămâşiţe, dar tot aŭ sămnŭ de vr'o ocolire mare. Osăbit de a-

ceasta să maĭ întâreşte chibzuirea me, şî cu numirea aceasta de acum a ţînutuluĭ acestuia, căcĭ însâmnarea adivereaḑă să să fi izvoditŭ Fălciĭ din Taifalia.

Maĭ sus în lăuntru ţînutuluĭ este Huşîĭ, unŭ târguşorŭ micŭ, Scaunulŭ unuĭ Episcopŭ, iar pentru altă nu este de a să socoti fârâ numaĭ pentru râzboiulŭ acela cu care Petru celŭ Mare însuşĭ, oblâduitoriulŭ a toată Rossia, în 4 ḑîle cu puţînâ oaste, cu mare vitejîe au suferitŭ şî au stătutŭ în protiva celorŭ de multe orĭ poftorite năvălirĭ ale turcilorŭ, la anulŭ 1711. Nu departe de acestŭ locŭ, să vede o movilă mare făcută de mânâ de omŭ, pe care o numescŭ tatariĭ Hantepesi, adecă movila Hanuluĭ, iar de locuitorĭ să numeşte movila Răbâeĭ. Pentru izvodirea eĭ sântŭ multe chibzuirĭ; o samâ de tatarĭ ḑîcŭ câ ar fi ucisŭ acolo Moldoveniĭ pe unŭ Han cu toatâ oastea luĭ, şî pentru pomenire s'arŭ fi fâcutŭ aceastâ movilâ; iar alţîĭ povestescŭ, că o Crâiasâ a Schitilorŭ anume Râbea, arŭ fi peritŭ acolo la acelŭ locŭ, viindŭ cu oaste asupra Schitilorŭ celorŭ ce locuieŭ Moldova, şî arŭ fi îngropat'o acolo oameniĭ eĭ. Iar acea ce este adevaratŭ saŭ neadevâratŭ la pricina aceasta, nu îndrâznescŭ a holârî la o întunecare aşa mare a istorieĭ aceştia.*)

10) Cu ţînutulŭ acesta sâ hotărăşte spre miaḑî-noapte ţînutulŭ Lăpuşneĭ, de aceasta sâ ţîne odinioară Tiginea, la turci Benderiulŭ, o cetate care maĭ nainte era foarte întâritâ, şî acum au înmulţît'o şi

*) La acestŭ locŭ s'aŭ deschisŭ războiu între Ruşi şi între Turci cu izbândirea celorŭ d'întâĭ la luniĭ, anulŭ 1770.

turciĭ cu multe lucrurĭ de tărie; e este pe Nistru, şĭ au fostŭ pe vremea noastră scaparea Craiuluĭ Şveḑieĭ carele au fugitŭ de la bătăllia de la Poltava *). Turciĭ până a nu li să supune lorŭ, de multe orĭ tăbără asupra eĭ în ḑadar, însă neputândŭ iĭ să'ĭ facă nimicâ cu sila, au luat'o apoĭ prin vicleşugulŭ şĭ tradarea luĭ Aron Voevod, căruia îĭ ḑiceŭ Moldoveniĭ tiran; căcĭ elŭ fiindŭ izgonitŭ din ţară de boierĭ, pentru grozăvia şĭ tirania ce ave asupra Moldovenilorŭ, au scapatŭ la Împaratulŭ turcescŭ, şĭ i'au făgăduitŭ, că de'lŭ v'a ajuta să să întoarcă iarăşĭ înapoĭ la Scaunulŭ său, elŭ va da ostaşĭlorŭ săĭ Benderiulŭ celŭ de multe orĭ cerutŭ, împreună cu 12 sate, şĭ că i'elŭ v'a dărui în vecĭ să'lŭ stăpânească. Şĭ Sultanuluĭ plăcândŭ darulŭ acesta, au pusŭ pe Aron iarâşĭ în stăpânirea sa. Însă pentru ostineala luĭ ş'aŭ popritŭ celŭ maĭ mare oraşŭ în toată ţara, şĭ ce maĭ mare cetate de câtră leşĭ şĭ de către tatarĭ. Şĭ pentru acea este acum Lăpuşna locŭ de căpitenie întru acestŭ ţinutŭ, lângâ apa acestuiaşĭ nume, asupra căruia să rânduescŭ de la Domnie doĭ parcalabi.

Maĭ este întru acestŭ ţinutŭ şĭ Râşca, unŭ târguşorŭ nu pre mare pe apa Bâculuĭ; nu departe de acolo să vede unŭ şiragŭ de pietre foarte marĭ, care sântŭ puse în dreaptă linie, ca când arŭ fi înadins puse de oamenĭ; însă atât lungimea şiraguluĭ, cât şĭ mărimea pietrelorŭ, nu ne lasă să credemŭ acea-

*) Din cuvintele aceste să vede luminat, că Cantimir au trebuitŭ să alcătuiască scrisoarea aceasta la anulŭ 1712 sau 1713, căcĭ la anulŭ 1714, Carl al XII, nu era la Varniţă la Bindiriŭ.

sta, căcĭ unele d'intre dânsăle sântŭ în patru colţurĭ, câte de trĭi şî patru coţĭ de lungĭ, şî lungimea şîragului merge până la giumatatea ostrovuluĭ de Crâm, peste Nistru. Acestŭ lucru să numeşte în limba ţăriĭ Cheile Bîculuĭ, şî prostimea 'lŭ socoteşte a fi vre o lucrare a duhurilorŭ celorŭ necurate, care s'arŭ fi sfătuitŭ să astupe apa Bîculuĭ. Cu adevarat este, că uniĭ din Domnĭ s'au ostenitŭ ca să astupe gârla apeĭ aceştia care merge o bucată bună p'intre văĭ, vrândŭ ca să prifacă în vre o baltă părţile acele de acolo, ce era numaĭ pentru fânaţe, însă nu au putută ca să aducă lucrulŭ nicĭ la o cale. D'incolo de acesta pe Nistru este:

11) Ţînutulŭ Orheiuluĭ, care să numeşte aşa de pe târgulŭ Orheiuluĭ lângă apa Răutulŭ, care macar că nu este pre mare, dar este împodobitŭ şî cu îndestulare la toate cele trebuincoase pentru hrana oamenilorŭ.

Balta Orheiuluĭ care este spre Răsăritŭ nu departe de acolo, şî Ostrovulŭ celŭ minunatŭ ce este întru dânsa, pentru care amŭ vorbitŭ la capulŭ alŭ III, âşŭ dă hrana sa din destul. În malulŭ bălţiĭ despre Apusŭ să vădŭ urmele unuĭ Oraşŭ foarte vechiŭ, în mijloculŭ pădurilorŭ celorŭ dese, pe care elŭ numescŭ locuitoriĭ Orheiulŭ celŭ vechiŭ, şî de pe starea luĭ să asamână cu oraşulŭ Petrodova în Dachia ce veche.

12) Ţînutulŭ celŭ maĭ de pe urmă, ce este pe malulŭ Nistruluĭ o bucată bună de cale, este ţînutulŭ Soroceĭ; scaunulŭ luĭ este Soroca, ce să chiema maĭ nainte Orhionia, lângă Nistru sub dealŭ, pe unŭ şăsŭ,

şî macar că este micŭ, dar în cât după vremea întru care s'au fâcutŭ este foarte tare, cu ḑidiŭ foarte ţapânŭ în patru unghiurĭ, aparatŭ cu turnurĭ destul de înalte, şî este ḑîditŭ de bicaşe, care sântŭ cu îndestulare pe dealurile de prin prejurŭ. Şî fiindŭ că elŭ de când s'au datŭ Benderiulŭ, este cetatea ce maĭ de frunte despre Leşî, pentru aceia să orânduescŭ de câtrâ Domnie doĭ stăpânitórĭ pentru apararea luĭ.

Partea din susŭ a ţînutuluĭ acestuia, nu să poate lucra pentru lipssa de lemne şî apâ, şî pentru aceia numaĭ sîngura parte aceasta de pământŭ din Moldova este pustie, după cum şî în hărţîle cele maĭ bune să arată pustietate.

Partea de sus, ce să ḑîce de locuitori Ţara de sus, are 7 ţînuturi mai mici.

1) Ţînutulŭ Hotinuluĭ, care să întinde pe din sus de alŭ Sorociĭ pe lângâ Nistru spre Miaḑî-noapte, întru care este Hotinulŭ, o cetate pe Nistru de cătră Caminiţă, ce să socoteşte între oraşele cele maĭ marĭ ale Moldoveĭ. Aceasta era maĭ nainte despre Apus întâritâ cu ḑîdiurĭ foarte înalte, şî cu şanţurĭ adâncĭ, şî despre Râsârit cu malurile cele oable ale Nistruluĭ, şî cu stâncĭ. Iar în râzboiulŭ celŭ maĭ de pe urmâ cu Ruşîĭ, au biruitŭ turciĭ cetatea la anulŭ 1712, şî au surpatŭ ḑîdiurile eĭ cele vechĭ despre partea d'incoace, iar despre cea-l-altâ parte atâta le-au întâritŭ cu multe lucrurĭ de târie după obiceiulŭ de acum, lârgindu'o maĭ multŭ de giumatate,

in cât în ḑiua de astăḑi este vrednică de a să socotì ce maĭ frumoasă şi maĭ mare cetate, de cât cele-l-alte ale Moldoveĭ, şi când încă era sub stâpânirea Domnilorŭ Moldoveĭ, să încredinţa unuĭ osâbitŭ poroncitoriŭ; iar de când au luat'o turciĭ, o stâpâneşte unŭ paşâ în protiva aşâḑâmânturilorŭ de pace ce aŭ legatŭ cu Leşiĭ, în care s'au fostŭ hotârâtŭ, câ nicĭ o dinioarâ sâ nu fie öştire turcească în cetăţile Moldoveĭ *).

2) Spre Apus este ţînutulŭ Dorohoiuluĭ, întru care este Dorohoiulŭ nu departe de obârşiia Jîjîieĭ, unŭ târguşorŭ puţîn cunoscutŭ, şi este scaunulŭ vornicului de ţara de Sus; însa în loculŭ luĭ să orânduescŭ alţĭ doĭ vornicĭ maĭ micĭ, pentru că elŭ trebue să fie la Curte necontenit. Maĭ este întru dânsulŭ şi târgulŭ Stefăneştiĭ lângâ Prutŭ, în care au făcutŭ turciĭ la anulŭ 1713, curâţîndŭ apa, unŭ podŭ de dubasurĭ şi magaḑiie, pentru oştile de la Hotin.

3) Maĭ în gios, este ţînutulŭ Hârlâuluĭ, întru care este Hârlâulŭ, unŭ târguşorŭ micŭ, asupra căruea să orândueşte unŭ osâbitŭ parcalabŭ.

Şi târgulŭ Cotnariĭ, ce este vestitŭ numaĭ pentru viile luĭ cele slâvite, care pe toate altele le întrecŭ. Stâpânirea asupra luĭ este încredinţatâ Pa-

*) Părţile aceste, încă şi ale Soroceĭ, de obşte încă şi însuşi Bişing lenarată că au fostŭ lacaşurĭ ale tatarilorŭ Lipcanĭ, şi poate că Cantimir au uitatŭ să pomenească de acea; căcĭ elŭ arată în istoria împărăţieĭ turceştĭ, că aceştĭ tatarĭ Lipcanĭ s'au strămutatŭ din Lipcania în vremea luĭ Sultan Mahomed al IV, poate că li s'au dat locŭ de aşadare în părţile aceste a le Moldoveĭ.

harnicului celui mare. Papistaşii au în trânsulŭ o Biserică de piatră pre frumos ḑidita.

Târgulŭ Botoşenii, ale căruia veniturĭ împreună cu ale părţilorŭ luĭ cele din împregiur, le trage la sine Doamna, pentru a cărora râdicare este orânduitŭ de către dânsa unŭ cămăraşŭ alŭ eĭ. Pe acestŭ ţinutŭ ălŭ împresoară la unŭ cercŭ.

4) Ţinutulŭ Cernăuţuluĭ, care să întinde dealungulŭ hotaruluĭ despre ţara leşască. Oraşulŭ luĭ celŭ de câpitenie este Cernăuţulŭ, pe malulŭ Prutuluĭ despre Miaḑî-noapte; oblăduirea luĭ este dată Spatariuluĭ celuĭ mare. Aproape de satulŭ Cozmin, pe apa Cucurulŭ, nu departe de varsarea eĭ în Prutŭ, să vădŭ râssîpjile uniĭ cetăţĭ foarte vechĭ, însă pentru făcătoriulŭ eĭ nicĭ unŭ sâmnă nu amŭ pututŭ afla, pentru care amŭ şi ispititŭ de multe orĭ. Pe malulŭ Siretiuluĭ despre Apus este:

5) Ţinutulŭ Suceviĭ, întru care este Suceava, ce au fost maĭ nainte Oraşulŭ de capitenie a toată Moldova, şi Scaunulŭ Domnieĭ şi alŭ Mitropolieĭ: iar acum este maĭ de tot pustietŭ, şi este pe apa Suceava, de pe care şi Oraşulŭ s'au chiematŭ aşa, pe unŭ dealŭ netedŭ, împrejuratŭ cu ḑidiurĭ foarte înalte şi cu şanţurĭ, şi ave pe zâporia dialuluĭ mahala foarte mare, şi osăbit de curtea Domnească şi de alte case marĭ, să numara întru acest Oraşŭ 40 de Bisericĭ de piatră şi de lemnŭ, şi 16,000 de case, care toate au căzutŭ după ce s'au mutatŭ Scaunulŭ Domnescŭ de acolo. Acum este asupra Hatmanuluĭ.

Rădăuţiĭ, târgŭ şi Scaunŭ unuĭ Episcopŭ, încă

este lângă apele Suceava şi Siretiulŭ, în cotulŭ Siretiuluĭ unde să întoarce spre Amiadŏ-ḑi. Aproape din gios este:

6) Ţînutulŭ Neamţuluĭ, care să întinde o bucată bună între apele Moldova şi Bistriţa. Întru dânsulŭ este Neamţulŭ, cetăţuie pe unŭ dealŭ înaltŭ lângă apa cu acestŭ nume, care din fire este aşa de tare, în cât poate să stei în protiva năvălirii tuturorŭ vrajmăşîlorŭ. E au fostŭ încungiurată de multe-orĭ, dar biruită numaĭ de două orĭ, o dată de turcĭ sub stâpânirea luĭ Suleiman, şi altă-dată pe vremea noastră de Ioan Sobieţchi, Craiulŭ leşâscŭ, şi nicĭ atuncĭ nu arŭ fi biruit'o, de nu arŭ fi fostŭ siliţĭ de foame puţinteiĭ ostaşi Moldovenĭ ce erau întru dânsa, după tâbârîrea a multe ḑile, ca s'o închine leşilorŭ. Maĭ nainte era împregiurată cu două ḑidiurĭ, şi ave numaĭ o poartă; iar după acea, râsîpindŭ turciĭ ḑidiulŭ celŭ pe din afară, au ramasŭ acum Moldovenilorŭ numaĭ celŭ din lăuntru. Şi în vremile până a nu fi Moldova supusă turcilorŭ, la fieşte care întâmplare de războiŭ âşi trimeteŭ Domniĭ copiĭ şi visteriele lorŭ întru dânsa, ca în ce maĭ cu nedejde şi nebiruită cetate. Încă şi acum este pentru locuitorĭ orĭ şi la ce vreme de rezmeriţă unŭ locŭ foarte sigurŭ de scapare. Pentru acea şi Domniĭ maĭ nainte au ḑiditŭ întru dânsa palaturĭ marĭ care şi acum să potŭ vide, în â nu au purtare de grijă după cum li să cade. Drept d'incolo de dânsa este târgulŭ Piatra.

7) Ţînutulŭ Bacăuluĭ, asupra căruia este unŭ osăbitŭ Vornicŭ ce şăde în Bacăŭ, unŭ târgŭ ce este

pe unŭ ostrovŭ pe apa Bistrița; şî este vestitŭ pentru rodirea merelorŭ şî a altorŭ roduri; are şî unŭ Vlădicâ papistaşăscŭ ce să ḑîce Vlădica de Bacăŭ, pentru că în ținuturile cele de pe lângâ munte sântŭ mulțî locuitorî, cariî atât pentru neamulŭ lorŭ cât şî pentru lege, să numescŭ papiştaşî; pe carii i'au aşazatŭ pe acolo Stefan Voevod după ce au biruitŭ elŭ pe Matiaş Craiulŭ unguréscŭ, şî i'au împărțitŭ pe la boierii săî. Osăbit în satulŭ celŭ mare alŭ luî Cantimir, ce să numeşte Faraoaniî în ținutulŭ Romanuluî, sântŭ maî mulțî de o sută de gospodarî, cariî toțî să țînŭ de Biserica Apusuluî, şî au şî o Bisericâ de piatrâ foarte veche.

Ocna şî Trotuşulŭ, două târgurî pe apa Trotuşulŭ, care sântŭ de a să socoti numaî pentru Ocnile cele vestite ce să găsăscŭ prin pregiurulŭ lorŭ. Pe aice merge drumulŭ celŭ maî dreptŭ din Moldova la Ardeal.

BESSARABIA.

O dinioarâ a tria adicâ şî ce maî mare parte a Moldoveî.

Totŭ pământulŭ acesta este şasŭ şî nu are nicî dealurî, nicî codri, şî să adapă numaî cu Elpuvu care curge necontenit, pentru acea locuitorii ca să să ajutorezâ de lipssa de apâ, sântŭ nevoițî a sapa fântânî foarte adâncî, şî în loculŭ lemnelorŭ să slujăscŭ cu gunoiulŭ dobitoacelorŭ, pe care'lŭ usucă la soare, ş'işî încălḑăscŭ cu ḑânsulŭ colibele lorŭ. Pe această parte de țarâ au luat'o turciî încă pânâ a nu fi toată Moldova supusă lorŭ; pentru acea nicî maî este acum sub stăpânirea Domnilorŭ Moldoveî, macar de şî

sântŭ târgurile eĭ şî satele de pe lângâ Dunăre pline de Moldovenĭ Hristianĭ, cariĭ rabdă stăpânirea ce tirănească a turcilorŭ şî a tatarilorŭ. Locuitoriĭ sântŭ giumatate turcĭ şî giumatate tatarĭ, cariĭ sântŭ sub stăpânirea unuĭ Seraschieriŭ. Acestŭ pâmântŭ este împârţitŭ în patru ţînuturĭ sau raiele: adecă a Bugiaguluĭ, a Akermanuluĭ, a Chilieĭ şî a Ismailuluĭ.

1) Ţînutulŭ celŭ d'intâiŭ este în mijloculŭ acesteĭ bucâţĭ de ţară întru care este Bugiagulŭ*), unŭ lacaşŭ ce s'aŭ datŭ tatarilorŭ de Nohaia, cariĭ să ḑîcŭ uniĭ de Bugiagŭ**), alţiĭ de Bilgorod, pentru că la veleatulŭ turcescŭ 976, iar de la Cristos 1568, vrândŭ Hanulŭ tătărăscŭ din poroнca luĭ Selim Voevodŭ, să împreuneză Donulŭ cu Volga, s'au dezghinatŭ d'intru dânsîle maĭ mult de 30 de gospodarĭ tatarĭ Nohan-

*) Bugeagulŭ. ḑice Bişing, este unŭ locŭ prostŭ lîngă Nistru, întru a căruia părţi au fostŭ o dinioară Tiras, s'au Ofiuza; pentru acestŭ locŭ mai arată şî Hans în Harta sa, puindu-lŭ întru dănsa lăngă Nistru aproape de Akerman. iar Cantemir stă înpotrivă la amăndouă povestirele aceste, arătăndŭ pe acestŭ a fi în mijloculŭ părţiĭ aceştiĭ de ţară.

**) Bugeag să înţălege în limba tătărască: Unghiŭ. şî să numeşte aşa pentru că pămăntulŭ întrе Nistru şî între Dunăre asupra Măriĭ Negre să întinde de a lungulŭ şî face unŭ Unghiŭ ascuţîtŭ; şî să vedi că această numire arŭ fi asămine cu numele celŭ vechiŭ, Besis, care nume l'aŭ pusŭ acestuĭ Ţinutŭ Istoriĭ şî Geografiĭ ceĭ vechĭ, şî poate că d'intru acesta s'aŭ şî izvodită numele Bessarabia, după cum să vede de la Ovidie carele ḑice cu glasŭ tristŭ: Trăescŭ cu ticăloşîie în părţîle Besoscveĭ; şî Ptolomeŭ scrie ḑicăndŭ: din sus de Dacia lăcuescŭ Pelchiniĭ şî Bastarniĭ. Cum că Bastarniĭ este una cu Bisis. ḑice între alţi şî Matfeŭ Pretorulŭ ḑicăndŭ: săntŭ o sama cariĭ credŭ că Bastarniĭ arŭ fi totŭ aceleaşĭ noroade, cari odinioară să chiamă Besis, şî acum să ḑicŭ Bessarabianĭ adecă aceĭ cari trăescŭ în Bessarabia.

ceşti, ce fusăsă sub stăpânirea russască, şi s'aŭ dusŭ la Crâm, şi pentru că ostrovulŭ au fostŭ pre micŭ de a'i pute primi pe toţi, li s'au dat alte locaşurĭ în ţinutulŭ Bugiagului; şi după vreme atâta s'aŭ înmulţitŭ acelŭ neamŭ, maĭ venindŭ spre dânsulŭ şi gospodarii acei noĭ de la Nohaia, în cât acum sântŭ la numărŭ maĭ de asămine cu cia-l-alţĭ.

Iĭ să împârţâscŭ în două neamurĭ: în Oran-Ugli, şi în Orumbet-Ugli, şi foarte'şĭ păzăscŭ spiţa neamuluĭ, şi pitrecerea lorŭ este pe câmpŭ slobodŭ după obiceiulŭ părintescŭ, şi târgurĭ nu au de cât numai Câuşenii, lângă apa Botna, care pre puţin sĭ atinge de acelŭ pământŭ. Dar cum că maĭ nainte aŭ trebuitŭ să aibâ ţinutulŭ acesta târgurĭ destul de frumoase, ne adiverează rŭssîpiile de ḑidirĭ vechĭ, ce să aflâ în coace ş'în colo, între altele şi nişte ḑidiurĭ surpate ale unii cetăţĭ foarte vechĭ pe malulŭ Nistruluĭ, care şi acum să numeşte Tatar Punar, adecĭ puţulŭ tatarilorŭ, şi sântŭ de asupra pe o stâncă foarte înaltă, d'intru acăruia piciorŭ curge unŭ izvorŭ pre limpede, dar nu s'au găsitŭ nicĭ o scrisoare sau altŭ sămnŭ, din care sŭ poată cunoaşte cineva pe ḑiditoriulŭ eĭ. Lângâ Elpuvŭ, nu departe de gura luĭ, să maĭ găsăscŭ urmele unii cetâţĭ încă şi maĭ vechĭ, ce să chiamă Tint. Ştefan Voevod cel Mare o rădicasă din căḑătura ei, dar turcii iarâşĭ atâta au râssîpit'o, în cât acum de abie să poate cunoaşte loculŭ eĭ, şi din moluzulŭ eĭ de cea parte de dânsa s'aŭ ḑiditŭ altă cetate, care şi acum să aflâ, şi să chiamâ Tobak, şi este lângă Marea Nea-

grâ*), poate că la loculŭ acela unde aŭ fostŭ Epolium celŭ vechĭ.

2) Ținutulŭ sau raiaoa Akermanuluĭ, întru care este Akermanulŭ, ce să numeşte de locuitorĭ Cetatea Albă, o dinioară să nume de Romanĭ, Alba Iulia, de Grecĭ Moncastron, iar de leşĭ Bialogrod, pe țărmurile Măreĭ Negre, cetate îndestul de mare şî de întărită, şî când încă era a Moldoveĭ, o stăpâne logofătulŭ celŭ mare, iar acum este asupra oştilorŭ eĭ, unŭ osăbitŭ ienicer Aga. În vremile aceste maĭ d'incoace, s'au slăvitŭ prin Sfântulŭ Ioan celŭ de la Suceavâ, carele au suferitŭ întru dânsa Muceniceasca sa moarte, sub stâpânitoriĭ turceştĭ. Moaştele luĭ cele fâcâtoare de minunĭ, împreună cu toate odoarele care le au fostŭ dăruitŭ buna îndurarea a Domnilorŭ Moldoveĭ, le'au luatŭ şî le'au dusŭ din Moldova Ioan Sobiețki, Craiulŭ leşâscŭ, la anulŭ 1686, ḑicândŭ, că elŭ să luptă pentru Hristos, şî pentru Biserică; purtândŭ Papa cheltuiala aceasta.

3) Din gios de aceasta, pe țărmurile Dunării, să întinde ținutulŭ sau raiaoa Chilieĭ, întru care este cetatea Chilia*), ce să chiema o dinioarâ Licostomŭ,

---

*) Aice poate că este greşala tiparuluĭ, pentru că în hartă să arată loculŭ acela a fi lângă Dunâre.

*) Chilia s'aŭ chiematŭ de Moldovenĭ, iar de Turcĭ, Chili, şî de Grecii ceĭ noĭ. Licostomon. Alțiĭ după cum socotescŭ eŭ, nu scriŭ bine Litrostomon, şî Liftostromon. După cum să găsăşte lue Leunclavie Pantect, 146, Bonfinius împreună cu alțiĭ o socoteşte drept Ahiliam. Stanislaus Sarnichius zice: că este Tomos, cetatea ce s'arŭ fi vestită prin surgunirea luĭ Ovidie Nazo; iar eŭ nu potŭ să hotărăscŭ oare să fie adevarată din chibzuirile aceste multe al scriitorilorŭ.

la gura Dunării despre Miadă-Noapte, pe care obişnuescŭ corăbierii greceştĭ a o chiema totŭ cu acestŭ nume, pentru că să pare că'şĭ varsă apa ça d'intr'o gură de lupŭ. E nu este aşa mare, dar vestită pentru neguţĭtorie, căcĭ e nu să cearcă numaĭ de toate corăbiile cetăţilorŭ ce sântŭ pe lângă apele ce sântŭ împrejur, ce încă şĭ de cele departate de la Egipet, de la Veneţia şĭ de la Raguza, pe care le încarcă de acole cu ceară şĭ cu pieĭ crude de boŭ. Locuitorii eĭ nu sântŭ numaĭ turcĭ, ce şĭ evreĭ, hristianĭ, armenĭ, şĭ alte deosâbite neamurĭ, asupra cărora să rândueşte unŭ Nazir. Sub stăpânirea luĭ Suleiman au aratŭ Moldovenii toată cetatea, şĭ de atunce nu au maĭ pututŭ să ajungă iarăşĭ în starea eĭ ce maĭ denainte. Pe ţărmurile Dunăreĭ d'inlăuntru este ţinutulŭ Ismailuluĭ; întru dânsulŭ sântŭ vrednice de a să arata:

4) Ismailulŭ, ce să chiema o dinioară la Moldovenĭ Smilulŭ; o cetate care nu este de hulitŭ, şĭ este cu oaste turcească, care are unŭ osăbitŭ Mutevelie.

Cartal, lângă Dunăre unde să varsă Elpuvu, de cea parte de Isacçe; pe acolo au făcutŭ turcii podŭ la anulŭ 1711, când au avutŭ războiŭ cu ruşiĭ *). Pentru paza cetăţiĭ să orândueşte unŭ Dizdariŭ.

Renii, după cum să chiema o dinioară la Moldovenĭ, iar la turcĭ Tamirova, este o cetate totŭ întru acestaşĭ chipŭ lângă Dunăre, nu departe de gura Prutuluĭ, şĭ macar de şĭ stă sub stăpânirea turcea-

---

*) Asămine au făcutŭ iĭ şĭ la războiulŭ din anulŭ 17[illegible].

scă, însă nu este întru dânsa nicĭ unŭ turcŭ, ci ostaşiĭ eĭ sântŭ toţĭ Hristianĭ Moldovenĭ, alŭ cărora Beşleaga este asămine supusŭ credinţeĭ Hristianeştĭ, şĭ stâ sub paşa de la Silistra carele este tot-de-una Seraschieriŭ.

Aceste sântŭ toate cetăţile şĭ oraşile Moldoveĭ cele ce aveu întru sîne privelegiĭ, pe care apoi iarăşĭ le au apâsatŭ tirănia ce nedreaptă şi republiceĭ vătâmâtoare; şĭ nicĭ istoricii ceĭ vechĭ nicĭ ceĭ noĭ nu arată pre ḑiditoriĭ lorŭ, şĭ *nicĭ pânâ acum nu s'au pututŭ găsĭ vr'o descoperire pentru dânşiĭ nicĭ prin scrisorĭ nicĭ prin alte sâmne; căcĭ nicĭ una nu are vre unŭ sâmnŭ de cunoştinţă, pentru vremea în care s'au fâcutŭ, sau pentru neamulŭ care l'au fâcutŭ; şĭ prin ḑidiurile lorŭ nu să găseşte nimică sapatŭ, fârâ numaĭ când s'au înoitŭ vre una de vre unŭ Domnŭ. Numaĭ sîngură cetatea Suceava are în ḑîdiurile eĭ o piatrâ foarte mare, întru care sântŭ sapate şâpte turnurĭ care sântŭ acoperite cu o coronâ Împărâteascâ, ce o ţinŭ doi leĭ. Osâbit de aceasta, să maĭ vedi în temelia turnurilorŭ o piatrâ pe care stau doĭ peştĭ solţoşĭ, cu capetele în jos şi cu coḑile în sus, şĭ sub dânşiĭ capulŭ unuĭ Zîmbru, şi în coarnele lui să aratâ o ste cu şâsă raze. Şĭ fiindŭ că după a doua venire în Moldova a Romanilorŭ, s'au aşăzatŭ capulŭ Zîmbruluĭ de stemâ Moldoveĭ, pentru care amŭ vorbitŭ la capulŭ I-iŭ, pentru acea să înţâlege, câ piatra acea, arŭ arata maĭ vârtos pentru înoirea ḑîdiurilorŭ Sucevii, de cât pentru facerea eĭ.

Şĭ pentru că toţi istoricii noştri sântŭ într'unŭ

cuvântŭ, cum că Moldovenii după ce s'au întorsŭ înapoĭ din Maramoruş, iarâşi în patria lorŭ ce 'vechie, arŭ fi aflatŭ oraşe şî cetâţi tarĭ, care nu aveŭ nicĭ unŭ locuitoriŭ, pentru acea să înţălege că sântŭ făcute cu mult maĭ în vremile departale; căcĭ aceasta să adivereazâ afară de altele, şî cu lucrulŭ ḑîdiurilorŭ celorŭ maĭ multe cetâţi, care altulŭ nu poate să fie de cât alŭ Romanilorŭ. Afară de vr'o câte-va altele, pentru care amŭ aratatŭ maĭ sus, că arŭ fi fostŭ făcute în vremile aceste maĭ de pe urmĭ împrotiva năvălirilorŭ tatarilorŭ; însă toate aceste să covârşăscŭ prin mărturiile istoricilorŭ Romaneĭ, cariĭ arată că Traian Împaratulŭ Romanilorŭ au adusŭ în Dacia multe stolurĭ de Romanĭ politicĭ, şi cum că următoriulŭ său Adrian dândŭ în partea Răsăritului multe ţâri barbarilorŭ, i'au fostŭ opritŭ de a pârâsî şî Dacia, numai ca să nu'ĭ pustiască pe dânşiĭ. Spre aceasta să adauge şî sâmnulŭ acelŭ de vecnică pomenire pentru pricina aceasta, adecă: şanţulŭ sau groapa Împaratuluĭ Traian, care şî până în ḑioa de astâḑî âşĭ ţine numele făcătoriuluĭ eĭ. Şî eu mă mierŭ că nicĭ uniĭ din istoriciĭ ceĭ noĭ şî ceĭ vechĭ, nu au scrisŭ nimică pentru dânsa.

Aceasta după cum eŭ însumĭ amŭ văzutŭ, să începe cu două şanţurĭ, de la Petervardin în ţara Ungurească, până la Muntele Demurcapu, adecă Poarta de Ferŭ, şî de acolo numaĭ cu unŭ şanţŭ merge prin ţara Muntenească, şî prin Moldova, şî taie prin Prutŭ pe la satulŭ Traian, şî prin Botna. pe la târgulŭ Căuşâniĭ, şî după ce trece prin toată ţara tâtârască, a-

poĭ să sfârşâşte la apa Don, şĭ până în ḑioa de astăḑĭ încă este peste 12 coţĭ de adâncă, de unde lesne să înţălege, căcĭ când s'au făcutŭ, au trebuitŭ să maĭ fi fostŭ încă pe atâta de latâ şĭ de adâncă, împrotiva năvălirilorŭ de cătră vrajmaşĭ o aparare pre bunâ. Decĭ dar fiindŭ aceste adevarate, apoĭ numaĭ putemŭ îngădui pe acia cariĭ au vrutŭ să dovidească*), ḑicândŭ că cetăţîle din Moldova arŭ fi ḑidite de Ghenueḑi; pentru că ostaşîĭ Romanĭ, cariĭ tot-de-una erau mulţîme în Moldova pentru paza ţăriĭ, nu au trăitŭ întru dânsa fără de cetăţĭ şĭ fără de case; şĭ nicĭ este de creḑutŭ, cum că Ghenueḑîĭ care caută numaĭ pentru negoţătorie, să să întemeiezâ la Pontŭ, arŭ fi venitŭ iĭ în mijloculŭ Moldoveĭ ca să'şĭ ḑidească cetăţĭ tocma la acele locurĭ, care slujăscŭ maĭ mult pentru plugăritŭ de cât pentru negoţătorie. Iar vrândŭ cineva să ḑică, că arŭ fi ḑidite de Dacïĭ ceĭ vechi când erau sub stăpânirea luĭ Decheval, şĭ apoi luându-să de Romanĭ, s'arŭ fi datŭ ostaşîlorŭ lorŭ ca să locuiască întru dânsele, atunce nicĭ noĭ numaĭ îndrăznimŭ să fimŭ împrotivitorĭ la aceasta.

---

*) Bilschius la foaia 239, ḑice: că noroadele Pecenighilorŭ, şĭ ale Polobţîlorŭ, arŭ fi Lincaniĭ care după ce aŭ eşitŭ din părţîle Măriĭ Chimbriĭ, întâĭ arŭ fi facutŭ prieteşugŭ cu Ghenueziĭ, care locuieu o jumătate de Ostrovulŭ Crimŭ; şĭ cum că iĭ împreună cu Moldoveniĭ şĭ Bassarabieniĭ, arŭ fi ziditŭ cetaţîle Mancob, Cherchel, Krimulŭ, Aţovŭ, Cafa, Chilia saŭ Ahilia, Moncanstrom şĭ Tărcavisea.

CAP V.

Pentru Munţiĭ şĭ metalurile Moldoveĭ.

Despre Apusŭ unde să hotărăşte cu Ardealulŭ şĭ ţara Munteneascâ, este Moldova maĭ peste totŭ împresuratâ cu Munţĭ foarte înalţĭ; pentru acea o şĭ nume Romaniĭ: Dacia munteluĭ, iar cea-l-altâ parte a eĭ despre Răsăritŭ, are câmpĭ foarte aducătorĭ de roadă. Dealurile sântŭ crescute peste tot din fire cu pomĭ şĭ alţi copacĭ rodĭtorĭ, carii prin alte ţărĭ trebue să fie sâdiţĭ. Şĭ curgŭ p'intre dânsele pĭraiele cele maĭ limpeḑĭ, care pe aice şĭ pe acolo să varsâ cu sunetŭ desfatatŭ din vârvulŭ munţilorŭ, şĭ să asâmâneaḑâ părţile aceste cu cele maĭ frumoasă liveḑĭ. Câmpiĭ âşĭ daŭ sămănăturile cu îndestulare, pe care în partea munteluĭ nu le lasă aerulŭ celŭ răce să crească.

Muntele celŭ maĭ înaltŭ este Ciahlăulŭ, carele de s'arŭ fi fostŭ pusŭ în basnele celorŭ bătrânĭ, arŭ fi fostŭ asămine de vestitŭ ca şĭ Olimbulŭ, Pindulŭ sau Pelias, şĭ este în ţînutulŭ Neamţuluĭ, nu departe de obârşiia Tazlăuluĭ, şĭ mijloculŭ luĭ este necontenit acoperitŭ cu ḑapadâ, însă pe vârfulŭ luĭ nu este atâta ca cât arŭ socoti cineva, pentru că să pare a fi maĭ înaltŭ de cât noriĭ ceĭ de zapadâ. Din pisculŭ luĭ care să înalţă în chipulŭ unuĭ turnŭ, să sloboade în giosŭ unŭ pârâŭ foarte limpede, şĭ cu mare sunetŭ surpândusâ peste stâncĭ oable, să varsâ în Tazlăŭ. În mijloculŭ munteluĭ să vede unŭ stâlpŭ de piatrâ foarte vechĭ, de 5 coţĭ de înaltŭ, pe carele să închipueşte o babâ cu 20 de oĭ, d'intru aĭ câria parte fi-

rească curge necontenit un izvorŭ, şĭ cu greŭ poate cineva să înţeleagă, din fire să fie pe acolo curgerea acelui izvorŭ, sau că s'au lucratŭ aşa prin mâna vre unui meşterŭ iscussitŭ; căci stâlpulŭ nu are nici unŭ piciorŭ, ce este împreună crescutŭ şĭ legatŭ cu cealaltă stâncă, iar pântecele luĭ şĭ spetele sântŭ slobode. Şĭ macar de şĭ arŭ gândi cineva că i s'arŭ fi unsŭ crăpâturile cu niscaiva varŭ cu meşteşugŭ, (după cum şĭ noĭ bucuroşi mârturisimŭ, că de acestŭ feliŭ de iscodire ale celorŭ bâtrânĭ, s'au şĭ pierdutŭ prin lungimea vremilorŭ), dar tot nu poate lesne să să înţâleagă, cu ce chipŭ s'au adusŭ îndreptarea apeĭ prin piciorŭ în firea chipuluĭ *); pentru că prin pregiurŭ nicâiurea nu să vâdŭ urme de vr'unŭ izvorŭ, sau vr'unŭ lăŭ, (adecâ baltă).

Să vede cu adevârat că au fostŭ păgânilorŭ pentru închinarea idolească, a cărora închinătorĭ eraŭ obicnuiţĭ orĭ prin mijlocirĭ fireştĭ, orĭ prin farmece să facâ vre unŭ lucru cu care să aducâ minunĭ şĭ cugetârĭ de dumnedeire, pentru proslimea ce lesne credincioasă.

Înâlţimea ce mare a munteluĭ să poate cunoaşte de aice, că elŭ tocma de la Akerman, care cetate

---

*) Cu acestŭ cuvântŭ: în fire, vra Cantimir fără de îndoială totŭ aceia să zică, pe care aŭ numit'o şĭ maĭ sus parte firească; pentru alta nu are nicĭ o greutate tâlcuirea lucruluĭ acestuia, poate că unŭ meşterŭ aŭ vâdutŭ curgindŭ unŭ izvorŭ d'intru această stîncă, şĭ isteţimea luĭ i'aŭ datŭ în cugetŭ, ca să cioplească piatra în chipŭ de fimeie, aşa în cât să fie izvorulŭ la loculŭ trupuluĭ ce este curgerea ce firească, şĭ aşa nu i'aŭ trebuitŭ nicĭ meşteşugurĭ marĭ, nicĭ farmicĭ.

este 60 de ceasurĭ dĕpartată de dânsulŭ, la vreme limpede la apunerea soareluĭ, sĕ poate vide totŭ şî aşa de curatŭ ca cândŭ arŭ fi aproape, care lucru cu greŭ să poate ḑice pentru alţĭ munţĭ, încă şî pentru cele maĭ vestite piscurĭ, după cum socotescŭ eŭ.

Pe dealurile de prin pregiur, să găsăscŭ prâbuşîte în pietre urme de caĭ, de cânĭ şî de păsârĭ, asămine ca când arŭ fi trecutŭ pe acolo vre o dată o călărime mare. Locuitoriĭ povestescŭ pentru acestŭ lucru multe basne, însă cercătoriĭ fireĭ ceĭ poftitorĭ de ştiinţă, să ispitească adevărulŭ acestuĭ lucru.

Maĭ este încâ şî altă întinsoare de munte ce să nuemşte de locuitorĭ Inculŭ, spre Miaḑî-Noapte, la apa Cirimuşulŭ, în cotulŭ unde 'să împreună hotarulŭ Moldoveĭ cu alŭ ţăreĭ Leşăştĭ şî alŭ Ardealuluĭ, carele pentru înâlţîme nu este de a să asamâna cu cela-l-altŭ; iar pentru altâ osâbitâ nâlucâ firească, care pe aiurea nu s'au maĭ vâzutŭ, este în tocma de a să socoti.

Adecâ, locuitoriĭ culegŭ roua care cade pe frunzele buruienelorŭ, maĭ nainte de a râsâri soarele, şî puind'o într'unŭ vasŭ, gâsăscŭ pe de asupra apeĭ plutindŭ celŭ maĭ frumosŭ untŭ, care nicĭ la mirosŭ, nicĭ la floare, nicĭ la gustŭ, nu are osâbire de untulŭ cela-l-altŭ *), dar nu este peste totŭ anulŭ, ce numaĭ întru aceste triĭ lunĭ, Martie, Aprilie şî Maĭ.

Untulŭ acesta are în sine atâta putere de hranâ, în cât când sue oile la munte, întru ace vreme să

*) Cu banatŭ este, cá alcătuitoriulŭ face aşa scurtă aducere aminte pentru aflarea acestuĭ lucru, şi nicĭ nu aŭ aratatŭ macar cât de mult să să ţie roua în vase, şi la ráceală, saŭ la cáldură.

înăduşâscŭ de multa grâsime; pentru acea păstorii carii ştiu, âşĭ poprescŭ turmele lorŭ în lunele acele, numai la poalele muntelui.

Munţiĭ noştri nu au lipssă nicĭ de acele darurĭ, care aducŭ munţiĭ, adecă metalurĭ. Însă maĭ nainte nu au îngăduitŭ săparea lorŭ, atât îndestularea Domnilorŭ, cât şi lipssa pentru bâeşĭ; iar pe vremile noastre, au împiedecat'o ştiuta lăcomie a turcilorŭ, şi frica, că de v'orŭ umbla săpându, vorŭ pierde împreună cu ţara încâ şi osteneala şi rodulŭ eĭ. Dar cum câ munţiĭ nu sântŭ saracĭ de acestŭ feliŭ de comorĭ, adivereaḑâ pâràele care curgŭ din trânşiĭ; pentru cà acele fiindŭ înguste, şi umplându-să de multe orĭ cu apă de ploae, sau cu topirea omătuluĭ, să varsă din gârla lorŭ, şi după ce scadŭ iarăşĭ, rămâne apoĭ pe loculŭ acela unde au varsatŭ, nişte năsipŭ, în care să găsăscŭ mulţime de grăunţĭ de celŭ maĭ curatŭ aurŭ, pe care le strângŭ ţiganiĭ, şi curăţindu-le, scotŭ atâta aurŭ din trânsele, în cât potŭ să aducă Domnieĭ în totŭ anulŭ în locŭ de birŭ, câte 1600 dramurĭ*). Pe malulŭ Nistrului în ţînutulŭ Hotinuluĭ, nu departe de cetate, să găsăscŭ ghiulele de fierŭ însuşĭ din fire făcute, care sântŭ aşa de rătunde, în cât, fără de a le maĭ lucra, poate cineva să împuşte cu dânsele. Însă materia lorŭ este atâta de proastă, în cât la lumină nu poate să slujască până

---

*) Asămine facŭ ţiganiĭ şi la Ardealŭ, unde după aratarea luĭ Ghetingherŭ, ce face pentru lucrurile de învăţătură, Cap 30, anulŭ 1770. hrăneşte şi apa Abanios 900 gospodarĭ ţiganĭ, cariĭ culegŭ aurulŭ d'intrânsa.

a nu să topi în focŭ; şî maĭ nainte până a nu să lua Hotinulŭ, le cara cu gramada la Caminiţă; iar în vremea de acum, gândescŭ că cu greŭ v'orŭ lasa turciĭ, ca spre stricăciunea lorŭ, să le strângâ leşîĭ şî să le aibâ cu îndestulare la războiŭ.

În ţînutulŭ Bacăuluĭ nu departe de târgulŭ Trotuşuluĭ, sântŭ ocne foarte bogate de sare, care nu au trebuinţă de nicĭ unŭ meşteşugŭ pentru curăţîtŭ, căcĭ săpândŭ pământulŭ de unŭ cotŭ sau doĭ de adâncŭ, să găsăşte sare pre curată, care să privede ca cristalulŭ s'au porfira, şî nu este amestecată cu pământŭ nicĭ cât de puţin. Şî aceste ocne nicĭ o dinioară nu ieu sfârşîtŭ, macar de lucrează în trânsele multe sute de oamenĭ, pentru că în tot loculŭ unde să tae drobiĭ ceĭ de sare, să lasă întru unŭ locŭ şî întru altulŭ stâlpĭ de acestŭ cristalŭ de sare, ca să sprijinească pământulŭ boltiturilorŭ, şî să aibă locŭ de a să lăţî vinele acele noue; şî aşa apoĭ boltele aceste, atâta să umplu de sare până în douăzecĭ de anĭ, în cât nicĭ să cunoscŭ că doar aŭ fostŭ deşartate vre o dată. Să găsăscŭ între dânsele une-orĭ peştĭ împreună crescuţĭ, carĭ nu au osâbire de peştiĭ ceĭ fireştĭ ce să află prin pârâele de prin pregiur.

Şî întru alte locurĭ să maĭ găsăsŭ multe ocne de aceste, însă Domniĭ au popritŭ să nu să destupe, pentru ca nu fiindŭ pre multă sare să'ĭ scadâ preţulŭ, fiindŭ că acele ce să lucreazâ agiungŭ îndestul pentru trebuinţă.

Încă şî dealurĭ întregĭ sântŭ în Moldova, care

să vădă a fi plinĭ de sare, luându-să fața pământuluĭ deasupra lorŭ.

De la această sare nu numaĭ Domnia, ce şi toată țara are mare folosŭ, căcĭ osâbită de locuitorĭ, vin şi de la Bugeag, şi de la Crâm, încâ şi d'intru alte țărĭ maĭ departe, şi o cară în toți aniĭ cu corăbiile.

Sîlitra o facŭ maĭ în totŭ loculŭ, pentru că pământulŭ Moldoveĭ este negru şi sîlitriciosŭ.

Pe Tazlăulŭ Saratŭ, nu departe de satulŭ Moineştiĭ, în ținutulŭ Bacăuluĭ, curge dintr'unŭ izvorŭ păcură cu apâ amestecatâ, cu care să slujâscŭ țaraniĭ pentru unsulŭ carâlorŭ, şi ḑîcŭ, că de s'arŭ pute scurge bine de apâ, arŭ fi cu mult maĭ bunâ pentru trebuința caseĭ de cât dohotulŭ.

CAP VI.

Pentru câmpii şi pâdurile Moldoveĭ.

Câmpiĭ Moldovei care sântŭ lăudațĭ pentru rodirea lorŭ, atât de istoriciĭ ceĭ vechĭ, cât şi de ceĭ noĭ, întrecŭ cu mult bunătățile munților pentru care amŭ vorbitŭ maĭ sus; câcĭ acia care sântŭ în mijloculŭ celorŭ maĭ multe ținuturĭ, ce sântŭ despărțite cu dealurile şi apele Moldovei, macar de nu'ĭ maĭ grijeşte nimene, dar tot âşi dau rodirea lorŭ la toțĭ. Sămânâturile care nu să polŭ samâna la munte pentru râceală, crescŭ atâta de frumos pe câmpiĭ aceĭ netezĭ, în cât, grâulŭ în aniĭ ceĭ bine roditorĭ, îşĭ da sămânța sa lăcuitorilorŭ cu două zăcĭ şi patru de părțĭ maĭ mult, sacara cu triĭ zăcĭ de părțĭ, orzulŭ

cu şâsă zecĭ de părţĭ; iar malaiulŭ, de nu v'a vide cineva însuşĭ, cu greŭ va crede, căcĭ acesta îşĭ dă sămănţa sa cu triĭ sute de părţi maĭ mult de cât sămănătura.

Pentru ovăsŭ, nu este Moldova aşa roditoare ca pentru cele-l-alte sâmănăturĭ, şî nicĭ este obicĭnuitŭ până la atăta, pentru câ caiĭ să hrănescŭ cu orzŭ în locŭ de ovăsŭ. Malaiulŭ creşte atăta de frumos în ţara de josŭ, în căt este la putinţă, pentru aceia aŭ şî ţaraniĭ această ḑicere: Că mălaiulŭ în ţara de jos şî merele în ţara de sus nu aŭ coajă. Pe acesta măcinăndu-lŭ iĭ, elŭ frâmântă şî elŭ facŭ âne, şî elŭ mănăncă maĭ vărtos cu untŭ, cănd este caldŭ.

Liveḑĭ nu se găsescŭ pe cămpiĭ aceştia, ce numaĭ păduri întregĭ cu copacĭ aducatori de roadă. Aceştia crescŭ din fire la munte, iar la cămpŭ să hulluescŭ, şî pentru aceia sântŭ şî maĭ cu gustŭ; şî îndestularea rodurilorŭ lorŭ este aşa de mare, în cât Leşiĭ cândŭ aveu în vremele vechĭ sâ meargă cu oaste la Moldova, credeu că nu aŭ trebuinţă de altâ zahera, ḑicăndŭ: Că rodurile (adecă poamele), care sântŭ cu îndestulare în ţară, le-arŭ fi de ajuns pentru tótă óstea. Însă iĭ prin aşa mare obicinuire ce au la aceasta, ş'aŭ pricinuitŭ de multe orĭ multe boale, prin care foarte tare au căḑutŭ, fără de armele vrăjmaşîlorŭ lorŭ, şî apoĭ s'aŭ şî învăţatŭ a să păzî maĭ tare de dînsele.

Viile cele de frunte, ce sântŭ o bucată bunĭ de locŭ, între Cotnarĭ şî între Dunăre, întrecŭ pe toate cele-l-alte bunătăţĭ ale ţăriĭ; căcĭ ele atâta sântŭ

de bogate, în cât numaĭ unŭ pogonŭ, dă câte patru şĭ cincĭ sute vedre de vinŭ.

Şĭ vinulŭ celŭ maĭ bunŭ, sâ face la Cotnariŭ, unŭ târgŭ în ţînutulŭ Hârlâuluĭ; iar afară din ţară nu este cunoscutŭ, câcĭ dacâ elŭ scotŭ din ţară şĭ elŭ ducŭ pe apă saŭ pe uscatŭ, şĭ nu au vasăle purtare bunâ de grijâ, apoĭ âşĭ pierde puterea sa. Iar eu fârâ de acea îndrâznescŭ alŭ socoti a fi celŭ maĭ bunŭ de cât toate cele-l-alte vinaţurĭ ale Europeĭ, încâ şĭ însuşĭ de cât celŭ de Tocaia, câ ţiindulŭ cineva trii anĭ în pivniţâ adâncâ şĭ boltitâ, dupâ cum este obiceiulŭ la noĭ în ţarâ, apoĭ întru alŭ patrule anŭ, dobândeşte acelŭ feliŭ de putere, în cât arde ca rachiulŭ, şĭ celŭ maĭ mare beţîvŭ, abie este vrednicŭ să beĭ triĭ paharâ să nu să îmbete; însă nu aduce durere de capŭ, şĭ floarea luĭ este osâbitâ de ale altorŭ vinaţurĭ, câcĭ este verde, şĭ de ce să învechieşte, de ce să să maĭ înverḑâşte.

De acolo spre Miaḑî-Noapte, numaĭ sântŭ alte viĭ care sâ poatâ face vinŭ bunŭ, câcĭ în partea muntelui Cotnariĭ despre Miaḑî-Noapte, încâ nicĭ unŭ strugurŭ macar nu să coace, dupĕ cum de multe-orĭ s'au ispititŭ; şĭ să vede câ firea îndreptândŭ celor-l-alte ţînuturĭ rodirea vinuluĭ, ş'au aratatŭ puterile sale numaĭ la acestŭ locŭ. Dupâ vinulŭ acesta, sâ socoteşte a fi maĭ bunŭ acela care să face la Huşĭ, în ţînutulŭ Fâlciuluĭ; alŭ trielea, celŭ de la Odobeştĭ, în ţînutulŭ Putneĭ pe Milcovŭ; alŭ patrulea, alŭ Nicoreştilorŭ, în ţînutulŭ Tecuciuluĭ pe Sîretiŭ; alŭ cincelea, celŭ de la Greceanĭ, în ţînutulŭ Tutoveĭ, pe

Berbeciŭ; şî alŭ şâsâle, acelŭ din viile de la Costeştĭ, tot d'intru acestŭ ţînutŭ; osâbit de alte locurĭ cu viĭ maĭ proaste, pe care le trecŭ acum cu viderea.

Aceste potgoriĭ nu slujâscŭ numaĭ pentru trebuinţa locuitorilorŭ, ce încâ preţulŭ celŭ micŭ alŭ vinuluĭ, trage la sîne şî pe neguţâtoriĭ russâştĭ, leşâştĭ, cozâceştĭ şî ardeleneştĭ, ba încâ şî pe ceĭ ungureştĭ; şî ducŭ pe totŭ anulŭ în ţârile lorŭ mulţîme de vinŭ, mâcar de şî nu întrece cu bunatatea pe alŭ lorŭ. Bassarabia maĭ nainte pânâ când era a Moldovenilorŭ, încâ nu ave viĭ slabe, iar dupâ ce au începutŭ a o stâpâni turciĭ, hulitoriĭ de viĭ, au câḑutŭ şî acele, şî acum numaĭ cât âşî ţînŭ hristianiĭ cariĭ locuescŭ în ţînutulŭ Chilieĭ şî alŭ Ismailuluĭ, vr'o câteva viĭ, din care de abie scotŭ atâta vinŭ, cât le este pentru trebuinţa lorŭ.

Cu codriĭ încâ este Moldova foarte îmbogâţîtâ, alŭ cârora lemnŭ nu este numaĭ pentru hereste şî pentru focŭ, ce şî copacĭ aducâtorĭ de roadâ îndestula.

Lucrâtoriĭ de corâbiĭ, cautâ maĭ vârtosŭ stejariĭ moldovineştĭ, şî âĭ laudâ a fi maĭ bunĭ pentru corâbiĭ, de cât totŭ cela-l-altŭ lemnŭ, şî maĭ tare împrotiva cariuluĭ; însâ iĭ au înţâlesŭ la acestŭ lemnŭ, câ dacâ nu curâţâ bine coaja luĭ ce albâ ce este pe dedesupt, şî sĕ întâmplâ de râmâne cât de puţînâ, apoĭ în scurtâ vreme pricinueşte totŭ lemnuluĭ borte de carĭ; iar curâţându'ĭ bine peliţa aceasta, apoĭ pe acestŭ lemnŭ nicĭ într'o sutâ de anĭ, ne'lŭ vatâmâ nicĭ vremile, nicĭ vâzduhulŭ, şî nicĭ apa.

Doĭ codri au fostŭ la Moldovenĭ maĭ vestițĭ de cât toțĭ 'cia-l-alțĭ, adecâ alŭ Cotnariuluĭ şî alŭ Tigheciuluĭ.

Alŭ Cotnariuluĭ este aproape de târgulŭ acestueaşĭ nume, şî nu s'au fâcutŭ din fire, ce însuşĭ sârguința locuitorilorŭ l'au sâditŭ; câcĭ pe vremile luĭ Stefan Voevod celuĭ Mare, era acolo numaĭ unŭ câmpŭ mare golŭ; iar după acea, leşiĭ cu o oaste mare aşădându tabâra acolo pe câmpulŭ acela, şî nâpâdindu'ĭ Stefan Voevod, i'aŭ bâtutŭ, şî le aŭ robitŭ tabâra, şî luându'ĭ pe fugâ, pe ceĭ maĭ mulțĭ i'au oborâtŭ, şî peste 20,000 au prinsŭ robĭ, d'intru care ceĭ maĭ mulțĭ erau boierĭ. Șî apoĭ pentru râscumpârarea lorŭ învitându-lŭ Craiulŭ leşâscŭ cu o somâ mare de banĭ, nu au primit'o elŭ, pentru câ nu erá iubitoriŭ de argintŭ; ce au voitŭ maĭ vârtos sâ'şĭ facâ aşa unŭ sâmnŭ de biruințâ, care sâ'ĭ vesteascâ vitejiile sale şî în veacurile cele viitoare. Șî pentru acestŭ sfârşitŭ, au înjiugatŭ elŭ pe toțĭ leşiĭ la plugŭ, şî aŭ poroncitŭ de au aratŭ totŭ câmpulŭ acela, pe care sau întâmplatŭ râzboiulŭ, care este de douâ mile de lungŭ şî o milă de latŭ, şî aŭ samânatŭ pe dânsulŭ ghindă care era gătită pentru ace trebuință, din care au crescutŭ acum păduri îndestul de largĭ şî de frumoase, care să numescŭ Dumbravile roşiĭ, pentru că s'au udatŭ cu sîngele leşiloŭ; iar leşiĭ le numescŭ Bucovina, şî nicĭ odată nu pominecŭ fără de lacrâmi pentru acestŭ locŭ *)

*) Aice întru adevărŭ este lucrulŭ celŭ maĭ cu greşală alŭ izvodului luĭ Cantemir, pentru care pomineşte Bişing la înştiințarea sa ce

Altŭ codru d'incolo de Prutŭ, la hotarulŭ Bassarabiĭ, ce să chiamă Tegheciŭ, cuprinde înlăuntru maĭ la 30 de mile italieneştĭ, şĭ este pentru Moldovenĭ apararea ce maĭ tare în protiva Schiţilorŭ, cariĭ de multe orĭ l'au năpâditŭ dar nicĭ-o-datâ nu l'au luatŭ, şĭ macar că copaciĭ întru dânsulŭ sântŭ foarte înalţĭ, dar staŭ foarte deşĭ unulŭ de altulŭ, în cât nicĭ pedestraşĭ nu poate să străbatâ prin trânsulŭ, fârâ numaĭ pe potice, care sântŭ ştiute numaĭ de locuitoriĭ.

Maĭ nainte sâ număra pe acolo peste 12 miĭ de locuitorĭ, cariĭ erau ostaşiĭ ceĭ maĭ vitejĭ în toată Moldova, iar acum după răžboaiele şĭ câderile cele multe de abie au ramasŭ două miĭ. Aceştĭ oamenĭ au cu tatariĭ megieşĭ de la Bugiag o învoială, ca pe totŭ anulŭ sâ le deĭ o somă de grinḑĭ, pentru că în Bassarabia maĭ tot-de-una este lipssă de lemnŭ, şĭ aceastâ învoială o pâzâscŭ şĭ până în ḑioa de astâḑĭ foarte; iar când voiescŭ tatariĭ să calce peste tocmală şĭ să ieĭ lemnŭ maĭ multŭ, care de multe orĭ să şĭ întâmplâ, atunce aceştĭ locuitorĭ de pe acolo, sâ apără cu mâna înarmată, izbândindŭ de multe-orĭ biruinţă.

---

scurtă. Alcătuitoriulŭ numeşte pe acestŭ codru, alŭ Cotnariului, pentru că arŭ fi aproape de Cotnariŭ, şĭ adauge ḑicândŭ: că leşiĭ îlŭ numescŭ Bucovina. Şĭ sub acestŭ nume este şĭ ştiutŭ. a fi unŭ codru aproape de Nistru şĭ harta încă îlŭ arată a fi acolo. Decĭ Cotnariulŭ este cu 30 de ciasurĭ celŭ puţinŭ departatŭ de Bucovina, spre Ameaḑă-ḑĭ. Pentru aceia să vede că Cantemir aŭ voitŭ să arăte pentru doĭ codri, şĭ iaŭ amestecatŭ pre amândoĭ unulŭ cu altulŭ, saŭ că aŭ greşitŭ tălmăcitoriulŭ celŭ latinescŭ, pentru care pomineşte D. Miller la înainte cuvântarea sa, poate neînţălegândŭ bine izvodulŭ celŭ Moldovinescŭ alŭ Domnului Cantemir.

CAP VII.

Pentru fiarâle cele sâlbatice, şî dobitoacele cele dumesnice.

Pentru fiarâle care sântŭ în Moldova asămine ca şî în cele-l-alte ţărĭ de prin pregiur, nu este treaba noastră ca să facemŭ o scrisoare aşa lungâ, pentru că noĭ nu ne amŭ apucatŭ ca să arâtâmŭ turmele cele ce umblâ prin codri, adecâ cerbĭ, caprioare, vulpĭ, râşî şî lupĭ, ce numaĭ ca să povestimŭ pentru dânsele ce amŭ aflatŭ cu osâbire la aceste fiare din Moldova. Şî aşâ âmĭ aducŭ aminte, că la noi săntŭ triĭ soiuri de oĭ, acele de Munte, şî acele de Soroca, şî cele salbatice; dar nu să ştie bine, câte sàntŭ de marĭ turmele de oĭ ce să aflâ la Munte, pentru că toate pârţile Moldovei despre Apus, care nu sântŭ aşa bune pentru sămânâturĭ, slujâscŭ pentru păşunea oilorŭ, cu care să ţinŭ maĭ vàrtos locuitorii de pe acolo. Pentru aceia beliccçiii ducŭ la Ţarigrad pe totŭ anulŭ oĭ de aceste, ce să numescŭ în limba turcească, Chivirdic, maĭ multŭ de 60 de mii, pentru cuhnea Sultanuluĭ, pentru că carnea lorŭ să preţuieşte de turcĭ maĭ mult de cât toată altă carne, atàt pentru gustulŭ eĭ celŭ bunŭ, cât şî pentru uşurinţa mistuituluĭ. În triĭ locurĭ să găsăşte de osăbit bună păşune, în Câmpulŭ Lungŭ russăscŭ, pe Putila, în Câmpulŭ Lungŭ Moldovinescŭ pe Moldova, şî pe muntele Vrancea, în ţinutulŭ Putneĭ.

La câmpŭ sântŭ oile cu mult maĭ marĭ, însă maĭ puţine de cât la munte, şî d'intre aceste sântŭ de a să socoti deosăbit acele ce sântŭ în ţinutulŭ Sorocei, căci toate au câte o coastă maĭ mult de cât

cele-l-alte, şi cât trăiescŭ ele nu o pierdŭ, iar trecându-le întru altŭ ţinutŭ, fată mieiĭ la alŭ treilea anŭ numaĭ cu acele coaste obicnuite, şi asămine şi alte oĭ de pe aiurea, aducându-le întru acestŭ ţinutŭ, fată mieiĭ câte cu o coastă maĭ multŭ de cât ele.

De cât aceste sântŭ maĭ cu mult deosăbite oile cele salbatice, care cu greŭ să v'orŭ găsi şi pe la alte locurĭ; buza lorŭ ce de asupra spânzură în gios de două degete marĭ, pentru aceia sântŭ nevoite ca să pască mergândŭ îndărăpt, şi grumazulŭ lorŭ este ţapânŭ fără de închieturĭ, pentru aceia nu potŭ să'şi întoarcă capulŭ nicĭ în dreapta nicĭ în stânga şi picoarele lorŭ sântŭ scurte, însă atâta de grabnice, în cât nicĭ cânii când le gonescŭ maĭ nu potŭ să le agiungă, şi adulmecarea lorŭ este atâta de aspră, în cât de o milă nemţască doparte adulmecă pe vânătoriulŭ, sau pe hiara care vine cu vântulŭ asupra lorŭ; iar când vinŭ asupra lorŭ împrotiva vântuluĭ, nu potŭ să'i adulmece până când le prindŭ.

Oamenii locuitorĭ de pe lângă munte, au boĭ micĭ, iar ceĭ din partea câmpuluĭ, au cireḑĭ marĭ de boĭ pre frumoşĭ, pe care îĭ ducŭ prin ţara leşască la Danţig pe totŭ anulŭ maĭ multŭ de patru-ḑăcĭ de miĭ, şi de acolo îĭ vândŭ prin ţările de pr'inpregiur, în locŭ de boĭ leşeştĭ; şi în Moldova să cumpără părechia de boĭ câte cu cincĭ şi iarna câte cu triĭ talerĭ nemţăştĭ, iar în Danţig iĭ vândŭ şi câte cu 40, până la 50 de talerĭ; şi boiĭ ceĭ maĭ graşĭ şi maĭ bunĭ să găsăscŭ pe Părăulŭ Saratŭ în ţinutulŭ Fălciuluĭ, şi pe părăulŭ Başăulŭ în ţinutulŭ Cernăuţuluĭ,

pentru că acolo este câmpulŭ foarte saratŭ, şî iarba foarte bună şî îngrăşîtoare, şî atâta sântŭ de mulţĭ acolo, în cât nu numaĭ că sântŭ cu îndestulare pentru schivernisîrea locuitorilorŭ, ce încă âşĭ potŭ plăti cu dânşîĭ şî birulŭ şî dârile cele grele, care le ieu turciĭ de la dânşîĭ.

Pe amândouă malurile Nistruluĭ să ivescŭ câte o dată bivolĭ, dar să vede că nu sântŭ de locŭ, ce sântŭ trecuţĭ din Podolia şî din ţara tătărască peste Nistru, când îngiaţă din pricina vânturilorŭ despre Miaḑî-Noapte ce batŭ iarna în părţîle acele.

Pe munţîĭ despre Apus să află altâ fiară, care maĭ că aşĭ adiveri că este a Moldoveĭ, şî să numeşte de locuitorĭ Zîmbru; la mărime să asămăneaḑâ cu boulŭ dumesnicŭ, însă capulŭ luĭ este maĭ micŭ, grumaḑulŭ lungâreţŭ, pântecele vitioanŭ, şî maĭ înaltŭ la ciolane, coarnele subţîrĭ, crescute drept în sus, şî vârvurile lorŭ cele foarte ascuţîte sântŭ puţîn întoarsâ în afară; o fiară salbatică şî grabnică, şî asămine ca şî căprioarele să poate urca pe stâncele cele oable, pentru aceia cu greŭ să poate prinde cu altŭ chipŭ, fâră numaĭ cu puşca; şî aceasta este fiara alŭ căria Capŭ l'au luatŭ de Stema Ţâreĭ Dragoş Voevodŭ, Domnulŭ celŭ intâiŭ alŭ Moldoveĭ.

Râmâtoriĭ în ţînutulŭ Orheiuluĭ la satulŭ Tohatin, între apele Ichilulŭ şî Răutulŭ, nu sântŭ cu copitele despicate, ce întregĭ, şî maĭ ca şî la caĭ, şî râmâtoarele care le aducŭ acolo din alte părţĭ, la alŭ trielea anŭ încă fată prâsîlă asămene cu copitele întregĭ, şî aceasta nu să întâmplă numaĭ celorŭ dumesnicĭ, ce

şĭ celorŭ salbaticĭ, cariĭ să plodescŭ mulţime prin stuhurile ce sântŭ pe lângă Nistru.

Caiĭ moldovineştĭ în partea munteluĭ sântŭ micĭ, şĭ la faptură asămine celorŭ russăştĭ, însă foarte vârtoşĭ şĭ trainicĭ la muncă, şĭ la copite aşa de tarĭ în cât nu au trebuinţă de a fi potcoviţĭ, macar de au şĭ a merge orĭ la ce drumurĭ grele.

Iar în partea câmpuluĭ sântŭ caiĭ maĭ marĭ, şĭ maĭ frumoşĭ la faptură, potrivițĭ la ciolane, maĭ grabnicĭ şĭ maĭ trainicĭ, şĭ nu sântŭ iubiţĭ numaĭ de leşĭ şĭ de ungurĭ, ce şĭ de turcĭ, cariĭ au şĭ parimie (proberbŭ): „Agem dilberĭ, bogdam barghiri meşhurdir„ adecă, unŭ tânărŭ perssescŭ, şĭ unŭ calŭ moldovinescŭ, sântŭ maĭ slăviţĭ de câtŭ toţĭ ceia-l-alţĭ.

Împregiurulŭ hotarâlorŭ Moldoveĭ să maĭ găsăscŭ încă şĭ herghelіĭ marĭ de caĭ salbaticĭ, cariĭ nu sântŭ cu nimică altâ osâbiţĭ de ceĭ dumesnicĭ, ce numaĭ că sântŭ maĭ micĭ, şĭ copitele de o palmă de late, vârtoase şĭ râtunde. Pe aceştia iĭ cumpâră tatariĭ de Bugeag, şĭ âĭ ţinŭ pentru ospeţe, orĭ pentru slujba cassâĭ; căcĭ despre toamnă, când este vre o parte de acele adapată cu ploĭ necontenite, prefâcându-să ca o mlaştină, atunce hotărăscŭ iĭ o ḑi loculŭ unde să să adune, şĭ toţĭ câmpiĭ aceĭ de prinpregiurŭ, âĭ umplu de chiute şĭ de zbiarâte; decĭ caiĭ când audŭ chiutele care răsună din toate părţile de pe câmpĭ, fugŭ împrăştieţĭ într'o parte şĭ întru alta, şĭ nu găsâscŭ nicĭ unŭ locŭ să fie fără de huetŭ, şĭ apoĭ cu acestŭ chipŭ iĭ mână în mijloculŭ vre unuĭ şâsŭ de acele mlăştinoase, pe care elŭ numescŭ, Ghioler, de

unde iĭ pentru copilele lorŭ cele late nu potŭ să maĭ fugă, ce rămânŭ acolo înglodaţĭ; şî aşa âi ucigŭ apoĭ tatariĭ cu săgeţile şî cu suliţile, şî âĭ prindŭ pe o samă şî viĭ, şî âĭ împărţăscŭ între dânşiĭ după plăcerea lorŭ.

Pentru alte fiare de care sântŭ plinĭ codri noştri, nu voiŭ a ḑîce acum nimicâ, adecă, pentru râşĭ, pentru jderĭ şî pentru vulpĭ, acărora blane foarte slujăscŭ împrotiva friguluĭ.

Iar pentru albine voiŭ ḑîce macar cât de puţîn, câcĭ acea ce amŭ înţălesŭ pentru iconomia lorŭ, nu este ne plăcută, şî nicĭ este la toţĭ cunoscută. Locuitoriĭ au de la dânsele mare dobândă, pentru că toţĭ câmpiĭ în toate locurile sântŭ crescuţĭ cu cele maĭ frumoase şî mai desfatate florĭ, şî pâdurile încâ le dau neîncetatŭ materie pentru ceară şî pentru miere; şî arŭ ave şî maĭ mare dobândă de la dânsâle, când arŭ cuteza ca să ţîie pe toţĭ roiĭ care roiescŭ ele în toţĭ aniĭ; însă în pravila ţăriĭ este opritŭ ca orĭ şî cine, să nu ţîie maĭ mulţĭ stupĭ de câtŭ sufere loculŭ sâu, ca nu cumva mulţîmea lorŭ să zâhăească pe megieşĭ. Osăbit de faguriĭ ceĭ obicnuiţĭ de miere şî de ceară, maĭ facŭ albinele moldovineştĭ încă şî altŭ soiŭ de ceară cam neagră şî pre mirosîtoare, dar nu punŭ miere în trânsa, ce o aşazâ numaĭ împrotiva luciriĭ soareluĭ, pentru acea prissacariĭ, când prindŭ câte unŭ roiŭ cu matca luĭ, apoĭ facŭ în vasulŭ în care'lŭ punŭ o bortă şî în multe locurĭ crestăturĭ; şî ele mai nainte de a începe să lucrezâ altâ ceva, astupă bortile şî crestăturile cu ciară de aceastâ neagrâ, pen-

tru ca ele nu potŭ să lucrezâ, fără numaĭ la întunericŭ, şî apoĭ după acea începŭ a lucra. Pe aceastâ ceară o scotŭ prissacariĭ la vreme cu miere, şî o vândŭ maĭ scumpŭ, pentru că mirosă maĭ ca şî ambra, şî stă împrotiva razelorŭ soareluĭ.

S'au înţâlesŭ că roiĭ cari sântŭ aproape de alţiĭ, când sâ întâlnescŭ unulŭ cu altulŭ prin vâzduhŭ, începŭ râzboiŭ cumplitŭ, şî nu înceteazâ, până când partea ce biruită este nevoită a scapa cu fuga; şî de acole înainte partea ce biruitoare, nu'şĭ maĭ strânge miere de pe florĭ, ce merge în toate dîlele la ştiubeiulŭ celeĭ biruită, şî âĭ ie mierea eĭ ce gâtită, pentru că e nu să poate apara. Şî apoĭ vădîndŭ prissacariulŭ că albinele luĭ lucreazâ cu sîrguinţă şî sporiŭ nu facŭ nimică, atunce elŭ pe toate albinele care le gâsâşte în ştiubeiulŭ acela le stropeşte cu cridă muietă în apâ, şî a doua-dî merge la megieşulŭ său pe ale căruea albine are prepusŭ şî'ĭ arată petele lorŭ cele albe, şî elŭ sîleşte să'ĭ împlinească paguba.

Să maĭ găsăşte încă în Moldova, şî pe hotarulŭ Pocutieĭ, o pasâre ce sâ numeşte de locuitorĭ ierunca, şî de leşı gluşca, adecă surdă, sî este asămine cucoşuluĭ de gotcă, însă maĭ micâ, şî din fire nâtângâ şî surdâ; şî dacâ gâsâşte vre unŭ vânâtoriŭ şî o sutâ într'unŭ copaciŭ, pe toate le poate înpuşca de rândŭ, şî cele-l-alte privescŭ cum cade una după alta. Carnea lorŭ este foarte gingaşĭ şî albâ, şî întrece cu gustulŭ eĭ celŭ bunŭ pe pâtârnichie, încă şî pe fasan.

PARTEA A DOUA SI POLITICEASCA.

CAP I.

Pentru ocârmuirea Stâpânireĭ Moldoveĭ.

Cela ce voieşte să facâ o scrisoare politicească pentru Moldova, trebue dupâ cum gândescŭ, întăiŭ să cerceteză chipulŭ şĭ mijlocirea cu care să ocârmueşte; pentru că aflămŭ, că încâ şĭ oamenii ceĭ maĭ învaţaţĭ au greşitŭ întru scrisoarea ei.

Mârturiile cele luminate ale istoricilorŭ celorŭ vechĭ, nicĭ de cum nu ne lasâ sâ fimŭ la îndoială, cum câ toatâ Dacia când era e încâ a Romanilorŭ, nu că s'au ocârmuitŭ numaĭ de stâpânitorii Romanĭ, ce încâ şĭ dupâ pravilele lorŭ. Iar dupâ câderea Monarhiei, ne maĭ trimeţândŭ Romanii întru dânsa nicĭ oştĭ, nicĭ ocârmuitorĭ, şĭ bejenarii romanĭ (sau italieneşti), ne maĭ putândŭ suferi nâvâlirile cele multe ale barbarilorŭ, pentru că nu aveu nicĭ ostaşĭ, nicĭ ocârmuitorĭ, să vede că au fostŭ nevoiţĭ ca sâ'şĭ pue lorŭ şĭ stâpânitorĭ d'intre dânsiĭ, dupâ pilda megieşilorŭ lorŭ; însă, închipuirea stâpânirii aceia nu să în-

ţâlege luminat, pentru câ istoria tuturorŭ noroadelorŭ de pe vremele acele este întuneeată, şî numaĭ aceasta este ştiutŭ, că locuitoriĭ Moldovenĭ cari venisâ de la Italia, şî după acea ş'au căutatŭ scaparea lorŭ prin munţi pentru năvâlirea Schiţilorŭ şî a Barbarilorŭ, au avutŭ însuşĭ Craiĭ sau Domniĭ lorŭ, de la cari sâ trage Ioan celŭ Românescŭ, care este aşa vestitŭ de Nichita Honiat, şî tatulŭ luĭ Dragoş celŭ întâiŭ carele -au sfâtuitŭ pe strămoşiĭ noştri să să întoarcâ iarâşĭ înapoĭ în patria lorŭ ce veche, primindŭ şî dregâtoria Domniĭ sale de la celŭ ce au venitŭ în Moldova dupâ dânsulŭ.

Aĭ sâĭ urmâtorĭ au ocârmuitŭ cu atâta de mare socotinţâ stâpânirea care o dobândeŭ şî prin alegerea boerilorŭ, în cât, macar că pentru puterea şî mârirea ţâriĭ nu erau asâmine cu ceĭ maĭ mulţi Principĭ Hristianeşti, dar nicĭ uniĭ d'intru aceştia nu aveu a le poronci nimicâ.

Pompele Împârâteştĭ cu care să slâvescŭ stâpânitoriĭ ceĭ maĭ marĭ, nu le lipssâ lorŭ nicĭ una, şî în ţarâ nu aveŭ pe nimine asupra lorŭ, fârâ numaĭ pe Dumnedeŭ şî Pravila, şî nicĭ la o stăpânire strâinâ nu erau nicĭ închinaţĭ nicĭ supuşĭ. Râzboiulŭ, pacea, viaţa, moartea şî averea tuturorŭ supuşilorŭ lorŭ, era numaĭ la însuşĭ voia lorŭ; şî la toate aceste aveu sâ poronceascâ dupâ plâcerea lorŭ fârâ de a ave iĭ înprotivire de la cineva, macar de urma cu dreptate saŭ cu strâmbatate.

Încâ şî Împaratulŭ Grecescŭ Ioan Paleologulŭ, pe vremea Soborului de la Florenţa, 'au dâruitŭ luĭ

Alexandru celŭ Bunŭ Coronâ Crâiascâ înpreunâ cu nume de Despotŭ; şî au pricinuitŭ acestui Domnŭ râdicarea vrajmaşuluĭ asupra luĭ. pentru care fiindŭ elŭ nevoitŭ sâ'şĭ izbândeascâ înprotiva vrajmaşuluĭ aceluia, au poroncitŭ de au apucatŭ totŭ neamulŭ arme în mânĭ, şî cu acestŭ chipŭ, nu câ numaĭ s'au pâḑîtŭ şî s'aŭ apâratŭ Moldova numaĭ e sîngură de câtrâ nâpâdirea megieşîlorŭ eĭ, ce încâ şî de câtrâ tulburarea turcilorŭ, lâţându-sâ încâ şî hotarele mult maĭ în lâuntru în ţârile vrajmaşîlorŭ eĭ, adecă în vremea stâpâniriĭ luĭ Stefan IV. celuĭ Mare *). Însâ curmarea stâpânireĭ luĭ, au fostŭ o nenorocire pentru Moldova, întru care au stâmpitŭ de a maĭ creşte şî au începutŭ când şî când a scăde, până când au căḑutŭ maĭ la urmă în stările cele maĭ sărace întru care o videmŭ acum *); căcĭ sub Bogdan. unŭ fiŭ alŭ săŭ, de odată sau stânsŭ raza ce de frunte a slaveĭ Moldoveĭ. Voia de a maĭ face războĭ şî a lega pace, au perdu-

---

*) Pentru acestŭ Domnŭ au mărturisîtŭ Dlugoş, unŭ istoricŭ leşâscŭ, ḑicândŭ: O ce Domnŭ vrednicŭ de minune! în tocmaĭ de mare ea şî Voevoḑiĭ eroiceşti, de cari ne minunămŭ atâta! care pe vremea noastră au fostŭ celŭ întâiŭ între toţî stăpânitoriĭ Lumeĭ, de au lucratŭ biruinţĭ aşa slăvite în protiva turcilorŭ. Elŭ după giudecata me, au fostŭ celŭ maĭ vrednicŭ să i să fi încredinţatŭ Domnia şî stăpânirea peste totŭ pământulŭ, şî maĭ vârtosŭ dregătoria de Voevodŭ şî arhistratig, în protiva turcilorŭ, cu sfatulŭ celŭ de obşte, cu învoiala şî hotărârea Hristianilorŭ.

La altŭ locŭ, anulŭ 1774, foaia 531, numeşte elŭ pe acestŭ Stefan luptătoriŭ şî Domnŭ treazŭ, mare şî de frunte; şî multe alte laude să găsăscŭ pentru dânsulŭ la acestŭ scriitoriŭ.

Acestŭ Stefan al IV, au Domnitŭ înainte şî după anulŭ 1500.

*) Aceasta s au întâmplatŭ la anulŭ 1560, sub Suleiman al II, Împăratulŭ celŭ puternicŭ alŭ turcilorŭ.

l'o, giurândŭ elŭ Împaratuluĭ turcescŭ giurământulŭ credințeĭ, fâgâduindu'ĭ să plătească pe tot anulŭ patru miĭ de galbinĭ sămnŭ de închinăciune. Iar o bucată de vreme tot au ramasŭ o umbră a slaveĭ eĭ ce veche, şî să pare că republica arŭ fi maĭ mult sub paza turcilorŭ de cât sub supunerea lorŭ; poate pentru că turciĭ nu voieu să tulbure cugetele cele ce încă nu le erau de tot plecate a le supuşîlorŭ lorŭ celorŭ noĭ, şî purtau frica că de'ĭ v'orŭ purta ca pe nişte robĭ, le v'orŭ fi la videre vrajmaşĭ şî râscolnicĭ; iar apoĭ după ce s'au stânsŭ neamulŭ celŭ vechĭ alŭ Draguşănilorŭ cu Stefan alŭ X, fiiulŭ luĭ Petru Voevod Rareş, apoĭ lăcomia de ciuste acelorŭ maĭ marĭ, cari făceu gâlceavâ pentru stâpânire, au datŭ prilejŭ turcilorŭ ca să maĭ mârească birulŭ Moldoveĭ, şî să o maĭ prăde încă şî de slobodenia care maĭ ave până atunce. Şî maĭ după vreme, au rădicatŭ de tot şî puterea de a maĭ alege Domnĭ, pe care încâ o maĭ aveu boieriĭ, trimețîndŭ în Scaunulŭ acesta pe alțĭ domnĭ strâinĭ cari le să păre lorŭ, pe cari îĭ scoteu, şî apoĭ iarăşĭ îi puneu; amestecândŭ aşa una cu alta, în cât au câdutŭ la urmă sub ottomanĭ puterile cele maĭ înalte care le aveu Domniĭ maĭ înainte.

Aice nu putemŭ sâ nu dicemŭ, că şî o samă din ceĭ streinĭ lacomĭ de cinste, nu au fostŭ pricina la aceastâ stricâciune, care numaĭ ca sâ aibă nume de Domnŭ, nu socoteŭ întru nimicâ a făgădui turcilorŭ ori ce, şî a sâ lipssî de toate ale lorŭ; şî apoĭ ne putândŭ trăi numaĭ din dările cele obicnuite, să aflău

sîliţĭ ca să stârnească alte chipurĭ de sarcinĭ, şî să le arunce asupra ţăriĭ.

Şî întru acestŭ chipŭ, Moldova care âşĭ luasă asupra'şi întâĭ numaĭ unŭ jugŭ sîngurŭ şî nu pre greŭ, au fostŭ sîlită pe urmâ sâ'lŭ poarte îndoitŭ, atâ de la turcĭ cât şî de la Domniĭ eĭ ceĭ streinĭ. Şî ca sâ ḑîcŭ de toate pe scurt: Înţâlepţiĭ împaraţĭ aĭ turcilorŭ, ş'aŭ opritŭ pentru dînşiĭ în vremile aceste buimâcite, toate acele ce aŭ socotitŭ câ le sântŭ trebuincioase; iar acea de unde nu aveu iĭ sâ nedâjduiascâ nicĭ o dobândâ, aŭ lăsat'o Domnilorŭ, ca să mulţămeascâ cât de puţîn cugetele cele iubitoare de cinste ale acelora ce voieu să să facă Domnĭ.

Puterea de a începe râsboiŭ şî a face pace, a lega alianţă, şî a trimete solĭ cu trebuinţa republiceĭ pe la stăpânirele de pr'inpregiurŭ, s'aŭ opritŭ stăpânitorilorŭ Moldoveĭ; însă le s'aŭ îngăduitŭ toată volnicia, şî maĭ totŭ aceaşî putere care aveŭ iĭ şî maĭ înainte, a pune pravile, a pedepssî pe supuşiĭ lorŭ, a face boierĭ, saŭ şî a le lua boieria, a arunca birurĭ, încă şî a pune Arhiereĭ, împreunâ şî altele de aceste.

Puterea lorŭ nu este numaĭ asupra boierimeĭ, şî a locuitorilorŭ Moldovenĭ; ce încă şî asupra turcilorŭ neguţîtorĭ, şî alţiĭ orĭ şî din ce stare arŭ fi, când să aflaŭ în ţară; şî viaţa şî moartea lorŭ este în mânîle Domnilorŭ, şî giudecândŭ iĭ pe cineva spre moarte, spre batae, surgunirĭ, saŭ spre pierderea tuturorŭ moşiilorŭ, macar şî cu strâmbatate şî tirănie, apoĭ acia cârora le pasă (adecă le este milă)

pentru acelŭ judecatŭ, numaĭ cât potŭ să să roage pentru dânsulŭ cu gura, saŭ prin scrisoare, iar de a sâ împotrivi judecăţiĭ domneştĭ, nimine nu cuteazā.

Aşîjdere şî când voieşte Domnia să sloboadă pe vre unulŭ carele este judecatŭ la moarte de toată obştia, nicĭ atunce nu poate nimine să steĭ împrotivă, şî luându-lŭ Domnia sub apararea sa, nu'lŭ potŭ omorâ cu sila. Şî toate dregâtoriile cele ostâşăştĭ şî politiceştĭ care spânḑură numaĭ din sângură voea sa, le dă celorŭ iubiţĭ aĭ săĭ şî le ie de la aceĭ care îĭ sântŭ urâţĭ, şî la împărţîrea lorŭ nu are să caute nicĭ după unŭ canonŭ, şî voindŭ să facă şî pe unŭ ţaranŭ Logofătŭ Mare, care este boieria ce maĭ mare a Moldoveĭ, nimene nu cuteaḑâ să vorbească de faţâ împrotivă; aşa şî când voieşte să lipssască d'intru una ca aceasta pe unulŭ macar şî din neamulŭ celŭ maĭ de frunte, îndată acela trebue să să supue hotărâriĭ Domneştĭ.

Asămine putere are nu numaĭ asupra celorŭ maĭ de josŭ a Clirosuluĭ Bisericescŭ, ce încă şî asupra Mitropolituluĭ, şî a celor-l-alţĭ Arhiereĭ, Arhimandriţĭ şî Egumenĭ, şî asupra tuturorŭ celorŭ ce sântŭ de tagma Bisericiască; şî când facŭ vre unŭ râŭ, saŭ daŭ vre o sminteală uuuĭ mirianŭ, saŭ cugetă ceva împrotiva Domnieĭ, saŭ a obştieĭ, atunce şî fără de învoiala Patriarhuluĭ de Ţarigradŭ, ne împiedecatŭ poate să'ĭ scoatâ din dregătoria lorŭ, fără de aĭ lipssĭ de darulŭ Hirotonieĭ. Şî cerândŭ trebuinţa, poate încâ şî cu moarte să'ĭ pedepssască.

Partea Bisericească âşĭ alege sîngură pe Păstoriĭ ceĭ noĭ, însâ numaĭ atunce când îĭ chiamă

Domnia la aceasta, la care sĕ cere şĭ întârirea Domnească, adică, dă celuĭ noŭ alesŭ, unŭ toiagŭ păstorescŭ cu însuşĭ mâna sa, care putere aŭ-luat'o Papiĭ cu meşteşugŭ de la Împaraţiĭ Româneştĭ, şĭ niciĭ unulŭ din principiĭ Hristianeştĭ nu o are maĭ mult fără numaĭ sîngurŭ Împaratulŭ Russăscŭ.

Aceste săntŭ puterile Domnilorŭ Moldoveĭ asupra supuşîlorŭ lorŭ, cari nu li s'au lasatŭ numaĭ de la poarta ottomaniceascĕ, ce încă li s'aŭ întăritŭ şĭ prin hrisoavele altorŭ Împaraţĭ mulţĭ; însâ, asupra moşîilorŭ locuitorilorŭ, nu le aŭ lasatŭ nicĭ o volnicie de aceste, căcĭ, când voieşte Domnia ca să arunce pe ţară niscaĭ sărcinĭ grele, macar că nu poate nimene să i le abată fârâ de primejdia vieţeĭ, dar totŭ este sîlitŭ de curtea turcească, ca să deĭ samă pentru assupririle luĭ; şĭ maĭ ales atunce are să aştepte şĭ maĭ mare pedeapssâ, când âlŭ pârâşte cine-va la vizirulŭ celŭ mare, pentru varsarea de sînge nevinovatŭ (macar că nu elŭ potŭ pârâ); şĭ când să jâluieşte toată ţara, pentru sărcinile cele pre marĭ, apoĭ atunce de multe orĭ âlŭ pedepssâşte cu surgunire, sau cu râpirea tuturorŭ moşîilorŭ sale. Iar pedeapssa morţiĭ ş'o pricinuiescŭ Domniĭ, numaĭ prin răscoală, şĭ prin apararea de a nu plâti Împaratuluĭ birulŭ de peste anŭ; însă nicĭ această încuetoare nu este îndestul de tare de a nu sĭ pute strîca, căcĭ dacă s'au fâcutŭ elŭ prietinŭ bunŭ prin mită şĭ prin darurĭ cu vizirulŭ celŭ mare, cu chihaia şĭ cu Tefterdarulŭ, şĭ cu alte obraze de aceste care au îndrâzneală câtrâ Împaratulŭ, apoĭ nu are să să teamă nicĭ de pâra boierilorŭ, nicĭ încă

şĭ de toată ţara; căcĭ unŭ advocatŭ la curtea turcească le e toate asupra sa, să'lŭ apere, când poate ca să arăte cu iscussînţă îndreptarea pricineĭ acelieĭ despre partea luĭ.

Şĭ întru acestŭ chipŭ să apasă Moldova foarte greŭ cu tirănia turcească; însă tot poate Domnia să săvârşască orĭ ce voeşte fârâ de frică, şĭ nimine nu cutează sâ'ĭ steĭ împrotivă fârâ de a aştepta pedeapssă; iar de a nu ţine în samă poroncile celor-l-alţĭ maĭ d'inainte Domnĭ, sau să aducă iarâşĭ din noŭ înaintea Divanuluĭ pricinile cele hotârâte de dânşiĭ, elŭ propeşte maĭ mult obiceiulŭ ţăreĭ, de cât vre o pravilă unde-va. Pentru acea, macar de au şĭ fostŭ oare-cari Domnĭ în Moldova, cari au trasŭ iarâşĭ la camara lorŭ moşîile cele dâruite de Domniĭ ceĭ maĭ d'inainte de dânşiĭ, cu cuvântŭ că arŭ fi fostŭ dăruite la oamenĭ nevrednicĭ, dar de cătră obşte nicĭ o dată nu s'au ţinutŭ în samă, nicĭ s'au întăritŭ; şĭ oamenii aceĭ assupriţĭ, tot-de-una aŭ dobânditŭ dreptatea şĭ întoarcerea moşîilorŭ la Domnulŭ celŭ următoriŭ.

CAP II.

Pentru alegerea Domnilorŭ.

Fiindŭ că amŭ vorbitŭ pentru puterea Domnilorŭ Moldovenĭ, cere rândueala ca să scrimŭ oare-ce maĭ pe larg, şĭ pentru alegerea lorŭ ce veche şĭ ce de acum. Lenevirea celorŭ ce au fostŭ maĭ nainte de noĭ, cârora le sta maĭ mult la inimă să facă fapte

bune, de cât să scrie, este vinovată la aceasta, de nu putemŭ spune nimicâ cu adiverinţă pentru vremile cele d'intâiŭ a le neamuluĭ nostru; iar dacă sâ v'orŭ ţine în samă prepusurile, atunce poate că nu să ḑice fără de cale, cum că Domnia Moldoveĭ au fostŭ moşteni- toare în vremile vechĭ, şî cum că puterea alegireĭ, nu au aflatŭ locŭ fârâ numaĭ atunce când era stânsŭ de tot neamulŭ Domnescŭ; şî osâbit de temeiulŭ acesta, cum că la toate noroadele cele de frunte ale Evropeĭ, au fostŭ tot acestaşĭ obiceiŭ pe vremile acele, să maĭ întâreşte ḑicerea aceasta şî prin aratarea aceasta care nu este ră, adecă, catastihulŭ Domnilorŭ celorŭ d'intâĭ care arată luminat, că rar s'au pusŭ în stăpânire altulŭ străinŭ, până când maĭ era vre o stâlpare din neamulŭ celuĭ maĭ d'inainte, şî ca să să poată vide maĭ bine aceasta, socotescŭ că nu va fi neslujîtŭ ca să arătŭ aice de rând pe toţĭ Domniĭ Moldoveĭ, până pe vremile noastre.

Domnulŭ celŭ d'intâiŭ carele după nâvâlirea luĭ Batie *), au agonisîtŭ iarâşĭ strălucirea ce maĭ d'inainte a Moldoveĭ, au fostŭ.

1. Dragoş; şî macar că hronografiile noastre nu arată pentru spiţa neamuluĭ sâu, dar la noĭ să ḑice necontenit, că au fostŭ din neamulŭ celŭ vechiŭ alŭ Crailorŭ Moldovenĭ, şî au avutŭ tată pe Bogdan, fiiulŭ

*) Aice sä întäreşte din noŭ acea ce amŭ ḑisŭ maĭ sus, cä Dragoş s'au strämutatŭ de la Ardealŭ dupä nävälirile luĭ Tatarŭ Batie, adică dupá anulŭ 1250; însă poate cä sá unescŭ amándouä gândurile aceste, de sá v'orŭ primi douä strämulärĭ, una în giumatatea ce de pe urmä a veaculuĭ alŭ XII, şî alta în giumatatea ce d'intâĭ a veaculuĭ alŭ XIII.

luĭ Ioan, de la carele toţĭ Domniĭ obicĭnuescŭ aşĭ pune iscâlitură numele Ioan; şĭ cuvântulŭ acesta este maĭ vârtosŭ de a să crede şĭ pentru aceasta, câcĭ cu greŭ este de a să crede, că altulŭ din neamŭ maĭ prostŭ arŭ fi pututŭ cu o tovărăşĭie aşa mare să meargă la vânatŭ, carele au datŭ prilejŭ la descoperirea Moldoveĭ, şĭ arŭ fi pututŭ îndemna pe cia-l-alţĭ patrioţĭ aĭ săĭ, ca să vie după dânsulŭ. Următoriŭ după dânsulŭ la Scaunulŭ Domnescŭ au fostŭ fiiulŭ săŭ:

2. Sas, după dânsulŭ fiiulŭ luĭ.;

3. Laşcu.

4. Bogdan I, cu porecla Muşat, fiiulŭ luĭ Laşcu.

5. Petru I, unŭ fiŭ a luĭ Bogdan Muşat, şĭ pentru că elŭ au murilŭ făre de a ave copiĭ, au urmatŭ fratele tatăluĭ săŭ:

6. Roman I, fiiulŭ luĭ Laşcu, şĭ frate cu Muşat; şĭ după moartea luĭ, sau pentru nevrâsta luĭ Alexandru, fiiulŭ sâu, sau în vre-o răscoală, au alesŭ pe:

7. Stefan I.

8. Petru alŭ II.

9. Stefan alŭ II, fratele luĭ Petru şĭ fiiulŭ luĭ Stefan I.

10. Ioga, carele au gonitŭ cu sîla din Domnie pe Stefan alŭ II, dar nicĭ elŭ nu au purtatŭ mult stăpânirea sa ce cu nedreptulŭ, câcĭ încă până a nu împlini anulŭ, l'au înpinsŭ:

11. Alexandru I, cu porecla celŭ Bunŭ, fiiulŭ luĭ Roman I, de la loculŭ sâu ce'lŭ râpisâ cu nedreptulŭ. Şĭ aşa prin acesta iarăşĭ s'au pusŭ nea-

mulŭ Dragoşâscŭ la locŭ, în dregâtoria sa ce maĭ d'inainte.

Acesta este, carele au fâcutŭ cunoscutŭ numele Moldovenilorŭ care era puţîn cunoscutŭ pe la alte ţârĭ, adecă prin aceasta, că au trimesŭ pe Mitropolitulŭ şî solŭ Moldovinescŭ la Soborulŭ de la Florenţa, şî prin apararea statornică a învâţâtureĭ ceĭ lămurite sau învrednicitŭ de au luatŭ de la Ioan Paleologulŭ Împaratulŭ Râsăritului, numele de Despot, cinstindulŭ împreună şî cu Corona Crâiască. După dânsulŭ au urmatŭ fiiulŭ sâu:

12. Illie I, şî după acesta fratele sâu:

13. Stefan alŭ III, fiiulŭ luĭ Alexandru I. Acesta au fostŭ celŭ întâiŭ carele s'au fâcutŭ Domnŭ în urma frateluĭ seŭ spre paguba bezedeleĭ, care în urmâ de multe orĭ s'aŭ întâmplat. La aceastâ pricină nu au fostŭ nimicâ altâ vinovatŭ, de cât numaĭ aceasta, câ fiindŭ Alexandru I departatŭ de Scaunulŭ Domnieĭ cu alegerea luĭ Stefan I, nu aŭ pututŭ cu altŭ chipŭ să agiungă în dregâtorie, fârâ numaĭ prin alegerea boierilorŭ, şî apoĭ de acole aŭ dobânditŭ boieriĭ Moldoveĭ maĭ mare volnicie la alegerea Domnilorŭ de cât aveu iĭ maĭ nainte; însâ cu hotârâre de nu cuteza sâ aleagâ pe altulŭ, fârâ numaĭ din neamulŭ Domnescŭ, dacâ maĭ era cineva. Tot aceasta'şî rânduială sâ pâḑâ maĭ nainte de aceia şi cu alegerea Crailorŭ leşâştĭ, şî în vremea de acum cu alegerea Sultanuluĭ turcescŭ şî a Hanuluĭ de Crâm.

Dupâ acesta, aŭ luatŭ Domnia:

14. Roman alŭ II, fiiulŭ luĭ Ilie I.

15. Petru alŭ IV, unŭ fiu alŭ luĭ Stefan alŭ III, şĭ aŭ avutŭ urmâtoriŭ pe fiulŭ sâŭ:

16. Stefan alŭ IV.

17. Alexandru alŭ II, unŭ fiŭ alŭ luĭ Illie I, şĭ frate luĭ Roman alŭ II. După dânsulŭ fiulŭ său:

18. Bogdan alŭ II, şĭ dupâ acesta au urmatŭ fratele sâu:

19. Petru alŭ IV, ce s'au ḑis Aron, unŭ fiu alŭ luĭ Alexandru alŭ II. Dupâ moartea acestuia aŭ agiunsŭ în Domnie:

20. Stefan alŭ V, cu porecla celŭ Mare, fiulŭ luĭ Bogdan alŭ II. Acesta au fostŭ unŭ Domnŭ cu totulŭ vrednicŭ de laudă, şĭ apĭrătoriŭ veteazŭ Patrieĭ sale, de câtrâ toate nâpâdirile vrajmaşĭlorŭ sâĭ, orĭ din care parte să rădicau. După dânsulŭ au urmatŭ fiiulŭ sâu:

21. Bogdan alŭ III, ce să ḑice Chiorulŭ, pentru o patimă ce ave la ochĭ. Acesta au închinatŭ Moldova turcilorŭ, pricinuindŭ iĭ starea ce maĭ ticâloasă întru care să află acum; şĭ după ce au muritŭ, s'au pusŭ în Domnie fiiulŭ său:

22. Stefan alŭ VI, celŭ tânărŭ. Acesta au muritŭ fârâ copiĭ.

23. Petru alŭ V, câruia îĭ ḑiceŭ Rareş, sau Majă, unŭ fiu afară de cununie a luĭ Stefan alŭ V, d'intru a căruia alegere să vede luminatŭ, cât de cŭ luare aminte pâḑiŭ boieriĭ Moldoveĭ o dinioară urmarea ce clironoamă a Domnilorŭ, câcĭ ivirea acestuĭ Petru era la toţĭ necunoscută, orĭ pentru că tatâlŭ său s'au ruşinatŭ cu fiulŭ sâu celŭ afară de cu-

nunie, sau pentru că nu au voitŭ să deie pricină, ca după moartea sa să să'stârnească sfadă şi gâlceavă. Şi însuşi Petru carele nu ştie nimicâ de neamulŭ sâŭ celŭ de frunte, atâta au fostŭ sârâcilŭ, în cât era nevoitŭ ca să'şi agonisască hrana sa cu vânḑarea de peşte, ce sâ ḑice la Moldovenĭ mâjârie, care i'aŭ şi pricinuitŭ luĭ numele acesta. Şi apoĭ, după moartea luĭ Stefan alŭ VI, gândindŭ câ s'aŭ stînsŭ neamulŭ celŭ slâvitŭ alŭ Dragoşâştilorŭ, s'au adunatŭ toţĭ boierii ca sâ facâ alegere nouâ. Atunce s'aŭ aratatŭ şi muma acestuĭ Petru, şi aŭ scosŭ unŭ hrisovŭ de la Stefan celŭ Mare, în care o arâta elŭ pe dânsa a fi slobodâ de birŭ, şi pe Petru fiiulŭ eĭ, ălŭ arâta a fi dreptŭ fiŭ alŭ sâŭ. Şi prin acestŭ hrisovŭ, aŭ fostŭ toţĭ plecaţĭ, fârâ de a sâ maĭ sfâtui, ca sâ râdice în Scaunŭ pe Petru, ca pe fiiulŭ Domnuluĭ lorŭ, şi alŭ chiema în Domnie de la pâscârie.

Iar maĭ pe urmă l'au lipssîtŭ din dregâtorie Suleiman, Împaratulŭ turcescŭ, vinovâţindulŭ că arŭ fi aprinsŭ Chilia, şi au pusŭ în loculŭ luĭ pe:

24. Stefan alŭ VII, carele s'au aratatŭ pe sine a fi strânepotŭ luĭ Alexandru alŭ II, şi sub acestŭ nume au agiunsŭ cererea sa la Împaratulŭ turcescŭ, şi la boierii ce aŭ fâcutŭ asupra Moldoveĭ. Însă în scurtă vreme l'au ucisŭ boierii care să sfâtuisă asupra luĭ, şi au chiematŭ la Scaunŭ iarâşĭ pe Petru alŭ V, Rareş, şi apoĭ murindŭ elŭ au lasatŭ Domnia fiiuluĭ sâu.

25. Illie alŭ III, şi ne avândŭ acesta copiĭ, l'au urmatŭ fratele sâu:

26. Stefan alŭ VIII, asâmine fiu luĭ Petru alŭ

V, şî aceştuia încă s'au întâmplatŭ de nu au avutŭ copiĭ, şî murindŭ au fâcutŭ sfârsîtŭ neamuluĭ Dragoşâscŭ, atât celuĭ alesŭ, cât şî celuĭ ne alesŭ; á câruia apunere s'au fàcutŭ ce maĭ mare pricinâ a toate întâmplârile cele nenorocite, la care aŭ agiunsŭ Moldova dupâ aceia.

Câcĭ ne fiindŭ nicĭ unulŭ sâ întreacâ pe ceĭ-l-l-alţĭ cu vrednicia neamuluĭ, şî sâ poatâ supune sub ascultare pe urḑitorii neodihnirilorŭ, apoĭ toatâ ţara s'aŭ râzvrâtitŭ şî s'aŭ umplutŭ de râscolnicĭ; iar turciĭ rabda bucuroşĭ ne odihnirile aceste din lâuntru, pentru câ iĭ aŭ cunoscutŭ câ v'orŭ pute purta maĭ lesne dupâ chiefulŭ lorŭ pe Moldovenĭ, dacă v'orŭ fi slabĭ, de cât când vor fi uniţĭ şî tarĭ; şî aşa, în vreme de vre-o câteva lunĭ, pe mulţĭ i'aŭ allesŭ, şî iar i'aŭ scosŭ; pânâ când la urmâ, prin învoiala celorŭ maĭ înţâlepţĭ, s'aŭ alesŭ şî s'aŭ pusŭ Domnĭ de osâbite familliĭ.

27. Petru, stolniculŭ reposatuluĭ Stefan, iar la ungere aŭ dobânditŭ numele, Alexandru alŭ III, Lâpuşneanul; însâ altâ parte aŭ adusŭ asupra luĭ în Scaunŭ pe:

28. Despot*), ce sâ numeşte de Istornicii noştri, maĭ vârtosŭ râţerĭ, unŭ omŭ vicleanŭ şî bârfuitoriŭ, carele au scosŭ din Scaunŭ pe Alexandru, cu agiutoriulŭ turcescŭ, ş'apoĭ fiindŭ că ceĭ maĭ mulţĭ cugetau cu râu

---

*) Istoria acestuĭ Domnŭ sä povesteşte maĭ pe larg, şî cu deosäbire la multe pricinĭ, într'o scrisoare pe 7 coale îndoitä în 8, ce s'au tipäritŭ la Varşava, la anulŭ 1759, cu acestă titlu, adecă: „a luĭ Antonie Mariu Graţian", pentru Ioan Heraclid, Domnulă Moldo-

asupra luĭ, ispitindusă de multe orĭ să'lŭ şi otrăvească s'au făcutŭ că arŭ fi muritŭ, şi au datŭ în loculŭ său altŭ chipŭ asămine luĭ ca să'lŭ îngroape, iar elŭ au fugitŭ în ţara leşască, ca să cunoască maĭ cu amăruntulŭ gândurile lorŭ. După ducerea luĭ au chiematŭ Moldoveniĭ de aldoile pe Alexandru alŭ III, Lăpuşneaulŭ; însă această bucurie nu au ţinutŭ atâta, căcĭ viindŭ Despot înapoĭ din ţara leşască, l'au gonitŭ pre lesne cu agiutoriulŭ oştilorŭ sale, pe care i le au întăritŭ Leşiĭ.

---

veĭ, şi pentru Iacob dascalulŭ, fratele luĭ Ioan, de pe o scrisoare de mână a biblioticeĭ Zalişciculuĭ.

Decĭ, după scrisoarea aceasta, este acestŭ Ioan născutŭ la Candia, şi au fostŭ ficiorŭ unuĭ corăbieriŭ cărmaciŭ. Elŭ au fostŭ pre bunŭ de capŭ, şi sîrguinţa sa ne mărginită; pentru acea au dobânditŭ prieteşugŭ de aproape cu unŭ Ieraclid, de la carele au luatŭ turciĭ Ostroavele Pafos şi Samos, pe vremea Impăratuluĭ nemţăscŭ Carol alŭ V; şi clironomiĭ aceluia au cunoscutŭ pe Ioan de ficiorŭ frateluĭ tatăluĭ lorŭ, şi i'au scosŭ şi hrisovŭ de la Impăratulŭ Carl. în care l'au aratatŭ a fi Despotŭ şi drept bezede din casa Ieraclidilorŭ. Şi cu această scrisoare apărătoare a înşălăciuniĭ luĭ, s'au călătoritŭ elŭ prin împregiur, şi maĭ ales în ţara leşască s'au încuibatŭ maĭ mult, de unde au şi înţălesŭ pentru starea de atunce a Moldoveĭ, şi pentru uràciunea locuitorilorŭ ce aveu asupra Domnuluĭ lorŭ Alexandru; şi pentru că Doamna luĭ Alexandru era din casa Ieraclidilorŭ, aŭ venitŭ elŭ la Curtea luĭ, unde l'au primitŭ cu cinste ca pe o rudenie; ş'apoĭ până la atâta au vânatŭ pe boierĭ şi pe norodŭ, în cât nu mult după aceia, întrândŭ elŭ în Moldova cu oştile care le făcusă în ţara ungurească şi în Ardeal, l'au primitŭ cu bucurie, şi au silitŭ pe Alexandru ca să părăsască ţara. Şi cu banĭ au agiunsŭ întărirea şi de la turcĭ. Şi toate aceste s'au întâmplatŭ la anulŭ 1561. precum să vede la hronografia luĭ Sigler, Ungaria, cartea 1, şi a 2, cap II. Însă elŭ nu numaĭ că au asupritŭ pe supuşiĭ săĭ cu multe însărcinărĭ, ce încă pàrtine şi Arianilorŭ, fiindŭ şi elŭ însuşi unuiŭ de credinţa lorŭ, prin care s'au pricinuitŭ atâta urăciune, în cât până a nu înplini doĭ anĭ, ş'au pierdutŭ şi Domnia şi viaţa.

Ş'apoi, după moartea luĭ, au luatŭ stăpânirea cu sîla luĭ:

29. Stefan alŭ IX, Tomşa, Hatmanulŭ luĭ Despot; însă Moldoveniĭ care în scurtă vreme să supărasă cu stâpânirea luĭ ce eu ne dreptulŭ, au chiematŭ de a tria oară din ţara leşască pe a lorŭ dreptŭ Domnŭ Alexandru alŭ III, şî biruindŭ cu râzboiŭ pe Stefan, l'au prinsŭ şî l'au pedepssîtŭ cu moarte, şî după aşa multe întâmplârĭ schimbate, au gustatŭ elŭ la urmă odihnă, şî au muritŭ în Scaunŭ. Moşîile şî Domnia au lasat'o cleronomuluĭ şî fiiuluĭ său:

30. Bogdan alŭ IV, şî neavândŭ acesta copiĭ, au alesŭ boieriĭ pe:

31. Ioan Armanulŭ, carele s'au chiematŭ aşa, pentru că elŭ în postulŭ Sfinţ. Apostolĭ au mâncatŭ carne după obiceiulŭ arminescŭ. Elŭ au fostŭ unŭ omŭ foarte învaţatŭ în limba grecească şî latinească, şî aŭ fostŭ tovarâşŭ la şcoală cu acelŭ vestitŭ dascalŭ grecescŭ Ioan Lascari, a câruia ravaşe trimese la dânsulŭ stau şî acum în cartea cruḑîĭ, ce să scrie turco-greceştĭ; şî pentru că elŭ au voitŭ să iasă de sub stâpânirea turcească, strâduindusă după sloboḑânie, pentru acea l'au prinsŭ turciĭ cu vicleşugŭ, şî l'au ruptŭ în două bucâţi, cu câmile, şî au pusŭ în loculŭ luĭ pe:

32. Petru alŭ VI, Şchiopulŭ, fiiulŭ luĭ Mirce II, Domnŭ din ţara muntenească. Însă boieriĭ nu au voitŭ să să lesă a fi stăpâniţĭ de străinĭ, şî au lucratŭ de l'aŭ scosŭ turciĭ *), şî aŭ pusŭ în loculŭ luĭ pe:

33. Iancul, ce au fostŭ născutŭ din pârinţĭ

*) Maĭ jos, la capŭ XIV, ḑice alcătuitoriulŭ, că Petru maĭ bu-

sașı, *). Acesta nu știu cu ce meșteșugŭ, au sfătuitŭ pe ceĭ maĭ mulțĭ, ḑicândŭ că arŭ fi din neamulŭ Dragoșâștilorŭ, însă apoĭ pentru curvia șĭ străşnicia sa, s'au făcutŭ la toțĭ uriciosŭ, șĭ l'au ucisŭ boierii care s'au sfătuitŭ asupra luĭ, şĭ au pusŭ turcii în loculŭ luĭ de alŭ doile pe:

Petru alŭ VI, Șchiopulŭ, carele vâḑîndusă pe sîne în turburărĭ necontenite, șĭ iubindŭ maĭ vărtos odihna de cât slava, au lepadatŭ Domnia de bună voie șĭ s'au așaḑatŭ în Ardealŭ. Scaunulŭ celŭ părăsitŭ de dânsulŭ l'au dobânditŭ prin alegerea boierilorŭ:

34. Aron, unŭ omŭ strașnicŭ șĭ salbaticŭ, pe carele l'au izgonitŭ Moldoveniĭ pentru tirănia luĭ; însă turciĭ dàndule elŭ Benderulŭ, l'au pusŭ iarășĭ în Scaunŭ, șĭ după moartea luĭ, au stăpânitŭ o bucată de vreme:

35. Stefan alŭ X, Răḑvan, șĭ după dânsulŭ, au alesŭ boieriĭ pe:

36. Ieremia Movilă, șĭ după moartea luĭ fratele seu pe:

37. Simion Movilă, șĭ după moartea luĭ au avutŭ Moldova triĭ Domnĭ d'intr-o tulpină, pe:

38. Mihail I. fiiulŭ luĭ Simion Movilă,

39. Constantin I, șĭ:

40. Bogdan alŭ V, frațĭ, fiĭ aĭ luĭ Ieremia Movilă. Însă apoĭ începândŭ iĭ iznoave, șĭ vrândŭ să

---

curosŭ ș'au lasatŭ Scaunulŭ, de càt au voitŭ se dei turcilorŭ 12,000 de galbenĭ birŭ, după cum au cerutŭ iĭ.

*) Unŭ sasŭ de la Ardealŭ, șĭ maĭ josŭ îlŭ numește alcătuitorìulŭ Sardanapalulŭ Moldovinescŭ.

deĭ ţara leşilorŭ, l'au izgonitŭ boierii. pentru că iĭ (adecă boierii) nedejduieŭ pre puţină paḑă de la leşĭ, şĭ apoĭ pentru credinţa acea, fără de ostineală au dobânditŭ de la turcĭ întărirea celuĭ alesŭ de dânşiĭ:

41. Stefan XI, Tomşevit, pe care elŭ credeu că arŭ fi din neamulŭ luĭ Stefan alŭ IX. - După acesta aŭ urmatŭ:

42. Gaspar, născutŭ Italian, carele au fostŭ maĭ înainte Dragoman la poarta ottomanicească, şĭ l'au pusŭ turciĭ cu sila Domnŭ în Moldova. Şĭ apoĭ vrândŭ să aducă în Moldova legea papistăcească, l'au izgonitŭ boierii, şĭ au pusŭ turciĭ în loculŭ luĭ pe:

43. Radul, carele fusăsă maĭ înainte Domnŭ în ţara Muntenească, şĭ ave porecla, Lungulŭ, şĭ după moartea luĭ au urmatŭ:

44. Miron Barnovschi, leahŭ, şĭ pentru slujbele sale cele multe, s'au primitŭ între boerimea Moldoveĭ, şĭ prin alegerea celorŭ maĭ marĭ, au ajunsŭ şĭ în stăpânirea Domnieĭ. În vremea acestuia au căḑutŭ în mânele turcilorŭ toată volnicia alegeriĭ Domnilorŭ, care încă o aveu boieriĭ până atunce, cu însuşĭ voia lorŭ; căci, stârnindu-să râzboiŭ între leşi şĭ între turcĭ, acestŭ Miron au trecutŭ la leşĭ, şĭ au pricinuitŭ prin acea o groznică nâvâlire a tatarilorŭ în Moldova; şĭ pentru acea boieriĭ ca să nu maĭ pătimească şĭ altă dată vre o întâmplare ca acea, ş'au lasatŭ turcilorŭ toată volnicia alegeriĭ; însă cu acestŭ chipŭ, ca să fie din neamŭ Domnescŭ şĭ supusŭ Credinţeĭ pravoslavnice; şĭ aşa după aşăḑământulŭ acesta, au

trimesŭ turciĭ Domnŭ, tăindŭ pe Barnovschi, pe:

45. Alexandru alŭ IV, Illieş, socotindŭ că arŭ fi din neamulŭ luĭ Stefan alŭ V. Şî după moartea luĭ pe:

46. Moiz, unŭ fiŭ alŭ luĭ Simionŭ Movilă, şî înprotiva obiceiuluĭ l'au cinstitŭ cu triĭ tuiurĭ. Însă după moartea acestuia, rupându-să toate legăturile aşădământurilorŭ şî a obiceiurilorŭ, pre rar au datŭ iĭ dregătoria aceasta pe la fiĭ Domnilorŭ, şî încă şî maĭ rar pe la alţĭ pământenĭ; ce maĭ adese orĭ au dat-o celorŭ străinĭ. Şî întru acestŭ chipŭ, înprotiva voiĭ boierilorŭ, numaĭ singurŭ prin banĭ mulţĭ au luatŭ Domnia de la turcĭ:

47. Vasîle de la Epir sau Albania, carele să chiema Lupu, însă la ungere au dobânditŭ numele acesta *). Giugulŭ luĭ l'au purtatŭ supuşiĭ săĭ cu îndestulă rabdare mulţĭ anĭ; însă la urmă totuşĭ l'au gonitŭ şî au pusŭ în loculŭ luĭ pe:

48. Stefan alŭ XII, Burduja, dobândindŭ iĭ şî de la turcĭ întărirea alegereĭ luĭ; şî trecândŭ acesta la leşĭ, au pusŭ turciĭ pe:

49. Gheorghi Ghica, Albanezŭ, ce au fostŭ capuchihaia luĭ Stefan la curtea turcească; şî după acea puindu-lŭ Domnŭ în ţara Muntenească, au pusŭ turciĭ pe:

50. Stefan alŭ VIII, fiulŭ luĭ Vasîle Albanezulŭ. Şî după moartea acestuia au alesŭ boieriĭ pe:

51. Evstratie Dabija, dându'ĭ şî turciĭ întărire. După acesta au urmatŭ:

---

*) Moldoveniĭ au pravila lorŭ de la dânsulŭ. Elŭ au Domnitŭ la începutulŭ celuea-l-altŭ veacŭ maĭ d'inainte.

52. Illie alŭ III, fiulŭ luĭ Alexandru alŭ IV, Illieş, cu voia turcilorŭ; iar la urmă l'au scosŭ iarâşĭ iĭ, şĭ în loculŭ luĭ s'au pusŭ:

53. Duca, unŭ grecŭ, care era din neamŭ prostŭ, dar prin vrednicia sa nu ş'au agonisîtŭ numaĭ Domnia Moldoveĭ, ce şĭ soţiie pe fiica luĭ Evstratie Dabija. Însă după stăpânirea de şâsă lunĭ l'au scosŭ din Domnie, şĭ în loculŭ luĭ au pusŭ turciĭ iarâşĭ pe Illie alŭ III. Acesta au fostŭ celŭ d'intâiŭ, pe care după scoaterea din Domnie, iarâşĭ l'au fâcutŭ turciĭ Domnŭ, care după acea de multe orĭ s'au întâmplatŭ; câcĭ, apoĭ îndată după dânsulŭ au pusŭ iĭ iarâşĭ pe Duca de a două oară Domnŭ în Moldova; şĭ apoĭ pârândulŭ Moldoveniĭ, l'au scosŭ încă pe drumŭ mergândŭ la râzboiŭ la Kaminiţă, şĭ în loculŭ luĭ au alesŭ boieriĭ pe:

54. Stefan alŭ XIV la Petreciak, pe carele turciĭ l'au întâritŭ; ş'apoĭ tocma când să loveu oştile la Hotin au trecutŭ la leşĭ, sĭ au dobânditŭ Domnia:

55. Dumitraşk Cantacuzino, carele au fostŭ gonitŭ din ţara Muntenească şĭ fâce la Ţarigrad neguţâtorie cu pietre scumpe, şĭ au dâruitŭ Sultanului o cişmâ de argintŭ lucratâ foarte cu meşteşugŭ. Insă pe urmă l'au scosŭ, şĭ au pusŭ turciĭ în loculŭ luĭ pe:

56. Antonie Roset, unŭ boierŭ din Ţarigrad, care era capu-chihaia Moldoveĭ. După dânsulŭ au urmatŭ iarăşĭ Duca greculŭ, pe care l'au pusŭ turciĭ Domnŭ de a tria oară, şĭ robindu-lŭ leşiĭ, au pusŭ turciĭ de alŭ doile pe Dumitraşk Cantacuzino, şĭ u-

rândulŭ boieriĭ pentru tirania luĭ *), au dobânditŭ iĭ de la poarta turcească ca sìngurĭ iĭ să'şĭ aleagă Domnŭ, şĭ aşa au alesŭ iĭ pe tatulŭ nostru:

57. Constantin alŭ II, Cantemir celŭ bâtrânŭ**) şĭ după moartea luĭ care s'au întâmplatŭ la anulŭ 1693, Mart 23, au alesŭ boieriĭ în Scaunŭ pe fiiulŭ sâu celŭ maĭ tânârŭ:

58. Dimitrie Cantemir, şĭ s'au şĭ unsŭ în Ieşĭ de doĭ Patriarhĭ; iar pentru că nu au pututŭ agiunge întârirea de la poarta ottomană, au fostŭ nevoitŭ ca să facă locŭ luĭ:

59. Constantin alŭ III, unŭ fiŭ alŭ luĭ Duca, pe care turciĭ cu sîla l'au îndesatŭ Moldovenilorŭ ***), şĭ prin rugămintea boierilorŭ iarâşi l'au scosŭ, şĭ au pusŭ în loculŭ luĭ pe:

60. Antioh Cantemir, fiulŭ celŭ maĭ mare alŭ luĭ Constantin alŭ II; însă Domnia au fostŭ dat'o Sultanulŭ atunce luĭ Dimitrie Cantemir, şĭ elŭ au dâruit'o fratelui sâu. Apoĭ Constantin Brâncoveanulŭ****), carele prin baniĭ luĭ ceĭ mulţĭ, ştiindŭ cum să vâneazâ pe lacomulŭ vizirŭ, l'au scosŭ pe dânsulŭ după ce au Domnitŭ 5 anĭ, şĭ au adusŭ în loculŭ luĭ iarâşĭ pe ginerele sâu Constantin alŭ III, fiulŭ luĭ Duca, puindu-sâ de a doua oară Domnŭ în Moldova. Însă şĭ acesta după doĭ anĭ şĭ giumatate, pârându-lŭ

---

*) Tot la aceiaşĭ istorie alŭ arată alcàtuitoriulŭ că au întrecutŭ maĭ pe toţĭ patrioţiĭ săĭ cu învăţâtura ellinească şĭ cu filosofia.

**) Domnŭ în ţara Muntenească.

*) Cele-l-alte întâmplărĭ ale luĭ, le povesteşte alcătuitoriulŭ la istoria sa ce turcească, la adàugire, faţa 489.

**) Elŭ s'au făcutŭ Domnŭ la anulŭ 1684, şĭ au stăpânitŭ 8 anuaĭ.

boieriĭ l'au scosŭ, şĭ au rânduitŭ turciĭ în loculŭ luĭ iarâşĭ pe Antioh Cantemir, a câruia maçilie o au dobânditŭ Constantin Brancoveanulŭ, vrajmaşulŭ celŭ de moarte alŭ neamuluĭ Cantemirescŭ, iarâşĭ prin cheltuirea visteriilorŭ sale, după obiceiulŭ sŭu, şĭ în loculŭ luĭ au trimesŭ pe:

61. Mihail alŭ II, Racoviţă, ce ave soţiie pe Safta, fiiça luĭ Constantin Cantemir, şĭ fiindŭ vinovatŭ de câtră Seraschieriulŭ de la Silistra că arŭ fi nesupusŭ, l'au scosŭ turciĭ îndată după acea, şĭ au pusŭ pe:

62. Neculaĭ Mavrocordat, carele era atunce dragomanŭ mare la curtea împărătească, urmâtoriŭ fiindŭ la ace dregâtorie tatâluĭ sâu celuĭ vestitŭ Alexandru Mavrocordat; iar apoĭ strîcân-dusă pacea între ruşĭ şĭ între poarta ottomană, şĭ socotindu-lŭ pe dânsulŭ à fi maĭ bunŭ scriitoriŭ de cât ostaşŭ, l'au scosŭ din Domnie, şĭ au pusŭ în loculŭ luĭ de al doile pe Dimitrie Cantemir, carele pentru voia unorŭ lucrurĭ folositoare au lasatŭ toată cinstea şĭ îndemanarea, şĭ s'au întorsŭ cu oastea sa câtrâ partea Hristienească *), şĭ în loculŭ luĭ aŭ venitŭ iarâşĭ:
Neculaĭ Mavrocordat, pe carele foarte âlŭ iubeu turciĭ, pentru credinţa sa şĭ a tatâluĭ sâu; şĭ prin această credinţă învrednicindu-să elŭ apoĭ şĭ de Domnia ţăriĭ

*) Alcătuitoriulŭ vorbeşte aice pentru sîneşĭ însuşĭ; pe dănsulŭ l'au pusŭ Domnŭ în Moldova la anulŭ 1710, şĭ de abie au agiunsŭ în Seaunŭ, şĭ l'au şĭ desăgitŭ cu multe sarcinĭ, în căt au socotitŭ de s'au închinatŭ pe sîneşĭ şĭ Domnia sa Imparatuluĭ Petru I, după cum însuşĭ pomineşte la istoria sa ce turcească, faţa 766.

Munteneştĭ, au pusŭ în Moldova iarăşĭ pe Mihail Racoviţă, la anulŭ 1713 *)

Noĭ ne amŭ vădutŭ a fi nevoiţĭ ca să vorbimŭ aşa pe largŭ întru această materie, fiindŭ că să vedi, că maĭ pe scurtŭ nu s'arŭ fi putută lesne să să aducă cu aşa înţălegere înaintea ochilorŭ celorŭ plecaţĭ asupra cetirii schimbările aceste osăbite ale stăreĭ Moldovenilorŭ.

Iar acum de va voi cetitoriulŭ să caute aratarea aceasta care amŭ făcut'o pentru Domniĭ Patrieĭ noastre, va înţălege fără de osteneală:

1. Cum că de la Dragoş întemeietoriulŭ Moldoveĭ şĭ până la Stefan celŭ Mare, cât au fostŭ Moldova slobodă, tot-de-una s'au păditŭ cleronomiea în Domnie.

2. Cum că acestŭ obiceiŭ s'au păditŭ şĭ sub stăpânirea turcească, în tocma nesmintitŭ, cât au fostŭ neamulŭ Dragoşăscŭ.

3. Cum că de când s'au stinsŭ neamulŭ Dragoşăscŭ, şĭ până pe vremea Movileştilorŭ, au lasatŭ pe la boierĭ toată volniciea alegereĭ Domnilorŭ.

4. Că Moldovenil tot-de-una ş'au pusŭ Domnŭ pe unulŭ din fiiĭ sau rudenia celuĭ reposatŭ.

5. Că după Ioan Armanulŭ carele au umblatŭ să iasă de sub stăpânirea turcească, şĭ după prodosiia luĭ Aron, au trasŭ turciĭ asupra lorŭ întâiŭ numaĭ întărirea, iar apoĭ şĭ alegerea; însă aşa cât la altulŭ străinŭ nu să deschide lesne drumulŭ la stăpânirea Moldoveĭ, de cât numaĭ celorŭ din neamulŭ Domnescŭ.

---

*) Să vedi că Dimitrie Cantemir, fratele său Antioh, Constant... alŭ III şĭ Duca, Mihail alŭ II, Racoviţa şi Neculaĭ Mavrocordat, toţte-care au fostŭ câte de două orĭ Domnŭ în Moldova.

6. Că după râscoala luĭ Ioan Barnovschi, nu numaĭ că au eşîtŭ această pravilă din obiceiŭ, ce încă şî dregătoria Domnieĭ au avut'o turciĭ pe la alţiĭ străinĭ ca unŭ negoţŭ ieftinŭ.

Pe toate aceste le v'omŭ arata maĭ pe largŭ, când v'omŭ afla vreme să scrimŭ istorisăşte întâmplârele Patrieĭ noastre, de la începutŭ pănă pe vremile ce sântŭ de faţă *).

CAP III.

Pentru obiceiurile cele vechĭ şî cele noue, la punerea Domnilorŭ.

După ce amŭ aratatŭ pentru acele care maĭ nainte vreme, cum şî în vremea de acum să socotŭ a fi vrednice pentru stăpânirea Moldoveĭ; gândescŭ că este vrednicŭ de osteneală să spunemŭ ceva şî pentru obiceiurile care să obicĭnuieŭ maĭ nainte în vremile vechĭ la punerea Domnilorŭ.

În vremea celorŭ şâsă Domnĭ întâĭ, până a nu să rădica urmarea ce moştenitoare la Scaunŭ a Stâpânitorilorŭ Moldoveĭ cu alegerea luĭ Stefan I, care o aveŭ iĭ până atunce, nu au pre avutŭ locŭ obiceiurile cele politiceştĭ, sau nicĭ cum nu au începutŭ, căcĭ moşteanulŭ Domnieĭ care să ştie încă până ce trâie tatulŭ sau fratele sâu, nu ave trebuinţă de nimică la suirea în Scaunŭ, fâră numaĭ ce'lŭ veste

*) Această făgăduinţă au înplinit-o Cantemir, în cartea sa ce cu titlu: „Vechie şî nouă istorie pentru Dacia" care încă nu s'au tipăritŭ.

la ivală. Iar apoĭ după aceia, de când s'au cerutŭ sfatulŭ boierilorŭ la alegerea Domnilorŭ, s'au obicĭnuitŭ maĭ multe obiceiurĭ şĭ ceremoniĭ la punerea lorŭ; căcĭ îndată după moartea luĭ Roman I,. Domnulŭ celŭ de alŭ şăsălea după discălicarea în Moldova, pentru ne-vârsta fiuluĭ săŭ Alexandru celŭ Bunŭ. carele era pre slabŭ de a pute goni înapoĭ pe vrajmaşiĭ care năpădisă în Moldova din toate părţile, pentru acea aŭ socotitŭ boieriĭ a fi maĭ bine, ca s'ăşĭ aleagă unŭ Domnŭ maĭ harnicŭ şĭ oşteanŭ bunŭ, de cât să puie la vâsla republiceĭ pe unŭ copilŭ, şĭ pentru nepriceperea luĭ să li să întâmple ce maĭ mare primejdie.

Această putere care o aveu atunce toţĭ boieriĭ, au lăsat'o maĭ la urmă, din pricina turburărilorŭ care le pricinue de multe orĭ mulţîmea alegătorilorŭ, numaĭ celorŭ şăpte boierĭ marĭ aĭ stăriĭ ceĭ d'intăĭ, adecă: Logofătuluĭ celuĭ Mare, amândurora Vornicilorŭ, Hatmanuluĭ, Postelniculuĭ, Spatariuluĭ celuĭ Mare, şĭ Paharniculuĭ celuĭ Mare, pentru ale cărora slujbe v'omŭ arăta maĭ jos la capulŭ alŭ VI.

Aceştĭa îndată după ce mure Domnulŭ, obicĭnueu a să aduna în Divanŭ, şĭ deschideu diata sau testamentulŭ Domnuluĭ celuĭ reposatŭ; şĭ dacă nu era nimene însamnatŭ întru dînsa să fie Domnŭ, apoĭ iĭ cu sfatulŭ lorŭ îşĭ alegeu Domnŭ, însă nu îlŭ veste la ivală; iar dacă era însamnatŭ vre unulŭ din fiĭ Domnuluĭ în diata tătăluĭ săŭ să fie Domnŭ, apoĭ şĭ obrazele cele alegătoare trebuieu să rămâie la acelĭ cuvântŭ. ne maĭ fiindŭ volnici să facă altŭ alegere. Şĭ isprăvindusă aceasta, apoĭ iĭ purtau grijă pentru

îngroparea mortuluĭ; şî trupulŭ luĭ, dacă făcusă vr'o Biserică până ce aŭ trăitŭ, îlŭ puneu într'însa; iar dacă nu, apoĭ îlŭ puneu într'altă Biserică mare, şî după îngropare, toţi boierii şî curtizaniĭ împreună cu slujitoriĭ ceĭ de Oaste să întoarceu de la Biserică înapoĭ la Curte, cu mare tăcere şî cu straie jâlnice şî feţe mâhnite, şî boierii după aceia îndată întrau în Divanulŭ celŭ mare, şî sâ aşâḑau tot întru aceleşĭ scaune şî locurĭ, care le aveu până ce trâie Domnulŭ, iar cetele ostaşîlorŭ, atâta de multe cât puteu sâ întindă rândŭ în Curte, cu puştile şî steagurile întoarse, aşteptau punerea Domnuluĭ celuĭ noŭ. La aceasta obicĭnuie acela carele era sâ fie Domnŭ, dacă era vre unulŭ din fiĭ celuĭ reposatŭ, de sta la Scaunulŭ tatăluĭ sâŭ cu straie jalnice; iar dacă era alesŭ d'intre boierĭ, apoĭ rămâne ne-mişcatŭ la loculŭ săŭ celŭ maĭ d'inainte; şî după ce erau toate aceste aşaḑate, apoĭ întâĭ curma Mitropolitulŭ tăcerea, şî făce cuvântŭ de laudâ pentru Domnulŭ celŭ mortŭ, şî să jâluie pentru moartea luĭ în numele republiceĭ. Dupâ acea cete Logofătuluĭ celŭ Mare la adunare cu glasŭ, testamentulŭ mortuluĭ; pentru câ dacâ sâ întâmpla, după cum sâ obicĭnue de multe orĭ, să fie însamnatŭ în diată următoriu la Scaunŭ fratele celŭ maĭ micŭ, înaintea celuĭ mare, să ştie fieşte care, că nu s'au fâcutŭ cu voia celorŭ alegâtorĭ, ce s'au fâcut cu voia mortuluĭ.

Totŭ acelaşĭ Logofâtŭ Mare întâĭ dupŭ cetire, să apropie de Domnulŭ acelŭ noŭ, şî dacă era din neamulŭ celuĭ mortŭ, apoĭ îĭ arata întâĭ, că şî luĭ

iar fi împreună tânguire pentru moartea talâluĭ sâŭ, aĭ fratelnĭ luĭ; şî apoĭ îĭ arata că arŭ fi elŭ holărîtŭ şî alesŭ de testamentulŭ reposatuluĭ ca sâ fie Domnŭ, şî îlŭ ruga în numele tuturorŭ breslelorŭ Moldoveĭ, ca cât a fi cu putinţâ aşa de în grabă să între în stâpânire, şî pe dânşîĭ să voiască aĭ stâpâni cu dreptate, ca pe supuşîĭ şî slugile sale cele credincioase.

După aceia, trebue Domnulŭ acelŭ noŭ să steĭ cu capulŭ golŭ, şî cu puţîne cuvinte să râspundă, şî să să câiască pentru întâmplarea acea, că au scapatŭ republica pe unŭ Domnŭ aşa bunŭ, şî să arâte că elŭ macar că nu este destul de vrednicŭ a purta sarcina ţăriĭ, însă trebue să să plece atât la poronca talăluĭ sâu, sau a frateluĭ sâu, cât şî la voia a toală republiceĭ; şî pentru aceia voeşte ca să ieĭ dregâloria ace în viaţă, şî să stâpânească pe supuşîĭ sâĭ cu toată dreptatea, dragostea şî mila.

După aceia îndată să scula toată adunarea, d'impreună cu Mitropolitulŭ şî cu partea Bisericească, şî âlŭ pitrece cu mare alaĭ pănă la Biserica ce mare, şî la uşa Bisericeĭ âĭ ieşă întru întimpinare Mitropolitulŭ purtândŭ înainte două fâcliĭ, şî âlŭ căde, şî întinde Sf. Cruce, şî Evangelia de o săruta, şî âşî arata evlavia sa. După aceia întra în Biserică şî îngenunchie la Altariulŭ dreptŭ uşa ce Împârâtească, şî îşî razama capulŭ de Sf. Pristolŭ, iar Mitropolitulŭ îĭ pune omoforiulŭ pe capŭ, şî âĭ cete cu glasŭ rugâciunea care obicînueşte să să cetească la încoronarea Împaraţilorŭ pravoslavniciĭ, şî apoĭ âlŭ unge pe frunte cu Sf. Mir. După sâvârşîrea acestorŭ obice-

iurĭ, să scula Domnulŭ în picoare, şĭ săruta alât Sf. Pristolŭ, câtŭ şî Sf. Icoane cu evlavie, şî eşindŭ de acole în mijloculŭ Bisericeĭ, âĭ pune Mitropolitulŭ pe capŭ o Coronă de aurŭ împodobită cu multe pietre scumpe, şî cântândŭ cântăreţiĭ: „Cadesă să te fericimŭ" âlŭ lua Mitropolitulŭ de subsuoara dreaptă, şî Postelniculŭ celŭ Mare de subsuoara stăngă,. şî âlŭ râdicau într'unŭ Scaunŭ cu triĭ trepte ce este de-a dreapta în Biserică; şî la ace vreme să sloboḑăŭ toate tunurile câte erau, şî muzicanţiĭ începeu a cânta.

După săvârşîrea Liturgieĭ, âlŭ îmbraca în pridvorulŭ Bisericeĭ cu Caftanŭ. Domnescŭ, şî îndată toţĭ boieriĭ după lepadarea straielorŭ celorŭ jalnice ce le aveu până atunce, îmbracau alte straie vesele şî strălucitoare, şî după aceste ispràvĭ, încâleca Domnulŭ iarăşĭ pe armasariŭ, şî să întorce la Curte sub petrecerea atât á Mitropolituluĭ cât şî a totŭ Sfatulŭ, şî la intrarea în şala ce mare să suie pe Scaunulŭ Domnescŭ. La această ţeremonie obicĭnuĭe Hatmanulŭ de a dreapta, şî Postelniculŭ celŭ Mare de a stânga de'ĭ duce poalele caftanuluĭ. După dânsulŭ urma Mitropolitulŭ şî totŭ Sfatulŭ, şî fieşte-care după rânduiala sa, sâ aşaza pe scaunele lorŭ; ş'apoĭ merge întâiŭ Mitropolitulŭ la Domnulŭ acelŭ şăḑâtoriŭ pe Scaunŭ, şî âĭ sârutâ mâna; şî în scurtâ vorbâ, alŭ hiritisâ poftindu'ĭ norocŭ la Stâpânire, şî âlŭ încredinţa câ va fi rugâtorŭ câtrâ Dumneḑeŭ pentru dânsulŭ, şî sâ ruga luĭ, ca sâ fie şî elŭ aparatŭ împreunâ cu totŭ Clirosulŭ Bisericescŭ. Apoĭ sâ întorce câtrâ tot

norodulŭ, âlŭ blagoslove, şi'lŭ sfâtuie ca sâ fie cu credinţâ câtrâ Domnulŭ lorŭ.

Dupâ Mitropolitulŭ urma Arhiereiĭ, şî cea-l-altâ parte Bisericeascâ a Moldoveĭ, arâtându-şĭ şî aceştia cinstea lorŭ câtrâ Domnulŭ celŭ noŭ, apoĭ merge şî Logofâtulŭ celŭ Mare cu cia-l-alţĭ boierĭ, şî ăĭ sărutau mâna.

După săvârşîrea acestorŭ ţeremoniĭ, să scula Domnulŭ din Scaunulŭ sâu, şî cu capulŭ golŭ, mulţâme la toţĭ pentru cugetele cele bune ce aratau câtrâ dânsulŭ, şî fâgâduie Patrieĭ milă, dreptate şî aparare, şî după aceste cuvinte, âĭ lua spatariulŭ celŭ Mare Corona de pe cap, şî elŭ după ce să duceu toţĭ boieriĭ, întra în cabinetulŭ său celŭ din lăuntru.

Tot acestŭ feliŭ de ţeremonie aratau giupânesele boierilorŭ şî Doamneĭ luĭ Vodă, dacă ave, în şala Doamneĭ; iar încoronâriĭ nu era partaşâ duhovniceşte. E încâ ave strană în Biserică, însă oareş ce maĭ gios de cât strana Domnuluĭ eĭ, şî în şala eĭ unde toate giupânesele boierilorŭ aveu locurĭ ştiute după boieria barbaţîlorŭ, purta şî e coronă tot întru acelaşĭ chipŭ ca şî a barbatuluĭ eĭ, care să poate vide pe la chipurile cele vechĭ.

Întru acestaşĭ chipŭ să urma o-dinioară la punerea Domnilorŭ în Moldova.

Iar după ce au căḑutŭ toate în neorânduială cu stâpânirea ce sîlnică a turcilorŭ, luândŭ de la boierĭ şî volnicia de aşi alege Domnĭ, pentru aceia acum sâ pâzâşte cu totulŭ altă urmare la alegerea unuĭ Domnŭ Moldovinescŭ. Căcĭ îndată fâcându-să

înştiinţare vizîriuluĭ, că au murită Domnulŭ Moldoveĭ, sau când vizirulŭ au hotârâtŭ ca să'lŭ scoată pe dânsulŭ, avândŭ ură asupra luĭ, sau făcândŭ elŭ vre o greşală, apoĭ elŭ caută altŭ Domnŭ noŭ d'intre fiĭ Domnilorŭ, sau alţĭ boierĭ de Ţarigrad, şî la vreme de pace făgădueşte elŭ Domnia numaĭ la uniĭ ca acia cariĭ îĭ dau luĭ banĭ maĭ mulţĭ; iar la vreme de războiŭ, numaĭ pe acela âlŭ face Domnŭ, carele este cunoscutŭ a fi maĭ credinciosŭ şî maĭ veteazŭ, şî dacă să învoeşte elŭ cu Domnulŭ acelŭ noŭ pentru darurĭ sî pentru alte tocmelĭ, şî e de la dânsulŭ scrisoare pentru plătirea banilorŭ, apoĭ âşĭ arată cugetulŭ săŭ Împaratuluĭ, cu o scrisoare ce să numeşte Tarhise, cu aceste cuvinte:

„Cutare Domnŭ stăpânitoriulŭ acestŭ de acum „a Moldoveĭ, assupreşte pre tare pe supuşiĭ împârâţie „tale, în cât boieriĭ ţăriĭ, ca să scape de tirania „luĭ, sântŭ sîliţĭ să fugâ prin alte ţârĭ de prin pre„giur, şî uniĭ să nevoiescŭ a veni şî aice, ca să „ceară întru agiutoriŭ mila Împărâţieĭ tale de cătră „unŭ Domnŭ aşa straşnicŭ.“ Iar dacă nu poate să'lŭ învinovâţască cu aceasta, apoĭ fie adevaratŭ, orĭ ne adevaratŭ, ḑîce că să fereşte a nu plăti birulŭ, saŭ câ arŭ fi lenişŭ la înplinirea poroncilorŭ, sau îĭ aruncâ altâ vină, pentru care este vrednicŭ de a să scoate din Domnie. Şî maĭ adauge ḑîcândŭ: şî fi„indŭ ca aceasta este cu totulŭ împrotiva împărăţieĭ „tale, şî a folosuluĭ ţăriĭ, pentru aceia dacă va plă„ce şî împărâţieĭ tale, eŭ amŭ socotitŭ a fi de folosŭ, „ca sâ sâ scoată maĭ sus pomenitulŭ Domnŭ, şî în

„loculŭ luĭ să să puie (cutare), pe carele eŭ îlŭ cu-
„noscŭ şî îlŭ ştiŭ, căĭ este omŭ dreptŭ, crediociosŭ, bunŭ, şî vrednicŭ de mila aceasta.

Şî dacă îngăduieşte împaratulŭ la pricina aceasta, şî dacă nu stă înprotiva vizirului nicĭ Chîzlarŭ Agăsâ, nicĭ altŭ slujîtorŭ de curte, atunce obicĭnueşte împaratulŭ a scrie aşa însuşĭ cu mâna sa: „Mudge bindge amiel oluna". Adică: să fie precum scrie maĭ sus. După ce primeşte vizîrulŭ îngăduirea aceasta a împaratuluĭ, apoĭ chiamă noapte la curte pe Domnulŭ acelŭ noŭ, dacâ este ca sâ sâ isprăvească lucrulŭ pe taină, şî dacă poartă frică, căĭ dacă va oblici Domnulŭ acelŭ ce este sâ să scoatĭ, pentru nenorocirea luĭ, sâ nu fugă la vre-o stâpânire hristienească; iar dacă nu este de a purta frică pentru unele ca aceste, apoĭ îlŭ chiamă ḑîua la curte, şî chihaia beĭ alŭ viziruluĭ celuĭ mare, îlŭ primeşte cu toată cinstea, şî îlŭ duce în cabinetulŭ seŭ celŭ are în curtea viziruluĭ, şî îlŭ pofteşte să şaḑă, şî heretîsindu-lŭ din partea sa, îĭ arată pricina pentru care l'au chiematŭ, care după obiceiulu curţîĭ aşa trebue să să poftorească, macar de şî este ştiută de celŭ ce este să sâ puie Domnŭ, ş'îĭ ḑice: că „mâria sa vizîrulŭ pentru vrednicia tatăluĭ sâŭ, sau a sa, şî pentru slujbele cele credincioase care au făcutŭ porţîĭ Ottomaniceşti, au aratatŭ împaratuluĭ, şî l'au îndemnatŭ pentru aceste, de au poroncitŭ ca sâ'lŭ orânduiască Domnŭ în Moldova, ş'îlŭ sfâtuieşte ca sâ sâ poarte cu vrednicie în dregâtoria aceastâ, şî prin slujbe credinciose sâ sâ arâte ca unŭ barbatŭ, şî să să pă-

zascâ ca nu cum-va prin lenevire, sau necredinţa luĭ să fie vizirulŭ ruşinatŭ înaintea împaratuluĭ. Şi dupâ ce'ĭ vorbeşte toate aceste, iesâ chihaia, şî merge în cabinetulŭ viziruluĭ ş'iĭ spune cum că, chiematulŭ acela carele este sâ sâ puie Domnŭ în Moldova, arŭ fi venitŭ acole şî aşteaptâ poroncile mâriĭ sale. Atuncĭ vizirulŭ îndată, dacă nu are altâ treabâ, poronceşte luĭ capigilarŭ-chihaĭ-agasă, sau celuĭ maĭ d'intâiŭ de la perde, ca sâ aducâ în lâuntru pe Domnulŭ acelŭ nou, şî aducându-lŭ, aşteaptă puţîn în şala ce d'inainte, şî nu întrâ în divanŭ sau în ortagasĭ, pânâ când nu sântŭ tocmiţi în rândŭ toţĭ slujîtoriĭ viziruluĭ, şî oamenii luĭ ceĭ de la camarâ pe de amândouâ părţile în şalâ fieşte-care dupâ starea sa; şî atunce merge în lâuntru, şî s'închină viziruluĭ carele şâde între perinĭ după obiceiulŭ turcescŭ, şî chihaia stă de-a dreapta luĭ, şî după ce s'închină pâşâşte puţîn înapoĭ şî s'aşadă de-a dreapta, iar viziriulŭ râdicându-şĭ capulŭ sâu, şî c'unŭ aierŭ gravŭ îlŭ hiritisăşte cu politică, şî âĭ dîce: „Hoş geldi Beĭ, „—adecă bine aĭ venitŭ Prinţule—. Pre înalţatulŭ, pre „dreptulŭ şî pre milostivulŭ Împaratulŭ nostru, oblicindŭ cum că Domnulŭ acela carele au stătutŭ până „acum în Moldova, s'au aratatŭ lenişŭ la împlinirea „poroncilorŭ sale, şî au asupritŭ pe supuşiĭ săĭ; pentru „aceia au poroncitŭ ca să fie scosŭ din dregătoria sa; „şî eu l'amŭ rugatŭ ca să te pue pe tine în loculŭ „aceluia, fiindŭ că eu te ştiŭ că eştĭ omŭ de treabă, „cinstitŭ şî credinciosŭ porţiĭ ottomaniceştĭ; şî în„tru toţ pre putemiculŭ împaratŭ au ascultatŭ rugă-

„mintea me, şî s'au milostivitŭ asupra ta de ţ'au în-
„credinţatŭ Domnia Moldoveĭ. Deci, acum, datoria ta
„este ca să te arâţĭ cunoscâtoriŭ prin credinţă câtră
„o milă aşa mare împârâtească ce ţî s'au fâcutŭ; şî
„pe vrajmaşĭ şî pe prietinĭ, sâ'ĭ aibĭ uniţi cu noĭ, şî
„pe supuşiĭ tâĭ sâ'ĭ stâpâneştĭ cu blândeţă; pe ceĭ
„drepţĭ sâ'ĭ aperĭ, şî pe fâcâtoriĭ de râu să nu'ĭ trecĭ
„cu viderea. Cu veniturile Domnieĭ cele după pra-
„vilă şî după obiceiŭ sâ fiĭ mulţâmitŭ, şî pe supuşiĭ
„tâĭ cu nemica să nu'ĭ asupreştĭ cu sila; iar birulŭ
„şî darurile care eştĭ îndatoritŭ a le da Împaratuluĭ,
„să le trimeţĭ la curte la vremea ştiută. Şî de v'eĭ
„urma tu aceasta, apoĭ cât v'eĭ trâi, v'eĭ gusta mila îm-
„părătească; iar de veĭ face înprotivâ, apoĭ ştiutŭ
„sâ'ţĭ fie că sfîrşitulŭ tăŭ întru altŭ chipŭ nu va fi,
de cât ne-poroncitŭ. Atunce Domnulŭ, dacâ ştie
limba turcească, râspunde însuşĭ la cuvintele viziru-
luĭ, iar dacâ nu ştie, apoĭ râspunde prin dragoma-
nulŭ celŭ mare alŭ curţiĭ, şî mulţâme pentru împâ-
râtească facere de bine care l'aŭ întimpinatŭ pe dân-
sulŭ ne-fiindŭ elŭ vrednicŭ, şî fâgâduie că va
urma poroncilorŭ trimese; şî toată virtutea, încă şî
viaţa o va jertvi bucurosŭ la slujba Împaratuluĭ, şî
să ruga ca să nu'şĭ întoarcă împaratulŭ mila sa de
câtrâ dânsulŭ.

Iar Capigilar-Chihagasî aduce din poronca vi-
ziriuluĭ unŭ caftan,ŭ şî întâiŭ âlŭ dâ Domnuluĭ de âlŭ
sârută, şî apoĭ elŭ îmbracâ pe dânsulŭ peste cele-l-alte
straie; şî după ce l'au îmbracatŭ, să apropie de
viziriulŭ adoa oară şî s'închină la dânsulŭ, şî âĭ

aduce înainte pe Capu-Chihagasî alŭ luĭ ce âlŭ are cu sîne, şî sâ roagă viziriuluĭ ca sâ'lŭ primească şî pe acela sub apararea sa; şî dacă âlŭ primeşte viziriulŭ, apoĭ âĭ râspunde: „nehoş“ adecă pre bine, şî apoĭ îmbracâ şî pe acelŭ Capu-Chihagasî cu unŭ caftanŭ maĭ prostŭ.

După sâvârşîrea acestorŭ ceremoniĭ, s'închină Domnulŭ de a tria oară viziriuluĭ, şî iesă din divanŭ fârâ de a maĭ ḑîce vre unŭ cuvântŭ, şî merge în cabinetulŭ luĭ chihaia, şî îndată după aceia merge şî chihaia după dânsulŭ tot acolo, ş'îlŭ hiritisâşte pentru dregâtoria sa ce nouă, âĭ dă cafe şî şerbetŭ, şî vorbeşte cu dânşulŭ pentru a le Domnieĭ, sau pentru alte lucrurĭ.

Şî până când şâde la vorbă, gâteşte imirahorulŭ sau comissulŭ viziruluĭ unŭ calŭ, pre frumosŭ înpodobindu-lŭ, şî baş-ciauşŭ cu 24 de ciauşî, şî cu 4 ciatirĭ de aî viziriuluî pedestri, şî alţî agalerĭ sau slugĭ marĭ de aĭ viziriuluî din curte, şî agaleriĭ sâu slugĭ de casă, aşteaptâ eşîrea Domnuluĭ. Şî îndată după ce ie chihaia înştiinţare cum că toate aceste sântŭ gâtite cu acelŭ obicînuitŭ chipŭ alŭ slaveĭ, poronceşte de aducŭ în lăuntru mirodeniĭ şî afumă cu dânsele pe Domnulŭ, care la turcĭ este unŭ sâmnŭ, că trebuĭ să purceadă. După aceia Domnulŭ ieşîndŭ încalică pe calŭ, şî iesă afară de curtea viziriuluĭ mergându'ĭ înainte 4 alaĭ ciauşî cu această rânduială, adecă: înaintea luĭ mergŭ atâţa ciauşĭ, câţĭ cere elŭ, cu ciauş-l-ar-emini. După aceia urmează agaleriĭ viziriuluĭ, şî iciagaleriĭ, şî

după aceştia urmează elŭ încungiuratŭ de patru ciatirĭ, cari mergŭ doĭ înaintea calului. şî ceĭ doĭ de pe amândouă părţile de ăĭ ţinŭ picioarele luĭ. In urmă maĭ aproape de dănsulŭ, vine Capu-chihaia alŭ sâu, şî după acela boieriĭ din Moldova, dacă sântŭ de faţă, sau alţĭ grecĭ boierĭ de Ţarigrad, care sântŭ rudenie sau prietinĭ cu Domnulŭ; şî aşa cu acestŭ felŭ de alaĭ iesâ din curtea Vizirului, pe poarta Bahce-Capŭ, ce sâ ḑice maĭ nainte Hrisopele, şî iesâ din cetate afară, şî merge drept la Biserica ce mare a Patriarhuluĭ din Ţarigrad; şî vâḑîndu-lŭ orĭ şî cine trecândŭ, fie turcŭ, sau Hristianŭ, trebuie sâ sâ scoale în piciore, macar şî de la lucru, sâ'şî puie mânele pe pieptŭ cruciş una peste alta, şî sâ'şî plece capulŭ în gios. Incă şî când trece pe la Poartă, trebuie pe toate străjîle ienicerilorŭ să le aşâḑă în rândŭ câpitaniĭ lorŭ, şî s'îlŭ herîtisască pe dânsulŭ când trece, asâmine ca şî pe viziriulŭ, adecă âşĭ plecă capetele lorŭ, şî mânele drepte le punŭ pe pieptŭ, şî slobodŭ în gios poalele cele d'inainte ale straiuluĭ. Şî aceastâ maĭ de pe urmă este la dânşiĭ unŭ sâmnŭ de cinstea ce maĭ mare, prin care dau a înţălege, că iĭ întru atâta ălŭ cinstescŭ pe dînsulŭ, în cât stau înaintea luĭ cu picioarele acoperite, şî nu întru altŭ chipŭ, fără numaĭ din poronca luĭ să v'orŭ mişca de pe la locurile lorŭ; şî cu această pitrecere ajungăndŭ elŭ la Biserica Patriarhieĭ, rămânŭ turciĭ stîndŭ la uliţă, iar elŭ întra în ograda Bisericeĭ, şî discălica la scară, adecă o piatră care este pusă maĭ vârtos pentru acestŭ lucru, şî ceauşiĭ sţrigă cuvintele aceste obicînuite:

„Haç teala Padişahumuzc Bebeĭ efendimuze ciok ïaşaclar oimurler virsun devlet ile cioc iaşa.“ Adecă, dreptulŭ şĭ pre Înaltulŭ Dumnedeu să deĭ împaratuluĭ nostru, şĭ Voevoduluĭ Domnuluĭ nostru, viaţă îndelungată, şĭ să trăiască mulţi anĭ fericiţĭ.

La poarta ce din-afară despre uliţă, ăĭ vinŭ întru întimpinare preoţiĭ ceĭ de mirŭ aĭ Patriarhiel, şĭ la scara ce de maĭ sus pomenită, Mitropoliţiĭ *) şĭ Arhiereiĭ, şĭ alţĭ barbaţĭ Bisericeştĭ, cariĭ potŭ să fie de faţă la vremea aceia; iar maĭ la urmă întimpină Patriarhulŭ la întrarea Biserieeĭ pe Domnulŭ viitoriŭ, şĭ'lŭ blagosloveşte cu sămnulŭ Sf. Cruciĭ, şĭ merge în Biserică cântândŭ cântăreţiĭ Patriarhuluĭ: Τὸ Ἄξιο νὲςιν, şĭ în mijloculŭ Bisericeĭ să însâmnează spre Altariŭ cu sâmnulŭ Cruceĭ, şĭ sărutândŭ icoanele Sfinţilorŭ, să suie în strana aceia care este făcută pentru Domnulŭ Moldoveĭ, şĭ păşindŭ tn treapta ce maĭ de josŭ a străneĭ, ceteşte întâiulŭ diaconŭ ectenia întru care ălŭ pomeneşte pe dânsulŭ, şĭ după ectenie întră Patriarhulŭ în Altariŭ îmbracatŭ cu sfinţitele veşmintc, împreună cu patru Mitropoliţĭ sau maĭ mulţi, şĭ Domnulŭ încă merge în Altariŭ după Patriarhŭ, şĭ plecânduşĭ gienunchieie sale, âşĭ radimă capulŭ de Sf. Pristolŭ, şĭ Patriarhulŭ puindu'ĭ omoforulŭ pe capŭ, ăĭ ceteşte rugăciunea care să obicinuie a să ceti odinioară la încoronarea Împaraţilorŭ, sĭ ungându-lŭ cu Sf. Mir, să scoală pe picioare şĭ merge înapoi la strana sa, cântându'ĭ cântăreţiĭ Polihronulŭ, şĭ apoi să suie

*) Poate Arhimandriţiĭ, şĭ din nenimerirea tălmăciriĭ s'au pusŭ: Mitropoliţĭ.

şĭ Patriarhulŭ în strana sa, şĭ poronceşte ca să fie tâcere, şĭ face Domnuluĭ aceluia cuvântŭ de laudă în scurt, şĭ'lŭ sfâtuieşte să fie cu frica luĭ Dumneḑeŭ şĭ apârâtoriŭ Bisericeĭ. După cuvântŭ urmează Polihronu pentru Patriarhŭ, şĭ atunce vine Domnulŭ şĭ Patriarhulŭ în mijloculŭ Bisericeĭ, iar Patriarhulŭ âlŭ întâreşte pe dânsulŭ cu împârtâşîrea blagoslovenieĭ, şĭ elŭ sârută mâna Patriarhuluĭ; şĭ la eşîrea din Biserică, âlŭ pitrece Patriarhulŭ până la scara ce pomenită, şĭ sârutându-să unulŭ pe altulŭ, încalică elŭ pe calŭ, şĭ d'inaintea ogrâḑeĭ Bisericeĭ âlŭ primescŭ turciĭ, pitrecâtoriĭ sâĭ, şĭ de acolo să întoarce înapoĭ la palatulŭ sâu, totŭ cu aceiaşĭ orânduială cu care au fostŭ venitŭ, strîgându-ĭ ciauşiĭ de multe-orĭ; şĭ dacă agiunge acolo, pofteşte la sine numaĭ pe câpitaniĭ pitrecâtorilorŭ, şĭ le dă dulceţĭ şĭ cafe, şĭ le împărţâşte bacşîşulŭ celŭ obicinuitŭ. După aceia heretisîndu-lŭ iĭ împreună cu oameniĭ lorŭ, să întorcŭ înapoĭ la curtea viziruluĭ

Adoua-ḑĭ vine Patriarhuu cu Mitropoliţiĭ, şĭ după aceia toată boierimea care să afla la Ţarigrad, şĭ heritisâscŭ pe Domnulŭ acelŭ noŭ; şĭ obicînuiescŭ încă şĭ soliĭ Împaraţilorŭ şĭ aĭ republicelorŭ Hristiane de îlŭ heretisăscŭ însuşĭ iĭ, sau prin dragomaniĭ lorŭ, maĭ ales dacă au maĭ de-nainte cunoştinţă cu dânsulŭ.

În cele-l-alte ḑile să zâbâveşte elŭ cu plâtirea banilorŭ cu care este datoriŭ pentru luarea Domniĭ, şĭ cu bacşîşurile care le au pusŭ ottomaniĭ cu nume de pişurişĭ, adecă dar de bună voie ; însă vederat

ălŭ asuprescŭ cu dânsele după nessâțioasa lorŭ lăcomie.

Şĭ după ce plăteşte aceĭ banĭ pe giumatate, apoĭ ĭĭ trimetŭ sâmnele Domnieĭ, două tuiurĭ şĭ unŭ steagŭ, care să chiamă în limba lorŭ sângeac, maĭ cu multă pompă de cât la punerea unuĭ viziriŭ de acia care să cinstescŭ câte cu triĭ tuiurĭ, pentru că acestora li să dâ fără de nicĭ o slavă, de la Miralem-aga care le are sub stăpânirea sa; iar unuĭ Domnŭ de Moldova, saŭ de țara Muntenească, le trimete cu mare alaĭ prin toată Cetatea, până la Curtea Sa; căcĭ la vremea ce hotărâtă, ciauşiĭ şĭ slugile viziriuluĭ care au fostŭ pitrecutŭ pe Domnŭ la Biserică, să adună foarte dimineață în ḑiua aceia la Miralem-aga, adecă la acela ce păzăşte steagurile împărăteştĭ, căruia nu'ĭ este mică boieria la curtea împărătească; şĭ înțălegândŭ Domnulŭ că s'au adunatŭ toțĭ acia acolo, apoĭ trimete şĭ elŭ Capu-chihaialele sale, şĭ pe boieriĭ care suntŭ de față, îmbrăcațĭ foarte, şĭ maĭ ales cu caĭ împodobițĭ frumos, şĭ mergŭ pe la Babihumaiulu sau Poarta ce mare care este din afară la curtea Împărătească, şĭ după ce sosîscŭ acolo, âĭ primeşte Miralem-aga cu mare cinste; şĭ îndată să aduce acole tubulhanaoa, sau muzica împărătească care este orânduită pentru Domnŭ, şĭ începândŭ tubulhanaoa aceasta a cânta totŭ feliulŭ de muzică care să obicĭnue la turcĭ, atuncea tot alaiulŭ iesă cu orânduealea sa din Curtea împărătească, şĭ începutulŭ âlŭ facŭ ciauşiĭ tot doĭ cu doĭ; după aceştia urmează agaleriĭ viziriuluĭ tot cu aceleşĭ strae cu care să îm-

bracĭ şĭ când mergŭ în divanulŭ Sultanuluĭ. După aceste vine Capu-chihaia alŭ Domnuluĭ cu boieriĭ Moldoveĭ, şĭ maĭ pe urmă Miralem-àgá cu unŭ steagŭ şĭ două tuiurĭ, şĭ cu tubulhanaoa înapoia luĭ; şĭ cu această rânduială mergŭ prin toată cetatea, şĭ toate străjile, fie unde arŭ fi, încă şĭ acele din curtea viziruluĭ, trebuĭ să să tocmească în rândŭ la uliţă, şĭ sâ'şĭ sloboadă în giòs poalele straelorŭ sale, sâ'şĭ puie mânele crucişĭ pe pieptŭ, şĭ întru acestaşĭ chipŭ să cinstească sâmnele împârâteştĭ.

Şĭ aşa sosindŭ la Curtea Domnească, iesă Domnulŭ cu curtezaniĭ d'inaintea palatuluĭ sâu, întru întimpinarea aceluĭ purtâtoriŭ de steagŭ, şĭ Miralem-aga îĭ dă luĭ sângiaculŭ şĭ tuiurile cu capulŭ plecatŭ, împreună cu acestŭ heritismosŭ: Àla teala mubarec èileie, adecă: Dumneḑâu sâ'ţĭ deĭ norocŭ la aceasta; iar elŭ ie sângiaculŭ în mână şĭ âlŭ sâruta cu cinste, şĭ âlŭ dă sângectariuluĭ sau stegariuluĭ sâu, să poarte grijă pentru dânsulŭ, ş'apoĭ pofteşte la sîneşĭ pe Miralem-aga în şala cę mare sau divan, şĭ dându'ĭ dulceţĭ, cafe, şĭ alte după obiceiulŭ turcescŭ, âlŭ îmbracă cu o blană de samur, şĭ'ĭ dă bacşîşulŭ celŭ obicînuitŭ. Atuncea Miralem-aga cu slugile curţiĭ să întoarce înapoĭ la palatulŭ împârâtescŭ, iar tubulhanaoa râmâne la Domnŭ. şĭ cântă pe toată ḑioa neubel sau sămnŭ de strajă câte triĭ ceasurĭ înainte de apunerea soareluĭ, care vreme să ḑice la turcĭ: ichindi. Însă cinstea aceasta o au numaĭ Domniĭ de Moldova şĭ de ţara Muntenească, iar paşiĭ nicĭ anulŭ în vremea care să află în Ţarigrad, nu poate să aibă această muzică ostâşască.

Şi aşa săvărşindŭ elŭ toate trebile care ave să la holărască cu curtea, şi plătindŭ toţi banii cu care este datoriŭ, atunce arată viziriuluĭ prin chihaia, cum că nimică nu'lŭ împiedică de la întrarea în stăpănirea Domnieĭ; şi să roagă ca să iasă înaintea Împaratuluĭ, şi ca să aibă voie de purcesŭ. Şi după ce să hotărăşte ḑioa aceia, care alta nu obicinuieşte să fie, de cât numaĭ Duminica, sau Marţa, căcĭ întru aceste ḑile să face divau înaintea Sultanuluĭ, după aşăḑământulŭ luĭ Suleiman, apoĭ în ḑioa aceia foarte de dimineaţă să adună la divan, viziriulŭ celŭ mare mufti, şi cadileschierii, cia-l-alţĭ vizirĭ, ienicer-agasĭ, silahdaragasĭ, şi alţiĭ care după dregătoria lorŭ au întrare slobodă, şi giudecă pricinile jăluitorilorŭ, la care ascultă şi Împaratulŭ în dosulŭ unorŭ parcanĭ, sau cafas anrilŭ; şi giudecata aceasta ţine patru ceasurĭ, până când nu maĭ este nimine să maĭ jălueascā; şi după isprăvirea divanuluĭ să porunceşte Domnuluĭ ca să steĭ dreptŭ în rândŭ cu boierii săĭ, de la uşa divanuluĭ celuĭ d'inafară, în Cube, şi până la uşa cu care să închide Cubeaoa ce din lăuntru, ş'apoĭ sculându-să viziriulŭ celŭ mare de la loculŭ său, merge la Împaratulŭ cu cia-l-alţĭ vizirĭ şi cu cadileschiarii, şi când trecŭ îşĭ pleacă Domnulŭ capulŭ său cătră viziriulŭ celŭ mare, şi la cia-l-alţĭ vizirĭ, şi întrândŭ iĭ la Împaratulŭ, îlŭ înştiinţază viziriulŭ celŭ mare pentru pricinile ce s'au giudecatŭ în divanŭ, sau pentru alte trebĭ ale obştieĭ; şi după aceia îĭ spune, că sluga sa Domnulŭ Moldoveĭ să roagă ca să aibă voie a merge în Domnia luĭ; şi dacă

âĭ dă Sultanulŭ voie de purcesŭ, apoĭ îĭ spune capugilar-chihaias ceia ce au hotărâtŭ Sultanulŭ, şî muhţur-agasî poronceşte ca să'ĭ puie pe capŭ o Cucă lucrată foarte cu meşteşugŭ de pene de struţŭ; însă care aceasta este maĭ vârtosŭ o podoabă a ienicerilorŭ; iar pentru că şî Domniĭ să socotescŭ între cetele ienicerilorŭ, pentru aceia li să dă şî lorŭ această podoabă, care nu poate nimene altulŭ să le'o puie pe capŭ, fârâ numaĭ muhţur-aga, pe carele atâta îlŭ socotescŭ, ca când arŭ ave sub sîneşĭ pe toate cetele ienicerilorŭ, numaĭ pentru câ este preste straja ce din curtea viziruluĭ.

Şî întru acestŭ chipŭ fiindŭ elŭ împodobitŭ, îlŭ îmbraca şî Tefterdar-başa cu unŭ caftanŭ, dândŭ şî boierilorŭ luĭ 27 caftane maĭ proaste, ş'apoĭ âlŭ ducŭ în lăuntru doĭ capugi-başi ţîindu-lŭ vârtos de subsuorĭ, împreună şî pe alţĭ patru boierĭ maĭ de frunte ce suntŭ cu dânsulŭ, şî viindŭ la uşa divanuluĭ, âlŭ sîlescŭ aciea ce'lŭ ducŭ ca sâ'şĭ plece capulŭ până la pâmântŭ; şî dupâ aceia încă de două orĭ pâşîndŭ câte triĭ paşĭ, ş'apoĭ râmâne stândŭ drept în mijloçulŭ divanuluĭ, fiindŭ că nu este pre mare. Iar Împaratulŭ din scaunulŭ său arată viziriuluĭ care stă de a dreapta sa cu mânele puse cruciş una peste alta, ş'îĭ ḑice ca să spuie Domnuluĭ ceia ce are de spusŭ. Iar viziriulŭ plecându-să până la pâmântŭ înaintea Sultanuluĭ, vorbeşte câtră Domnŭ aceste cuvinte:

„Fiindŭ că credinţa şî buna cuviinţa ta, s'au fâcutŭ cunoscută mărieĭ sale Împaratuluĭ nostru, carele este scaparea a toată lumea; pentru aceia elŭ

„s'aŭ milostivitŭ asupra ta, şĭ ţ'au datŭ Domnia Mol-
„doveĭ. Decĭ, tu, şĭ de acum înainte să fiĭ credin-
„ciosŭ, slujîndŭ cu dreptate, şĭ să fiĭ ascultătoriŭ po-
„roncilorŭ luĭ celorŭ sfinte, cărora toată lumea să
„supune, şĭ să râmîĭ cu această evlavie către dân-
„sulŭ; iar pe supuşiĭ luĭ, să'ĭ aperĭ şĭ să'ĭ stăpâneştĭ
„cu blândeţă şĭ cu sîrguinţă, să aibĭ purtare de grijă
„a privighie la toateiz noavele vrajmaşilorŭ, trimeţîndŭ
„în toată vremea înştiinţărĭ încredinţate pentru unele
„ca acele, avândŭ purtare de grijă pentru aceste din
„toată virtutea ta; ş'apoĭ pre bine ştiĭ ce aĭ să aşteptĭ.
„Iar lenevindu-te la aceste, apoĭ nu te veĭ pute în-
„drepta cu dizvinovăţîrile cele deşărte."

Atunce Domnulŭ dacă ştie limba turciască, răs-
punde în scurtŭ aşa: „Eu pe capulŭ meŭ mă făgădu-
„iescŭ că voiescŭ a jărtvi toată virtutea me la sluj-
„bele pre cinstituluĭ şĭ pre milostivuluĭ Împaratuluĭ
„meu, numaĭ de nu'şĭ v'a întoarce faţa sa ce milos-
„tivă de către mine, sluga sa ce nevrednică."

Şĭ după ce dîce aceste cuvinte, îlŭ scotŭ ca-
pigiĭ-başiĭ iarăşĭ afară din divan tot cu aceiaşĭ ţere-
monie cu care au şĭ întratŭ, însă cu dosulŭ înainte,
pentru că nu este slobodŭ să arăte dosulŭ către Sul-
tanulŭ.

Şĭ în vremea acea găteşte unŭ calŭ arăpescŭ,
Buiuc-imirahor sau comisulŭ celŭ mare alŭ Împara-
tuluĭ, împodobindu-lŭ cu raftŭ de aurŭ bătutŭ cu pie-
tre scumpe, şĭ cu arşă cusută cu aurŭ şĭ cu argintŭ,
şĭ de'a stânga cu o spadă, şĭ de'a dreapta buzduga-
nulŭ, iar doĭ indiccii, sau slugĭ de la grajdiulŭ îm-

pârâtescŭ, ţinŭ calulŭ în poarta curţiĭ, şĭ pe lângă dânsulŭ stau doĭ achiulahliĭ cu comanace albe pe capete, şĭ doĭ alergâtorĭ cu straie de firŭ, cu comanace de argintŭ şĭ poliite cu aurŭ, ce suntŭ fâcute în chipŭ de paharŭ.

Şĭ aşa ieşindŭ Domnulŭ, încalecâ pe calŭ, şĭ aşteaptă venirea viziriuluĭ celuĭ mare, şĭ poronceşte boierilorŭ sâĭ ca să stei în rândŭ de'a stânga luĭ, ş'apoĭ să închină la viziriulŭ celŭ mare, şĭ la cia-l-alţĭ vizirĭ cu plecarea capuluĭ şĭ cu mânele la pieptŭ, mulţâmindu'ĭ şĭ iĭ cu plecarea capuluĭ. S'apoĭ ducândusă aceştia înapoĭ pe la palaturile lorŭ, iesă şĭ elŭ din curte şĭ merge dreptŭ la Biserica ce mare, tot cu tovârâşiia acea cu care au şĭ venitŭ, şĭ cu muzica de oaste sub pitrecirea paicilorŭ şĭ a chiulahliilorŭ împârâteştĭ, şĭ să primeşte de câtră Patriarhulŭ şĭ de câtră cia-l-alţi barbaţĭ Bisericeştĭ, tot cu aceiaşĭ pompă şĭ ţeremonie precum amŭ scrisŭ maĭ sus; iar cuca o ie de pe capŭ la întrarea în Biserică, şĭ nu o puue pânâ când nu iesâ; şĭ ieşînd din Biserică, merge dreptŭ la palatulŭ sâu, şĭ acolo âlŭ ducŭ la divan agalerii acia cariĭ l'au pitrecutŭ; sĭ luându'şĭ bacşîşurile lorŭ, să întorcŭ înapoĭ la curte, iar paicii şĭ chiulahliiĭ râmânŭ la dânsulŭ şĭ îlŭ pitrecŭ pânâ în Ieşĭ, care este Scaunulŭ şĭ Oraşulŭ celŭ de câpitenie alŭ Moldoveĭ.

A-doua-ḑĭ âĭ trimete Reiz-Efendi sau logofâtulŭ celŭ mare alŭ Împaratuluĭ, hrisovulŭ Domnieĭ scrisŭ foarte cu meşteşugŭ cu slove de aurŭ, şĭ îĭ trimete râspunsŭ ca să purceadă la Scaunŭ, aşa de ingrabâ cât âĭ v'a fi prin putinţă pentru că nici unŭ

Domnŭ după ce merge înaintea Împaratuluĭ, nu poate să rămâe la Țarigrad maĭ mult de o săptămână.

La purcederea luĭ ĭĭ dă împaratulŭ unŭ schimi-agasi, care după cuprinderea cuvântuluĭ, să înțâlege acela care sue pe Domnŭ în Scaunŭ. Şi dregătoria aceasta să dă numaĭ la slugele cele maĭ din lăuntru, adecă luĭ capijilar-chihagasĭ, perdegiuluĭ sau portariuluĭ celuĭ mare, imirahoruluĭ celuĭ mare sau celuĭ de al doile, adecă comisŭ împărătesŭ, şĭ nu pre rar şĭ silahdariuluĭ, şĭ cohodariuluĭ, carii sântŭ întâiŭ între slugile cele maĭ din lăuntru ale curțiĭ. Însă aceştĭ doĭ nicĭ o dinioară nu obicĭnuiescŭ a pitrece însuşĭ pe Domnŭ, pentru trebuințele lorŭ cele marĭ ce le au la curte, ce trimetŭ pe alțiĭ în loculŭ lorŭ.

I să maĭ trimete luĭ şĭ unŭ capigi-başa, cu patru capigiĭ maĭ micĭ, şĭ patru ciauşĭ, doĭ achiulahliĭ, doĭ ciatiri, şĭ doĭ paicĭ împărăteştĭ, şĭ o ciată de muzicanțĭ de care are şĭ viziriulŭ.

Şi după ce să săvârşescŭ aceste toate, apoĭ cu o ḑi înainte de purcederea sa din Țarigrad, să roagă viziriuluĭ ca să'ĭ deĭ voie să meargă să'şĭ ieĭ ḑiua bună de la dânsulŭ; şĭ dobândindŭ voie, merge la curtea viziriuluĭ cu capu-chihaia alŭ luĭ şĭ cu boieriĭ; şĭ sosindŭ elŭ acolo, ilŭ duce chihaia în cabinetulŭ viziriuluĭ, şĭ viziriulŭ ilŭ sfătueşte iarăşĭ ca să fie cu credință, şĭ ĭĭ aduce aminte pentru cele ce l'au învațatŭ maĭ nainte, şĭ alte pentru care cere trebuința ca să'ĭ arăte. Iar elŭ ĭĭ răspunde după cum cere trebuința ş'ĭĭ recomândă pe capu-chihaialele sale, şĭ pe sineşĭ însuşĭ; şĭ sfârşindŭ vorba s'închină la elŭ,

şĭ atunce âlŭ slobodâşte vizíriulŭ de la sîne cu a- ceste cuvinte: „Eu te voiŭ vide, urmează bârbâte- „şte şĭ vitejeşte, şĭ Dumnezeŭ sâ'ţĭ deĭ norocŭ şĭ sa- „natate, şĭ sâ'ţĭ fie la toate întru agiutoriŭ.

După acea poronceşte de âlŭ îmbracă c'unŭ caftan care să chiamă iţun-caftan, sau caftan de purcedere, şĭ sâvărşîndu-să şĭ aceasta, merge de aice la chihaia şĭ âşĭ ie dîua bună de la dânsulŭ, şĭ la urmă încalecă pe calŭ, şĭ merge înapoĭ la palatulŭ sâu; sau pe la ciă-l-alţĭ vizirĭ, ca să să închine şĭ acelora. Însă aceasta să obicĭnuieşte a fi maĭ de multe-orĭ noaptea de cât dîua, pentru ca să nu pricinuească viziriuluĭ vre unŭ prepusŭ, căʼşĭ caută luĭ alte râgele, sau că le şĭ are.

A doua-dî iesă din cetate foarte încet, şĭ mer- ge cu mare pompă şĭ tovârâşie sub strîgarea ciau- şilorŭ, care să obicĭnueşte tot-de-una la încâlecare şĭ la descâlecare, precum amŭ dîsŭ maĭ sus; şĭ îna- inte mergŭ calaraşiĭ de Moldova, dacă suntŭ atunce de faţă, şĭ steagulŭ îlŭ ducŭ înainte; după aceştia urmează o muzică Hristiană cu pauce şĭ cu trimbiţe; după aceştia unŭ steagŭ albŭ, care este sâmnŭ de pace şĭ de supunere, între cele două tuiurĭ care i să dau luĭ de la Poartă; după aceste urmează ca- pu-chihaielele Domnuluĭ şĭ alţĭ boierĭ de Ţarigrad, pe care âĭ împresoară două rândurĭ de ciauşĭ pe de a- mândouă pârţile; după aceştia vinŭ pohodnicii Domneştĭ, de care nu poate să aibă maĭ mulţĭ de şăpti, ca şĭ alţĭ vizirĭ, şĭ suntŭ împodobiţĭ cu arşâle de mare preţŭ, şĭ pe de amândouă pârţile suntŭ împresuraţĭ de şâsă satîrĭ Domneştĭ, şĭ după dânşiĭ doĭ satîrĭ Împârâteştĭ,

după carii urmează şi Domnulŭ îmbracatŭ cu turban Domnescŭ.

Capulŭ caluluĭ său îlŭ acopărŭ doĭ paicĭ împărăteştĭ, şi scările le ţinŭ doĭ iedeclii. Puţin maĭ înapoia luĭ de a stânga, care este partea ce maĭ cinstită la turcĭ, merge schimne-agasî, şi de a dreapta sângeac-agasî, sau acelŭ ce poartă de grijă pentru steagurĭ; iar dinapoia luĭ suntŭ slugile sale de la cămară; şi după dânşiĭ vechilii luĭ sângiac-agasî cu triĭ steagurĭ roşe, şi steagulŭ celŭ din mijlocŭ are în vârvulŭ luĭ luna giumatate, iar cele-l-alte două, numaĭ căte unŭ bumbŭ poliitŭ. După aceasta, vine o ciată de mehterĭ sau muzicanţĭ turceştĭ, care cu pauce marĭ şi cu trimbiţe facŭ muzica răsunătoare. Iar maĭ pe urmă suntŭ slugile luĭ schimne-agasî şi ale luĭ sângiag-agasî, şi alţĭ maĭ proştĭ, care trebuĭ să meargă d'impreună.

Şi cu această orânduială merge alaiulŭ încet până la conaculŭ celŭ d'intâiŭ, care nu este departe de ḑîdiurile cetăţeĭ cele marĭ. Iar apoĭ la drumŭ de acolo înainte, nu să potŭ păḑî aşa bine toate ţeremoniile aceste, fără numaĭ când întră în vre unŭ târgŭ sau oraşŭ; atunce iarăşĭ să bate meterheneoa, şi să face strîgarea ce obicînuită a ciauşilorŭ, şi altele; şi la drumŭ tot-de-una trebuĭ să meargă înainte până la alŭ doile conacŭ doĭ ciauşĭ şi o slugă domnească, ca să orânduiească salaşŭ, şi să facă gâtire pentru bucate, care toate să facŭ după voia şi după cerirea Domnuluĭ; căcĭ întru ace vreme, din poronca Împaratuluĭ, trebuĭ toţĭ să asculte de dânsulŭ ca când arŭ fi însuşĭ viziriulŭ celŭ mare; şi dacă să arată

vre unŭ turcŭ cu necuviinţ'ĭ, sau nu voieşte să asculte de poronca luĭ, atunce Domnulŭ poate prin beşlegaşulŭ său, să'lŭ pedepssască după vina luĭ; sau dacă voieşte să fie maĭ linŭ cu dânsulŭ, apoĭ ălŭ dă pe mâna stăpânuluĭ său ca să'lŭ pedepssască.

Şĭ intru acestŭ chipŭ agiungândŭ elŭ la Galaţĭ, oraşulŭ Moldoveĭ celŭ d'intâiŭ despre Ţarigrad, ălŭ întimpină acolo toţĭ boierii de ţara-de-giosŭ, şĭ unii încă şi din ţara-de-susŭ, carii sântŭ maĭ pe aproape, şĭ ălŭ pitrecŭ până în Ieşĭ; şĭ pe drumŭ încă fiindŭ elŭ cerceteazŭ pentru supuşiĭ săĭ, le ascultă jalbele, şĭ le hotărâşte pricinile.

O milă de locŭ din Ieşĭ afara ĭĭ iesă întru întimpinare Caimacanii, care suntŭ puşĭ de dănsulŭ încă de la Ţarigrad prin scrisoare, înpreună cu ceĭ-l-alţĭ boierĭ, ostaşĭ şĭ tărgoveţĭ, pe cari ăĭ lasă de ăĭ sărută măna saŭ poala, călare fiindŭ elŭ, şĭ intră în oraşŭ tot cu asămine pompĭ şĭ ţeremonie, precum au ieşitŭ din Ţarigrad, şĭ discalică la Biserica ce mare a Sf. Nicolai, şĭ în ograda Bisericiĭ ĭĭ iesă întru întimpinare Mitropolitulŭ şĭ ceĭ-l-alţĭ bărbaţĭ Duhovniceştĭ cu smerenie, şĭ ălŭ ducŭ în Biseric'ĭ, păzîndŭ tot aceleşĭ obiceiurĭ Bisericeştĭ precum am aratatŭ maĭ sus; şĭ după săvârşirea slujbeĭ ceĭ Dumneḑăieştĭ ieşindŭ din Bisericŭ, să primeşte iarăşĭ de cătră tovărăşiia sa ce turcească, ce aŭ fostŭ ramasŭ stăndŭ la uliţă, făcăndu'i obicinuita strîgare şĭ muḑice, şĭ cu pitrecerea acea merge la Curtea Domnească.

Şĭ sosîndŭ acolo, îndată ălŭ ie Schimne-Agasĭ, ş'ĭlŭ duce în Divanulŭ celŭ mare, şĭ rămâne stăndŭ

lângă Scaunulŭ Domnescŭ, ce este aşaḑatŭ acolo şî este cu triĭ trepte. Şî după ce să aşaḑă toţĭ boieriĭ pe la locurile lorŭ, să lasă în Divanŭ şî ceĭ-l-alţĭ dregătorĭ de oaste, şî neguţîtoriĭ ceĭ maĭ bogaţĭ din Ieşĭ, şî apoĭ să poronceşte să fie tăcere, şî Schimne-Agasî scoate poronca înpărăteascâ care să ḑîce Xiuchime-Firman, şî o dă să o ceteascâ secretarulŭ, adecă Divan-Efendisî, unŭ turcŭ pe care ălŭ ţine Domnulŭ cu bună leafă în slujba sa.

Acestŭ firman obicinuieşte a să scri cu aceste cuvinte: „Aleşilorŭ şî vrednicilorŭ boierĭ, şî „Arhiereĭ, pedestraşĭ şî calaraşĭ, şî voĭ toate slugele „şî supuşiĭ miĭ, sfărşîtulŭ vostru să fie fericitŭ. So-„sindŭ la voĭ puternica poroncă pre luminateĭ noas-„tre mărire căria toată Lumea este ascultătoare, să „ştiţĭ că în anulŭ (N) luna (N) mila noastră ce „nemărginită au văḑutŭ credinţa şî slujbele cele fă-„cute cu dreptate, a le pre alesuluĭ şî pre vred-„niculuĭ Domnŭ, d'intru norodulŭ care crede în Isus, „şî din neamulŭ Nazarenilorŭ, şî l'amŭ cunoscutŭ a fi „destoinicŭ şî vrednicŭ de milostivire, de milă şî „de ajutoriulŭ nostru; pentru acea l'amŭ miluitŭ şî „l'amŭ pusŭ Domnŭ în Moldova, şî i'amŭ poroncitŭ „cu pre înţălesŭ, ca sâ poarte grijă părinteascâ pen-„tru boierĭ, ori şî din care stare arŭ fi, pentru ma-„ḑiliĭ care suntŭ prin ţînuturĭ, şî pentru toţĭ supuşiĭ „luĭ, să'ĭ apere, şî să fie plecatŭ asupra lorŭ; şî „poroncele noastre să le înplinească cu bucurie, şî „toate slujbele noastre să le sâvărşască cu credinţă „şî cu dreptate. Iar vouă vă poroncescŭ ca să fiţĭ

„ascultătorĭ în toate lucrurile, şĭ să vă supuneţĭ luĭ;
„şĭ cea ce v'a poronci elŭ vouă din poronca noas-
„tră, să faceţĭ cu sîrguinţă fără de zabavă; iar
„care sâ v'a arata cu necuviinţă şĭ cu înpotrivire
„şĭ să v'a feri de la ascultare poroncilorŭ luĭ, a-
„tunce elŭ pe unulŭ ca acela, orĭ din ce stare arŭ
„fi, poate să'ĭ pedepssască răutăţile luĭ cu sabia, sau
„cu alte pedepsse precum îĭ v'a plăce luĭ. Decĭ,
„pentru această voie, pe acestŭ de sus pomenitŭ,
„sâ'lŭ cunoaşteţĭ vouă Stăpânŭ şĭ Domnŭ, carele este
„pusŭ şĭ orânduitŭ vouă de la noĭ. Şĭ vă păzîţĭ a
„nu gândi întru altŭ chipŭ, sau sâ urmaţĭ înprotivă,
„şĭ vă încredeţĭ sămnuluĭ nostru celuĭ cu totulŭ pre
„sfântŭ." (Adecă Tura sau iscălitura împărătească).
Aceasta s'o ştiţĭ dată în Ţarigrad, anulŭ (N) luna (N).

Şĭ apoĭ după ce să ceteşte aceasta de către Divan-Efendisî, tâlmăcindŭ talmaciulŭ fieşte-care stihŭ unulŭ după altulŭ, răspundŭ toţĭ boieriĭ cu unŭ cuvântŭ toţĭ o-dată: sâ fie voia Imparatuluĭ. Atunce Schimne-agasî înbracă pe Domnŭ cu unŭ caftan ce îlŭ aduce cu sîne, şĭ îlŭ rădică în Scaunŭ cu mâna ce dreaptă; slobozîndu-sâ tunurile întru ace clipală şĭ făcândŭ ceauşiĭ obicînuita strîgare.

Şĭ întru acestŭ chipŭ fiindŭ elŭ întăritŭ în Scaunulŭ sâŭ, poronceşte de înbracă pe Schimne-agasî cu o blană de samurŭ, şĭ pe Divan-Efendisî şĭ pe Postelniculŭ celŭ mare, numaĭ câte cu unŭ caftan obicînuitŭ.

După isprăvirea obiceiurilorŭ acestora, începe întâĭ Mitropolitulŭ să'ĭ vorbească în scurtŭ, poftindu'ĭ

norocŭ la stăpănire, şî îĭ sărută măna, şî blagoslovindu-lŭ, sărută şî elŭ măna Mitropolituluĭ. După aceasta să lasă Arhieriĭ şî alţĭ boierĭ de starea d'intăĭ ca să'ĭ sârute măna şî poala; şî numele lorŭ le spune Postelniculŭ celŭ mare, cu aceste cuvinte: „Sluga Mârieĭ tale (N) sărută precinstita poală caftanuluĭ Mărieĭ tale.“. Asâmine slujbă face şî postelniculŭ al doilea boerilorŭ celorŭ de starea adoua, şî postelniculŭ alŭ treilea, boerilorŭ stăriĭ ceĭ de atria. După boerĭ urmează dregătoriĭ de oaste fieşte care după starea sa, cum şî neguţitoriĭ şî alţĭ orăşănĭ cinstiţĭ din Ieşĭ.

După aceasta întră Domnulŭ în cabinetulŭ sâu celŭ din lâuntru, iar pe Schimne-agasî âlŭ duce perdegiulŭ sau portariulŭ celŭ mare cu mare alaĭ la gazda care i'au gâtito.

Adoua-ḑî să adună iarăşĭ boeriĭ la Divanŭ, şî aşăḑîndusă pe la locurile lorŭ, iesă Domnulŭ mergîndu'ĭ înainte postelniciĭ, şî merge din şala ce mare în ce mică, adecă în spătârie. *) Şî aşăḑîndusă elŭ acolo în Scaunŭ, chiamă Postelniculŭ pe toţĭ boieriĭ celorŭ triĭ stărĭ, adecă fieşte-care postelnicŭ starea sa; şî apropiindusă de dânsulŭ fieşte-care boieriŭ după starea sa, atunce elŭ sau îĭ scoate pe dânşiĭ din slujbâ, sau iarăşĭ îĭ înoieşte, sau îl înalţă dintru o boerie maĭ micâ întru alta maĭ mare; iar să scoată pe vre unulŭ dintru o boerie maĭ mare, şî s'âlŭ puie întru alta maĭ mică, nu îngâduieşte obiceiulŭ pămăn-

*) Să numeşte aşa, pentru că spafta domnească este tot-de-una pe masă întru ace odaie, şî nimine nu întrá acolo, fără numaĭ ceĭ şăpte boerĭ marĭ.

tuluĭ, fără numaĭ atunce când pofteşte cineva din buna voia sa. Însă la alte pricinĭ poate să urmeză cu dânşiĭ după plăcerea sa, asâmine ca când nu arŭ ave asupra luĭ pe nimene în lume.

Şî după ce aşază pe toate după pofta sa, şî pune în orânduială republica ce i s'au încredinţatŭ luĭ, atunce trimete iarâşĭ înapoĭ la Ţarigrad pe Schimne-agasî, şî pe cele-l-alte slugĭ înpărăteştĭ, cinstindu-le cu multe darurĭ, şî scoţîndu-le din oraşŭ cu mare slavă, petrecăndu-le însuşĭ elŭ o mie de paşĭ din oraşŭ, şî de acolo le dă unŭ boieriŭ ca sa le petreacă până la Galaţĭ, iar elŭ să întoarce înapoĭ în Ieşĭ.

CAP IV.

Pentru întărirea sau înoirea Domnilorŭ.

Întru acestŭ chipŭ precum am aratatŭ maĭ sus, să dă Domnilorŭ Moldoveĭ stăpânirea de la poarta Ottomană; care, măcar că să vedi a fi pre bunŭ, însă atăta este de nestatornică, în căt ne avăndŭ iĭ cele maĭ tarĭ legăturĭ, nicĭ gândescŭ când le cade din mânĭ; căcĭ cu ce chipŭ să arată Ottomaniĭ asupra Moldovenilorŭ, au aratatŭ iĭ îndestulŭ de luminat, încât cu dreptate sĭ dice pentru dânşiĭ această parimie: că iĭ nu gonescŭ pe iepure cu cânĭ ce cu calulŭ, nicĭ pe calŭ nu caută să'lŭ amăgească cu traista deşartă.

Căcĭ iĭ au socotitŭ a fi mult maĭ bine ca să înblânzască întâĭ cu mâgulire pe Taurulŭ celŭ neînduplicatŭ a Moldoveĭ, a căruia sălbătăcire de multe

orĭ ó cunoscusâ iĭ spre paguba lorŭ, de cât să înduplice tulburarea luĭ cu sîla; pentru că iĭ au nedejduitŭ câ elŭ dupâ vreme âşĭ v'a lepada sălbătâcirea sa, şĭ maĭ slâbindŭ din putere, apoĭ pre lesne âlŭ v'orŭ pute strânge în chingĭ.

Decĭ, cu acestŭ scopŭ nu au scâḑutŭ iĭ luĭ Bogdanŭ III. fiiulŭ luĭ Stefan celŭ Mare, nicĭ unŭ obiceĭ alŭ slaveĭ, după ce au închinatŭ elŭ ţara sa porţiĭ Ottomaniceştĭ; ce maĭ vărtos, i'au întâritŭ pravilele ţăreĭ cele politiceştĭ, şĭ cele Bisericeştĭ; şĭ i'au lasatŭ toate sâmnile acele de mârirea Domnească ale ţăreĭ, şĭ au fostŭ mulţămiţĭ ca să plătească iĭ curţiĭ pe tot anulŭ 4000 de galbinĭ ca unŭ sâmŭ de închinâciune, şĭ dupâ moartea luĭ Bogdan, alegăndŭ boieriĭ Domnŭ pe fiiulŭ său Stefan alŭ VI, ca pe unŭ dreptŭ moştenitorŭ alŭ Domnieĭ ce era, l'au cinstitŭ ottomaniĭ şĭ maĭ mult; pentru că Sultanulŭ i'au trimesŭ luĭ solŭ pe comisulŭ celŭ mare, şĭ l'au herĭtisîtŭ poftindu'ĭ norocŭ multŭ la întrarea în Domnie, şĭ i'au trimesŭ tuiurĭ, unŭ sîngeacŭ, turbanŭ, şĭ caftanŭ Domnescŭ, şĭ unŭ armasariŭ împârâtescŭ.

Celor-l-alţĭ urmâtorĭ aĭ săĭ li s'au maĭ îngreuietŭ dajdie, iar din obiceiurile măririeĭ nu au cuteḑatŭ ottomaniĭ să sminteascâ nimica, sau să nu primeascâ alegerea vre unuĭ Domnŭ, pânâ ce au gâsîtŭ iĭ vreme cu prilejŭ în ḑîlele luĭ Ioan Armanulŭ, de au maĭ înpuţînatŭ sloboḑâniile cele vechĭ, şĭ au aruncatŭ în ţarâ alte sarcinĭ noue nepomenite. Câcĭ, acestŭ Ioan apucăndusâ să facâ oare care iznoave, şĭ dobândindu-lŭ iĭ în mânele lorŭ cu vicleşugŭ, l'au

pedepssîtŭ cu moarte, câlcândŭ parola ce i'au datŭ; şî aşa au începutŭ iĭ de aceia să puie ţăriĭ alte legăturĭ maĭ cu tărie, hotărândŭ că dacă nu'şĭ v'a cere Domnulŭ întârirea domnieĭ de la poarta ottomanâ, apoĭ sâ sâ pedepssascâ ca unŭ vrajmaşŭ la împărăţie.

Decĭ, întru acestŭ chipŭ fiindŭ Moldova lipssîtâ din puterea eĭ, şî vâḑîndŭ turciĭ, câ numaĭ poate ca să maĭ steĭ înpotriva însârcinârilorŭ lorŭ, atunce iĭ îndatâ dupâ acea, sub stâpânirea luĭ Miron Barnovschi, au începutŭ sâ facâ alte obiceiurĭ, cu care au însârcinatŭ pe Domnŭ, ca să meargă iĭ însuşĭ la curte sâ ieĭ sâmnele Domnieĭ, şî la fieşte-care triime de anĭ, sâ meargâ la înalta poartâ sâ sâ arâte înaintea împaratuluĭ. Şî pentru ca sâ sâ pâzascâ aceasta maĭ cu amâruntulŭ, pentru acea de multe orĭ au schimbatŭ iĭ pe Domnŭ, şî l'au scosŭ din stâpânire; prin care atăta s'au înspâimântatŭ Domniĭ, în cât nu numaĭ câ sâ îndeletnicescŭ bucuroşĭ ca să meargâ la curte, dupâ ce trece unŭ anŭ sau doĭ, ca sâ'şĭ cearâ înoirea Domnieĭ ca o milâ împârâteascâ, ce încâ şî de frica lâcomieĭ Vizíruluĭ, cerŭ de bunâ voie firmanulŭ înoireĭ, care lesne sâ dâ Domnuluĭ, numaĭ dacâ nu are Vizírulŭ vre unŭ prepusŭ la credinţa luĭ, sau dacâ nu face altulŭ înviere cu vre o sumâ mare de banĭ; şî atunce Vizírulŭ dâ Sultanuluĭ unŭ talhişŭ cu aceste cuvinte:

Fiindŭ câ (N) Domnulŭ acestŭ de acum a Mol„doviĭ s'au aratatŭ atâţa anĭ cu credinţâ în stâ„pânirea sa, şî nicĭ de râpunerea vieţeĭ sau a mo„şiilorŭ sale nu s'au ferilŭ în slujbele împaratuluĭ,

„şî dajdia obicînuitŭ o aŭ plătitŭ în toţî anî deplinâ „la norocita poartâ ottomanâ, şî osâbit de aceste „pe boierî şî pe cei-l-alţî locuitorî a Moldoveî i'au „stâpânitŭ cu atâta bunatate şî dreptate, în cât iî „prin necontenite jalbe arată că suntŭ mulţămiţî cu „stâpânirea luî, şî sâ roagâ mârieî tale ca sâ bine „voeştî aî înoi Domnia luî, pentru acea, eŭ âlŭ „socotescŭ pe dânsulŭ a fi vrednicŭ de mila împâ„râţieî tale, şî aşteptŭ poronca ce pre înaltâ a mâ„rireî tale.“

Scrisoarea aceasta o duce talhişciulŭ la împaratulŭ dupŭ obiceiulŭ turcescŭ, şî dupâ ce scrie Imparatulŭ de desupt cuvintele aceste obicînuite: „Amel oluna“ adecâ: „să fie precum scrie“ apoî o trimete tot cu acelŭ talhişciu iarâşî înapoî la Vizirulŭ; însâ Vizirulŭ mâcar câ au dobânditŭ voie de la Sultanulŭ ca să înoiască pe Domnŭ în stăpânirea sa, iar pentru ca să poată scurge banî maî mulţî, sâ aratâ ca când nu arŭ fi isprâvitŭ nimicâ cu Sultanulŭ despre ace treabâ. Insâ şî Chihaia cu tâcerea sa, stâ întru ajutorŭ lâcomieî vizirului, şî chiamâ la sîne pe capu-chihaielele Domnuluî, şî ḑice câtrâ dânşiî, cum câ prin şoptiturile şî zavistiile altorŭ slugî împărăteştî, s'aŭ aratatŭ Sultanulŭ maî puţîn plecatŭ la aceastâ de cât ave iî nedejde; şî cum câ măria sa vizirulŭ au făcutŭ de vr'o câteva orî aducere aminte Împaratuluî pentru pricina aceasta, şî încă tot nu au luatŭ răspunsŭ deplinŭ. Atunce capu-chihaialele văḑîndŭ primejdia aceasta a Domnuluî lorŭ câ le stâ înainte, sâ aruncă la picioarele luî chihaia

şî âlŭ roagâ pe dânsulŭ, ca cât arŭ fi prin putinţă în tot chipulŭ să steie pentru Domnulŭ lorŭ, făgăduindŭ la urmă câ iĭ v'orŭ maĭ mâri darurile cele obicĭnuite ce suntŭ pentru dânsulŭ şî pentru vizirulŭ; şî întru acestŭ chipŭ, joacă pe pielea bieţîlorŭ Moldovenĭ lăcomia de cinste, şî lăcomia de argintŭ.

Şî tot aşa urmează, până când le îndestulează mândria care îĭ stăpâneşte pe dânşiĭ, înpreună şî lăcomia baniloŭ.

Şî la urmâ învoindusă amândouă pârţîle şî unindusă la toate, şî înţălegândŭ chihaia cum câ nu maĭ are nimicâ să maĭ scurgâ, apoĭ lasâ de lâ sîne pe chihaielele, dându-le nedejde câ le v'a merge bine treaba.

Şî a doua-ḑî trîmete la dânşiĭ pe o slugâ a vizirului, carele încâ nu să întoarce înapoĭ cu mîna deşartă, şî le dâ de ştire, cum câ vizirulŭ au dobânditŭ la urmâ voie de la Împaratulŭ ca sâ înoiească în stăpînire pe Domnulŭ lorŭ, şî le poronceşte ca sâ vie la curte; şî după ce vinŭ iĭ la curte, mergŭ întâĭ la chihaia, şî dupâ aceia întrâ la vizirulŭ, şî le aratâ câ s'au milostivitŭ Împaratulŭ asupra Domnuluĭ lorŭ, şî dupâ aceia îĭ înbracâ câte cu unŭ caftanŭ dupâ obiceiulŭ lorŭ. Dupâ vr'o câte-va ḑile trimete vizirulŭ la Domnŭ pe capugilarŭ-chihagasî, sau pe altă slugâ din curte, cu Xrisovulŭ-celŭ nou alŭ Domnieĭ, şî cu Xiuchim-firman, ca să le aducă luĭ la Scaunŭ; şî Xrisovul-obicĭnuescŭ sâ'lŭ facâ asâmine ca şî acela pe care âlŭ dau iĭ Domnilorŭ când ălŭ punŭ întâĭ în Scaunŭ, numaĭ cât în loculŭ

cuvinteloru acestora; „Câ din mila şi milostivirea „noastrâ ţ'amŭ dâruitŭ Domnia.“

Dîce: „că din mila noastră ţi s'au înoitŭ şi ţi „s'au şi întâritŭ Domnia.

Iar poronca ace sau Xiuchim-firman, este întru acestaşi chipŭ: „Pre alesule d'intre Domniĭ no-„rodului celuĭ ce crede în Isus şi pre vrednicule „d'intre ceĭ maĭ marĭ aĭ neamuluĭ Nazarinescŭ, Dom-„nule stâpânitoriŭ de acum a Moldoveĭ (N), ajun-„gândŭ la tine acestŭ firman alŭ nostru, să ştiĭ că „atât slujbele tale cele credincioase le amŭ vădutŭ „cât şi pentru credinţa ta ce tare ce aĭ către noĭ „amŭ înţâlesŭ, cunoscându-te în totŭ chipulŭ că eştĭ „vrednicŭ de mila şi de milostivirea noastră. Pen-„tru aceia amŭ datŭ poroncă ca s'âţĭ înoiească şi „sâ ţĭ întărească Domnia Moldoveĭ; puindu-te în stâ-„pânire şi dându'ţĭ putere deplinâ asupra Moldove-„nilorŭ supuşĭ Împârăţieĭ noastre, către care să te „arăţĭ cu dragoste ca şi până acum, şi pe boieriĭ „şi pe fieşte-care lăcuitoriŭ orĭ şi de ce stare arŭ „fi, să'ĭ pâzăştĭ şi să'ĭ aperĭ, şi sâ nu te leneveştĭ a „arata fărâ de zabava porţiĭ noastre ce cu totulŭ „pre luminate, nevoia şi greutăţile şi toate asupri-„rele lorŭ, şi să fiĭ gata a înplini poroncele împă-„răţieĭ noastre care ţi să vorŭ trimete, puindu'ţĭ „pentru noĭ toată virtutea ta cu poala ridicată; *) „şi Xaragiulŭ Moldoveĭ de peste anŭ s'ălŭ trimeţĭ de-„plinŭ la vremea hotărîtă, la vistiria noastră, şi te

*) Aceasta este o dicere la turcĭ, care sâ înţălege o gătire spre a face slujba cuiva.

„păzăşte să nu găndeştĭ, sau să urmezŭ întru altŭ „chipŭ, şĭ crede iscăliturii noastre celeĭ sfinte.“

Datŭ la Ţarigrad, anulŭ (N:) luna (N:).

Întru acestŭ firman maĭ adauge şĭ vizirulŭ o scrisoare, cu care înştiinţază elŭ pe Domnŭ, ḑicăndŭ că elŭ prin rugămintea şĭ răgelile sale, au dobânditŭ la urmă înoirea Domnieĭ de la mila împărătească.

Şĭ luăndŭ capigi-başa scrisorele aceste, vine cu poşta până în Ieşĭ, şĭ ajungăndŭ la Galaţĭ, trimete omŭ înainte, ca să înştiinţăză pe Domnŭ pentru venirea luĭ, şĭ pentru ḑiua aceia în care să între în Ieşĭ,

Întru aceia ḑĭ iesă întru întimpinarea luĭ Domnuluĭ cu toată curtea sa, o mie de paşĭ din oraşŭ afară, şĭ întălnindusă amăndoĭ, să închină unuluĭ la altuluĭ de calare, şĭ mergŭ alăturea, capigi-başa de a'dreapta care, să înţălege la turcĭ scara ce maĭ mică, întorcăndusă amăndoĭ în oraşŭ. Inaintea Domnuluĭ merge o slugă de a luĭ capigi-başa, care duce în mânele sale firmanulŭ împărătescŭ învălitŭ într'o basma albă, şĭ caftanulŭ Domnescŭ pe braţele sale; iar înapoĭ vine o ceată de mehterĭ împărăteştĭ, şi ceauşiĭ facŭ când şĭ când obicĭnuita strigare, şĭ cu aceastâ orănduealâ sosindŭ iĭ la curte, şĭ aşăḑândusă Domnulŭ în Scaunulŭ săŭ, cu toţĭ boieriĭ în şala ce mare scoate capigi-başa firmanulŭ, şĭ ălŭ dă în mânele luĭ, iar elŭ ălŭ dă luĭ Divan-Efendesĭ ca s'ălŭ ceteascâ, care asămine toate să urmează, ca şĭ la punerea Domnilorŭ, precum amŭ scrisŭ maĭ sus.

Osăbitŭ de înoirea aceasta care să face după

fieşte-care triĭ anĭ, şĭ să numeşte Mucarerulŭ celŭ mare, să maĭ face încâ şĭ altâ înoire pe totŭ anulŭ, care sâ chiamâ Mucarerulŭ celŭ micŭ, la care să face cu mult maĭ puţînă cheltuială de cât la aceia care vomŭ arata maĭ josŭ; însà la aceasta, nu sâ înoieşte Hrisovulŭ Domnieĭ, ce sâ trimete numaĭ firmanŭ nou, cu o slugâ de a vizirului din starea de mijlocŭ, căruia i sâ dâ şĭ bacşîşŭ maĭ puţînŭ.

CAP V.

Pentru scoaterea sau maḑîlia Domnilorŭ.

Fiindŭ câ amŭ vorbitŭ pentru punerea şĭ pentru înoirea Domnilorŭ Moldoveĭ, pentru aceia după dreptate poate sâ cearâ de la noĭ cetitorulŭ celŭ poftitorŭ de ştiinţâ, ca sâ vorbimŭ şĭ pentru maḑîlia lorŭ.

Decĭ, v'omŭ râmăne la ace orănduialâ ce amŭ aratatŭ maĭ sus, şĭ din isvoarele care le avemŭ înaintea ochilorŭ, v'omŭ ispiti cu amăruntulŭ obiceiurile care sâ urmau în vremea vechie cum şĭ întru aceste de acum, la scoaterea Domnilorŭ,

În veacurile cele d'intâĭ întru care au începutŭ Moldova sâ fie Domnie deosâbitâ, nu să scote Domniĭ nicĭ de cum din stâpânire, şĭ nicĭ pute nimene sâ'ĭ scoatâ, pentru că iĭ stâpâneu fârâ hotârâre asupra supuşîlorŭ lorŭ, ca nişte Imparaţĭ, fiindŭ câ puterea lorŭ era moştenitoare, iar nu o dobânde prin alegerea boierilorŭ. Macar câ istoricii aratâ, precum

câ unii din stâpânitorii Moldovei au fostŭ isgoniţi din Scaunŭ, insâ aceasta s'au fâcutŭ prin turburârile cele din lâuntru, iar nu de altâ sîlâ strâinâ, căci Moldovenii nu voieu a şti naşterea ce d'intâiŭ, care pricinuieşte pe la stâpânirile Europei tulburările cele mai mari; şi nici pravilele pâmântului nu îngâduieu ca să împârţascâ fraţii Domnia între sine, şi era numai în voia pârintească, ca sâ lasâ în diatâ urmâtoriŭ la Scaunŭ dupâ moartea sa, pe acela din fiii sâi pe care ilŭ voie elŭ. Iar când sâ întâmpla vr'o dată ca să împiedece vr'o moarte grabnică hotârârea aceasta pârintească, saŭ când vr'o lăcomie nemâsuratâ a cinstei, a fiilorŭ Domnului celui mortŭ, stârne gâlceavă pentru luarea Domniei, atunce într'altŭ chipŭ nu pute sâ fie, ce trebue să sâ scoale cu răsboiŭ, şi apoi acela lua domnia, câruia slujâ norocul de biruie; iar celŭ biruitŭ dacă pute să scape, fuge la Ardeal sau în ţara leşascâ, căci în ţările aceste aveu Domnii moşii, şi aştepta acolo pânâ ce gâsâ vreme cu prilejŭ, de îşi înmulţâ puterea şi îşi întăre oastea sa. Si d'intru aceasta s'au pricinuitŭ de adivereazâ atât istoricii cei leşâşti, cât şi cei ungureşti, îndemnându-sâ unulŭ de la altulŭ, ḑicândŭ că Domnii Moldovei le'arŭ fi fostŭ lorŭ supuşi *), şi credŭ că si aflâ nevoiţi să o numească supunere, care nu au fostŭ altâ nemicâ, de cât oare-care aşâḑâmânturi de pace.

---

*) Ḑice Bişing, că Craii ungureşti mai înainte de turci, aŭ supusŭ Moldova sub dajdie, care fârâ de îndoialâ trebuie să fie luatâ de la istornicii cei ungureşti; iar de este cu temei, nu ştiŭ.

Asâmine aceasta să vedi şi pentru leşi, mai jos, Cap XVI.

Osâbit de aceasta, s'aŭ maĭ întâmplatŭ câte o datŭ la unii din Domnĭ de i'au scosŭ boierii din Scaunŭ pentru tiranie sau pentru alte naravurĭ rele, pedepsîndu'ĭ câte o-dată şî cu mórte.

Iar afară de aceste, nu era altŭ chipŭ cu care pute să să lipssască Domnii din stăpânire, ce acela care apuca să dobândească Schiptrulŭ în mâni, îlŭ şî ţine fâră de nicĭ o împrotivire până la sfârşitulŭ vieţii sale.

Această orânduială s'aŭ calcatŭ întăiŭ în ḑilele luĭ Petru al V, Rareş, fiiulŭ celŭ afară de cununia luĭ Stefan celuĭ Mare, izgonindu-lŭ din scaunŭ Împaratulŭ Suleiman, ḑicândŭ că arŭ fi aprinsŭ elŭ Cetatea Chilia, şî încă trăindŭ elŭ, au pusŭ în loculŭ săŭ pe Stefan al III, carele s'aŭ arâtatŭ pe sîne că este strânepotŭ alŭ luĭ Alexandru I. Şî asâmine s'aŭ întâmplatŭ aceasta şî cu Petru alŭ V, Şchiopulŭ; căcĭ alegându-lŭ boierii Domnŭ, după moartea ce straşnică a luĭ Ioan Armanulŭ, l'au scosŭ turcii din Scaunŭ îndată după acea; însă câindu-să ii pentru dânsulŭ, în scurtŭ după acea, l'au pusŭ iarăşî în stăpânire.

Iar a tăie capetele Domnilorŭ, obicĭnuieu turcii foarte rarŭ, şî maĭ alesŭ numaĭ la vre-o răscoală de faţă când făce vre unulŭ, până ce au căḑutŭ puterea alegerii în mânele lorŭ după fuga luĭ Miron Barnovschi, puindŭ în stăpânire după plăcerea lorŭ pe Ilie alŭ III, fiulŭ luĭ Alexandru alŭ IV. Căcĭ după acea nu au avutŭ nicĭ unulŭ nenorocirea ace ră ca să fie ucisŭ în Scaunŭ, fără numaĭ Istrati Dabija şî tatălŭ nostru Constantin Cantemir. Cela ce are poftă să

cerceteză maĭ cu amăruntulŭ pricina aceasta, caute dacă va voi la capŭ alŭ II, la catastihulŭ Domnilorŭ. *)

Scoaterea sau Mazîlia Domnilorŭ Moldoveĭ să urmează maĭ întrŭ acestaşĭ chipŭ, când hotărâşte vizirulŭ ca sâ scoată pe Domnŭ din Scaunŭ, şî dobândindŭ la aceasta voie de la Împaratulŭ prin talhişĭ, atunce foarte să păzâşte la taină, şî nu spune nimăruĭ ca sâ ştie, fără numaĭ Domnuluĭ acelŭ noŭ, ca nu cumva să nu obliceascâ capu-chihaialele Domnuluĭ celuĭ din Scaunŭ, şî să'lŭ înştiinţăzâ pe dânsulŭ; pentru acea, poronceşte chihaia alŭ viziruluĭ Domnuluĭ celuĭ noŭ, ca sâ vie la curtea noastră îmbracatŭ cu alte straie, şî viindŭ îĭ poronceşte ca sâ'şĭ puie caimacanĭ, şî sâ le porunceascâ ca să facâ acea ce este să sâ urmezâ din poronca Împaratuluĭ, şî isprâvindu-sâ aceasta, orânduieşte vizirulŭ pe unŭ capigi-başa, ca sâ aducă Domnuluĭ firmanulŭ şî să'lŭ ducă pe dânsulŭ la Ţarigrad; **) iar Domnulŭ celŭ noŭ trimete cu capigi-başa pe una din slugile sale cu cărţile şî cu poroncele sale către Caimacanĭ, şî cu o scrisoare osâbită cătrâ toată boierimea. Iar luĭ capigi-başa i să maĭ daŭ şî alte două firmanurĭ împărăteştĭ, unulŭ cătrâ Domnŭ, şî altulŭ cătrâ caimacaniĭ aceĭ orânduiţĭ de Domnulŭ acelŭ noŭ. Fir-

---

*) Maĭ sus la cap alŭ II, „Pentru alegerea Domnilorŭ" nicĭ unŭ cuvântŭ nu să pomineşte pentru uciderea luĭ Istrati Dabija şî a luĭ Constantin Cantemir; încâ şî la Istoria împărăţieĭ otomaniceştĭ, unde arată în scurtŭ alcătuitoriulŭ pentru viaţa tatăluĭ săŭ, nu ḑice nicĭ unŭ cuvântŭ de vre-o moarte cu primejdia luĭ, ce maĭ vârtos ḑice pre înţâles câ au murită la anulŭ 1693, martie 23.

**) Poate la Ieşĭ, şî din greşală s'aŭ pus Ţarigrad.

manulŭ acela care este către Domnŭ, obicînuieşte să fie cu aceste cuvinte; „Pre alesule, (maĭ efghenis) „d'intre Domniĭ ceĭ ce credŭ în Messia şî maĭ vred- „nicŭ d'intre ceĭ maĭ marĭ din norodulŭ luĭ Is. (Pen- „tru câ Domnilorŭ celora mazîliţĭ le să dâ totŭ ace- „laşĭ titlu ca şî celorŭ stâpânitorĭ;) carele au fostŭ „maĭ înainte Domnŭ Moldoveĭ, sfârşîtulŭ tăŭ sâ fie „fericitŭ. Ajungândŭ la tine poronca întru toţĭ pre- „luminateĭ Împărâteştiĭ noastre mâririĭ, câria toată lu- „mea este ascultătoare, sâ'ţĭ fie ştiutŭ, câ tu prin „trândâvirea ta la slujbele noastre şî prin lenevirea „ta împlinirea poroncelorŭ mârireĭ noastre ceĭ împă- „răteştĭ, te aĭ fâcutŭ vinovatŭ a totŭ feliulŭ de pe- „deapssă şî de canonisîrĭ; (câte o-datâ sâ adauge, „şî pedeapssă de moarte.) Însâ fiindŭ că îndurarea şî „mila noastrâ este nemârginită asupra ta, pentru „acea amŭ poroncitŭ ca să'ţĭ sâ ieĭ numaĭ Domnia, şî „în loculŭ tâŭ să puie pe (N.) Deci tu fârâ de a maĭ „zâbăvi unŭ ceasŭ, saŭ o clipalâ, sâ te râdicĭ cu „toatâ casa ta, cu slugele şî cu averea, şî sâ viĭ la „pragulŭ porţiĭ împârăţieĭ noastre, ce întru totŭ pre „luminatâ; şî te fereşte sâ nu gândeştĭ, sau sâ ur- „mezŭ întru altŭ chipŭ; şî crede iscâlitureĭ noastre „celeĭ sfinte. Dată la Ţarigrad; anulŭ (N.) luna (N.)

Iar firmanulŭ celŭ ce este cătrâ caimacamĭ, este cu aceste cuvinte alcătuitŭ; „Aleşîlorŭ d'intre „boieriĭ noroduluĭ Messieĭ (N.) sfârşîtulŭ vostru să fie „bunŭ; ajungândŭ la voĭ firmanulŭ acesta alŭ împă- „râteştiĭ noastre mâririĭ, sâ ştiţĭ câ ne'amŭ înştiinţatŭ, „cum câ (N.) Domnulŭ vostru acestŭ de acum,

„s'au aratatŭ lenişŭ la împlinirea poroncelorŭ noastre, „şî slujbele noastre nu le bagâ în samă, şî nu are „purtare de grijâ pentru norodŭ şî pentru boierĭ, „ne apârândŭ pre cum sâ cade pe supuşiĭ noştriĭ, „ne fâcându-le lorŭ dreptate, ce maĭ vârtosŭ iĭ asu„preşte şî iĭ scurge în totŭ chipulŭ. Şî d'intru aceasta, „milostivindu-sâ asupra voastrâ mila noastrà ce ne„mârginitâ, amŭ poroncitŭ ca sâ'lŭ scoatâ din stâpâ„nirea Domnieĭ şî sâ'lŭ aducă la pre luminata poartâ „Împârâţiei noastre. Decĭ, voĭ trebuĭ sŭ ascultaţĭ „de firmanulŭ acesta alŭ nostru, şî pe pomenitulŭ „Domnŭ ce l'amŭ scosŭ din stâpânire sâ'lŭ daţĭ cu „toatâ casa sa, slugele şî averea, în mânâle luĭ ca„pigi-başa alŭ nostru, ce l'amŭ trimesŭ acolo pentru „această pricină; însâ vâ pâdîţĭ, sâ nu vă aralaţĭ „câtrâ dânsulŭ nicĭ unulŭ cu necuviinţă, sau să lu„aţĭ cât de puţînŭ din averea luĭ. Osâbit de aceasta, „să împliniţĭ fârâ de aparare toate acele care va „poronci vouâ din porouca noastră Domnulŭ vostru „acestŭ noŭ, (cutare); şî vâ pâdîţĭ sâ nu gândiţĭ, „sau sâ faceţi întru altŭ chipŭ, şî credeţĭ peceţiĭ „noastre ceĭ cu totulŭ pre sfântâ.

„Datâ la Ţarigradŭ, anulŭ (N.) luna (N.)

Şî dacă au turciĭ fricâ ca sâ nu facâ Domnulŭ vre o râscoalâ, înţâlegândŭ pentru mazîlia sa, sau sâ nu fugâ pe la stâpânirele cele Hristieneştĭ de prin prejurŭ, atunce daŭ porоncâ seraschieriuluĭ de Babadag, sau paşiĭ de Bender, ca sâ deĭ luĭ capigi-başa vr'o câţĭ-va ostaşĭ, cu carĭ să poatâ apuca pe Domnŭ, şî cu bună strajă sâ'lŭ trimatâ la Ţarigrad.

Iar dacâ suntŭ toate liniştite în toate pârţile, şî nu este pricină la mijlocŭ pentru care sâ fugâ Domnulŭ, apoĭ vine la Ieşĭ numaĭ sîngarŭ-capigi-başa cu poşta mezilŭ, şî cu acele douâ firmanurĭ, cu alâta grâbire în cât îĭ este prin putinţâ , şî pe care tăĭnuieşte elŭ pricina pentru care este trimesŭ, maĭ vârtosŭ dupâ ce sosâşte la Galaţĭ, care este oraşulŭ celŭ d'iutăĭ alŭ Moldoveĭ de câtrâ Turchia ; şî pentru ca să apuce pe Domnŭ fârâ de veste, ḑîce câ este trimesŭ cu altâ poroncâ. Şî aşa îşĭ întocmeşte mersulŭ sâŭ, în căt chiteşte sâ sosască în Ieşĭ maĭ înainte de ameaḑâ ḑî, la care vreme toţĭ boieriĭ să află adunaţi la Curte. Şi aşa sosîndŭ elŭ, merge dreptŭ la Curtea Domneascâ, şî intrândŭ în Divanŭ, heritisăşte acolo pe boierii ce suntŭ adunaţi. şî dâ firmanulŭ în mânele caimacamelorŭ, cari suntŭ orânduiţĭ de Domnulŭ celŭ noŭ, pe care îĭ arată luĭ cu degetulŭ o slugâ a domnuluĭ celuĭ noŭ, care este trimesâ cu dânsulŭ, îmbrâcatâ în straie turceştĭ, şî când le dă elŭ lorŭ firmanulŭ, le ḑîce aşa; „Domnulŭ vostru este scosŭ din stâpânire, decĭ sâ ascultaţĭ poroncele Domnuluĭ acestuĭ noŭ.

Şî apoi heretisîndu'ĭ în numele Domnuluĭ celuĭ noŭ şî ace slugâ alŭ luĭ, le dâ scrisoarea şî poronca stâpânuluĭ săŭ. Şî la urmâ adunându-să toţĭ boierii în spâtârie, intrâ şî capigi-başa acolo, viindŭ Domnulŭ pânâ la uşâ întru întimpinarea luĭ, şî închinându-să puţin unulŭ altuia, poronceşte Domnuluĭ capigi-başa ca sâ sâ suie în Scaunulŭ sâŭ, fiindŭ că are sâ'ĭ vestească o poroncâ Împărătească. Iar Dom-

nulŭ este ascultâtoriŭ la aceasta, macar de şî pricepe din urmările aceste câ va sâĭ facâ maḑilie, şî să aşaḑâ în Scaunŭ ne ḑîcândŭ altă nimică, de cât numaĭ aceasta: „Fie poronca pre milostivuluĭ şî în„tru totŭ pre luminatuluĭ Împaratŭ.“

Şi dupâ acea scoate capigi-başa firmanulŭ, şî îlŭ dà luĭ, iar elŭ aducându-lŭ la gurâ şî la frunte dupâ obiceiŭ, îlŭ dă luĭ divan-efendisî ca sâ'lŭ cetească, şî în vremea cetireĭ să scoalâ Domnulŭ pe picioare, şî capigi-başa şî împreună şî toţĭ boieriĭ. După cetirea firmanuluĭ, ie capigi-başa pe Domnŭ de sub-suoară şî îlŭ pogoară din Scaunŭ, aşâḑându-lŭ lângâ dânsulŭ într'unŭ allŭ scaunŭ maĭ josŭ. Dupä acea să întoarce şî Domnulŭ câtră capigi-başa, şî îĭ ḑîce aşa: „Că elŭ este Împaratuluĭ datoriŭ cu „nemârginită mulţămire; pentru că nu au voitŭ să „piardă până în sfârşitŭ pe sluga sa ce netrebnică, „ce voieşte să'lŭ înveţă numaĭ prin pedeapsă linâ, şî „cum câ elŭ toate acele ce sunţŭ hotârâte pentru „dânsulŭ, le aşteaptă plecatŭ, şî îşĭ cunoaşte vina sa, „însă nu sâ desnădăjduieşte cu totulŭ de la mila Împărâtească.

Încă şî altele ca aceste, care socoteşte elŭ că suntŭ pentru gustulŭ turcilorŭ; şî isprâvindu-şi elŭ vorba sa, îlŭ lasâ capigi-başa în sama boierilorŭ pe triĭ ḑile, şî le poronceşte, ca pre în grabă cât arŭ fi prin putinţă, să facâ gâtire pentru trâsurĭ şî pentru alte lucrurĭ ce suntŭ trebuincioase la drumŭ; şî orânduindŭ elŭ aceste, merge de acolo la gazda care este gâtitâ pentru dânsulŭ de caimacani; iar Domnulŭ

rămâne în curtea sa trii zile. După acea avândŭ toată puterea Domnească ca şi mai'nainte, dându'i şi boierii tot aceaşi cinste ca şi când era în Scaunŭ, şi îndrăznindŭ cine-va ca să să arate către dânsulŭ cu necuviinţă, saŭ cât de puţin ne-băgătoriŭ de samă, atunci elŭ fără de sminteală poate să sdrobească ciolanele aceluia cu toporulŭ sau Buzduganulŭ ce i s'au datŭ luĭ de la Sultanulŭ, când au întratŭ în stăpănire; încă şi cu sabia sa spintecândŭ elŭ pe vre unŭ boierŭ, macar şi din ceĭ maĭ marĭ, însă numaĭ însuşĭ cu măna sa, atunce nicĭ de către Imparatulŭ nu să socoteşte a fi greşală, pentru că turcii au această parimie: „O piatră care aŭ fostŭ „pusă o-dată în vre o zidire, rămâne tot piatră de „zîdiŭ, şi poate să vie o-dată vremea, întru care „va fi iarăşĭ de trebuinţă la vre o zîdire.

În cuprinderea acestorŭ triĭ ḑile, aceĭ ce suntŭ orânduiţĭ de caimacanĭ, poartă grijă pentru caĭ, trăsurĭ şi alte ce suntŭ trebuincioase la drumŭ, pentru rădicarea Domnuluĭ; şi trecândŭ ḑilele aceste cu vade, purcede Domnulŭ din Ieşi către Ţarigrad cu toată Curtea, familia şi averea sa, d'intru care nimine nu cutează înaintea ochilorŭ luĭ să ieĭ macar preţŭ de unŭ bănŭ, şi iesă din Curte prin poarta ce mică ce este de către amiaḑă-ḑi, şi toţi boierii şi dregătorii de Oaste, elŭ pitrecŭ o milă de locŭ din oraşŭ, şi descălecândŭ de pe caĭ, îi sărută măna cu mare cinste, şi să despărţăscŭ luându'şi voe de la dânsulŭ asămine ca şi când ar fi şăḑândŭ în Scaunŭ; iar elŭ le mulţămeşte pentru cinstea care i'aŭ ara-

tatŭ şĭ pentru pĭtrecerea ce aŭ avutŭ cu dânşiĭ, şĭ îĭ sfătueşte cu politică după obiceiŭ, ca să fie ascultătorĭ la poroncele Imparatuluĭ şĭ a Domnuluĭ celuĭ noŭ; şĭ după acea să întorcŭ boieriĭ iarâşĭ înapoĭ la Ieşĭ, iar pentru dânsulŭ lasă doĭ petrecâtorĭ ca s'âĭ poarte grijă pentru conacŭ şĭ pentru gâtirea meseĭ.

Întru această câlâtorie, sâ pâzâşte capigi-başa ca sâ nu să întâlnească Domnulŭ celŭ noŭ cu acelŭ mazîlitŭ; iar întâmplându-sâ una ca aceasta, apoĭ acela încungiurâ pe cesta-l-altŭ, şĭ îĭ face locŭ. După ce trece Dunârea d'incolo, are voie ca să trimeată înainte la Ţarigrad pe uniĭ din slugile sale la Vizirulŭ şĭ pe la alţĭ prietinĭ bunĭ, dacă are, ca să înduplice pe slugele cele maĭ marĭ de la poarta otomanicească.

Şĭ dacâ ştiŭ iĭ cum vorŭ sâtura lâcomia de banĭ acelorŭ maĭ marĭ ce suntŭ la vâslâ, atunce iĭ pre lesne dobândescŭ poroncâ câtrâ capigi-başa, ca să aducâ pe Domnŭ la palatulŭ sâŭ; iar dacâ nu potŭ scoate poronca acea, apoĭ ajungândŭ capigi-başa la Cetate cu Domnulŭ, aşteaptâ cu tâcere pânâ când face înştiinţare cu una din slugele sale luĭ chihaia, ḑicândŭ câ aŭ adusŭ pe Domnŭ pânâ acolo şĭ aşteaptă poronca vizirulŭĭ cum sâ urmezâ cu dânsulŭ.

Şĭ dacâ este Domnulŭ pârâtŭ cu vre-o vinâ maĭ mare, sau dacâ voiescŭ turciĭ ca sâ scurgâ de la dânsulŭ banĭ maĭ mulţĭ, atunce sâ dâ poroncă luĭ capigi-başa ca sâ'lŭ strâjuiascâ (şĭ aceasta sâ face numaĭ atunce când voiescŭ turciĭ sâ urmezâ cu dân-

şulŭ maĭ cu milostivire) în casa luĭ capigi-başa sau a luĭ baş-bachiculi, adecâ a Visterniculuĭ; iar dacâ voieşte Împaratulŭ ca sâ sîmţascâ Domnulŭ mânia luĭ, apoĭ îlŭ baga pe dânsulŭ în cele şâpte turnurĭ, unde nimine nu poate sâ şadâ la prinsoare, fârâ numaĭ din însuşĭ poronca Împaratuluĭ; însă macar sâ fie elŭ orĭ şî unde la popreală, tot nu poate sâ fie lesne întru altŭ chipŭ slobodŭ. de cât numaĭ prin banĭ mulţĭ şî darurĭ marĭ.

Şî dacă poate scapa la urmâ, trâieşte slobodŭ în curtea sa, pànâ când maĭ gâsâşte vreme cu prilejŭ ca să ie Domnia.

Şî macar câ sâ aflâ scosŭ din Domnie, dar când merge la Biserica Patrierheascâ, şâde în strana ce Domneascâ, întru care nimene altulŭ nu poate sâ şadà, fârâ numaĭ când este la Ţarigradŭ vre unulŭ din cea-l-alţĭ Patriarhĭ.*)

Asâmine cinste are şî Doamna luĭ, avândŭ în tinda Bisericeĭ stranâ osâbitâ pentru dânsa, care este maĭ înaltă de cât cele-l-alte strâne.

Osâbit de acestea, şî casa î'şĭ zîdeşte dupâ plâcerea sa, şî o împodobeşte pe cât îĭ este la putinţă; şî are pitrecerea sa slobodă cu soliĭ Curţîlorŭ Europeĭ, adecâ aĭ franţujilorŭ. aĭ inglejilorŭ, aĭ Veneţieĭ şì cu alţiĭ; pentru câ turciĭ credŭ, câ unulŭ ce sà aflâ trâindŭ în Ţarigradŭ, nu poate sâ

*) Lesne să vedi cà cuvántulŭ „Patriarhĭ" nu are nicĭ o inţâlegere ce poate că vre sâ zîcà Domnŭ de Moldova şî de ţara Munteneascà; căcĭ după acestŭ feliŭ de urmărĭ ale turcilorŭ, nu poate sà fie lipsă la Ţarigrad de Domnĭ drepţĭ saŭ şi mazîlițĭ.

facă nicĭ o lucrare împrotiva porţiĭ otomaniceştĭ. Şĭ când merge unde-va, ie cu sîne patru sau şĭ maĭ multe din slugile sale, şĭ dacă voieşte, încalică pe calŭ împodobitŭ cu cele maĭ frumoase tacâmurĭ; şĭ împreună cu toate slugile sale, poartă straie orĭ şĭ din care boie, după cum voieşte, pe când celora-l-alţĭ hristianĭ este opritŭ să poarte straie verḑĭ şĭ cibote galbine. Când merge elŭ la curtea vizirului, descalică la scară, şĭ i să dă titlŭ Domnescŭ de câtră Chihaia şĭ de alţiĭ; şĭ i să dă cafe şĭ altele după obiceiulŭ turcescŭ, 'dându'ĭ toată cinstea care obicĭnuiescŭ turciĭ a o da Domnilorŭ celorŭ stăpânitorĭ. Maĭ înainte aveu, atât Beizadelele Domnilorŭ cât şĭ Domniĭ ceĭ mazîliţĭ, de la visteria împărătească o leafă hotărâtă pe toată ḑiua, de la cincĭ până la ḑâce talerĭ împărăteştĭ; însă maĭ la urmă s'au râdicatŭ acestŭ obiceiŭ. Şĭ de birŭ este slobodŭ cu toţĭ oameniĭ săĭ, şĭ până în vremea de acum; şĭ poate din viile împărăteştĭ să'şĭ facă vinŭ pentru curtéa sa, iar să'lŭ vândă nu este volnicŭ; însă aceasta nicĭ Domniĭ nu o aŭ cerutŭ nicĭ odată, pentru că la Moldovenĭ, şĭ maĭ ales la obrazele cele marĭ, totŭ feliulŭ de vânḑare să socoteşte a fi necinstită, osăbit de vânḑarea pâneĭ care facŭ pe moşiiele loru.

Şĭ atunce are unŭ Domnŭ şĭ maĭ mare norocire când nu să vâdeşte la ivală vina pentru care să'lŭ mazîlească, ce satură numaĭ lâcomia vizirului; pentru că după obiceiulŭ turcescŭ, schimbându-să vizirulŭ foarte des, apoĭ vizirulŭ celŭ noŭ, ca să descopere înşălăciunea şĭ vicleşugurile celuia-l-altŭ, face îndată

cercetare pentru cele ce aŭ luatŭ cu strâmbatate peste soma hotârâtă, de la Domnulŭ Moldoveĭ şî alŭ ţâriĭ Munteneştĭ. Şî apoĭ pentru ca să maĭ mârească elŭ vina celuia-l-altŭ, de multe orĭ iartâ pe vre unŭ Domnŭ cu greşâle maĭ micĭ, şî descopere lăcomia celuia-l-altŭ, numaĭ ca sâ dei înţâlegere şî pentru îndestularea lâcomieĭ luĭ.

CAP VI.

Pentru Boeriele Moldovineştĭ, şî pentru stpânirile lorŭ.

Fiindŭ câ pânâ aice amŭ pomenitŭ de multe orĭ pentru boieriĭ Moldoveĭ, dupâ cum şî în capetele urmâtoare avemŭ sâ vorbimŭ încă şî maĭ de multe orĭ, pentru acea socotimŭ a fi de folosŭ, ca sâ arâtâmŭ Cetitoriuluĭ celuĭ iubitorŭ de ştiinţâ, şî pentru boeriele lorŭ.

Iĭ sâ numescŭ în limbâ ţâriĭ „boerĭ", care nume este împrumutatŭ de la slavonĭ, prin schimbarea cuvântuluĭ celuĭ dreptŭ slavonescŭ, „boleriŭ."

Noroadele slavoneştĭ obicĭnuieŭ în vremele vechĭ a numi cu acestŭ nume pe toţĭ magnaţiĭ lorŭ.

Ivirea boierilorŭ lorŭ este neştiutâ, şî întunecată pentru lenevirea istornicilorŭ Moldovineştĭ; numaĭ atâta să-ştie cât adivereazâ piadele noroadelorŭ celorŭ de prin prejurŭ, a serbilorŭ, şî a bulgarilorŭ, cum câ slujbele lorŭ suntŭ cu mult maĭ vechĭ de cât discâlicarea în Moldova.

Însâ stâpânitoriĭ aceĭ de mult aĭ Moldovieĭ, nu împârţâŭ dregâtoriile cele maĭ de frunte ale Curţiĭ,

aşa numaĭ pe la boeriĭ lorŭ. Însâ aşa după cum sâ urmeazâ cu ele în ḑiua de astâḑi, suntŭ aşaḑate de Alexandru I, Celŭ Bunŭ, după ce aŭ primitŭ elŭ de la Ioan Paleologulŭ numele de Despotŭ şĭ Corona Crâiască, voindŭ ca sâ'şĭ întocmească toatâ Curtea Sa, după obiceiurile curţiĭ împârâteştĭ.

Şĭ povestirea aceasta o v'a crede fieşte-care pre lesne, numaĭ de v'a alâtura cu amâruntulŭ cu boeriele aceste de acum ale Moldovenilorŭ, pe cele ce erau maĭnainte la împaraţiĭ greceştĭ, pe care le'aŭ scrisŭ Curopalatŭ, şĭ Gheorghie Codin într'u o carte osĕbită. Şĭ apoĭ acela v'a afla la amândouâ tot unŭ nume, şĭ tot o slujbâ a boerilorŭ celorŭ marĭ; care atât la Divanŭ staŭ lângâ Domnŭ, cât şĭ prin ţinuturi împlinescŭ poroncile luĭ, şĭ slujâscŭ Curţeĭ. Drept acea, iĭ sâ împârţâscŭ acum în Moldova, ca şĭ odinioară la Grecĭ, în boerĭ de Sfatŭ şĭ în boerĭ de Divanŭ.

Boeriĭ de Sfatŭ, adecâ aceĭ care suntŭ în trebile ţârii sfetnicii ceĭ din lâuntru aĭ Domnieĭ, suntŭ aceştĭ şăpte, adecă:

I. Logofâtulŭ celŭ Mare, este înaintea tuturorŭ celora-l-alţĭ, şĭ la toate sfaturile este Prezidentŭ şĭ directorŭ, carele întâiŭ pune înaintea cerora-l-alţĭ sfetnicĭ, pricina acea pentru care este sâ facâ sfatŭ din poronca Domnească; şĭ după ce aude elŭ hotârârea fieşte-câruia, înştiinţazâ pe Domnŭ pentru hotârârea ce s'aŭ făcutŭ. Şĭ când este trebuinţă ca să fie Domnulŭ rugatŭ în numele tuturorŭ boerilorŭ pentru oare-care pricină, apoĭ numaĭ singurŭ elŭ

poate să facă ace aratare. şî pentru acea i s'aŭ şî datŭ numele Grecescŭ „Logofeta“. Elŭ mai are şî trebuinţa hotărâtuluĭ şî desfacerea pricinilorŭ, atât pentru stăpânirea ţarinilorŭ, cât şî pentru datoria ce este la munca lorŭ. Şî curtenii încă suntŭ sub stăpânirea luĭ, adecă aceĭ care n'aŭ ajunsŭ în starea boerească. Şî pentru sămnulŭ boerieĭ luĭ, poartă la grumazŭ gherdanŭ cu lanţŭ de aurŭ, şî în mâna sa toiagŭ auritŭ. Cândŭ era Moldova încă deplin în floarea eĭ, era sub această boerie şî oblăduirea cetăţiĭ Moncastrom, ce să ḑice acum Acherman; însă după ce aŭ luatŭ turciĭ cetatea de la Moldovenĭ, i s'aŭ datŭ ḑăciuiala din ţînutulŭ Cernăuţuluĭ.

II. Vorniculŭ de Ţara-de-Josŭ; poartă grijă la Curtea Domnească, pentru toate trebile acesteĭ eparhiĭ, şî are sub sîne toate curţîle cele dregătoreştĭ ce suntŭ în partea aceasta a ţăriĭ, şî înaintea luĭ să aducŭ toate pricinile lorŭ cele de judecata politiciască. Elŭ râspunde la pricinile cele de osîndire, şî poate să hotărască pedeapssa morţiĭ la talharĭ, la ucigaşĭ, şî la prădătoriĭ de Bisericĭ şî la alţĭ făcătorĭ de râle, şî fără de a întreba pe Domnŭ. Pentru sâmnulŭ boerieĭ luĭ, poartă toeagŭ auritŭ; şî o dinioară când sâ ţîne Besarabia de Moldova, era asupra luĭ oblăduirea cetăţiĭ ce sâ ḑice Chilia, iar de când s'aŭ luatŭ Besarabia de la Moldovenĭ, i s'aŭ datŭ Bârladul sub stăpânire; însă, pentru că elŭ trebuĭ să fie necontenit la Curte, după slujba ce are, pune în loculŭ săŭ pe alţĭ doĭ din boerĭ.

III. Vorniculŭ de Ţara-de-Sus; are asâmine pu-

tere în eparhia sa, ca şî vorniculŭ de Ţara-de-Jos, şî încâ poartă în mână toiagŭ auritŭ, pentru cinstea boerieĭ luĭ, şî sub stâpânirea sa este ţinutulŭ Dorohoiuluĭ.

IV. Hatmanulŭ, sau Arhistrategiculŭ a toatâ Oastea. Aceastâ dregâtorie o ave în vremele împaraţilorŭ greceşti, ispravniculŭ celŭ mare alŭ curţiĭ împârăteşti. Elŭ este vârfulŭ tuturorŭ calaraşilorŭ, şî are sub stâpânirea sa pe toatâ Oastea ce cu leafâ, atât călărimea cât şî pedestrimea. Are oblâduirea asupra ţinutuluĭ Suceviĭ, şî când merge la Curte poartă în mână toiagŭ auritŭ.

V. Postelniculŭ celŭ Mare; orânduieşte toate în Curtea Domneascâ, şî are sub sîne pe toate slugele cele din lâuntru ale Curţiĭ, şî pe calaraşiĭ care suntŭ orânduiţi pentru poşta Ţarigraduluĭ şî a Crâmuluĭ, ce sâ numescŭ beşlii. La Sfatulŭ celŭ de tainâ, nu are elŭ nicĭ locŭ de şîdere, nicĭ cuvântŭ de râspunsŭ. Însâ de multe orĭ este şî elŭ primitŭ, orĭ cu învoiala celora-l-alţĭ, sau din poronca Domneascâ, şî atunce trebuĭ să'lŭ socotească vechilŭ în loculŭ Domnuluĭ; şî are purtare de grijâ, ca ceĭ-l-alţi sfetnicĭ cât de curând, şî dupâ voinţa Domnuluĭ sâŭ, să hotârascâ pricinile cele maĭ pătrundătoare ale Ţării. Elŭ are oblâduirea Ieşuluĭ, şî este celŭ maĭ alesŭ judecătorŭ alŭ lăcuitorilorŭ luĭ. La Curte elŭ poartă toiagŭ de argintŭ.

VI. Spatariulŭ celŭ Mare; este orânduitŭ asupra celorŭ purtătorĭ de spada Domnească, şî are stăpânire peste giumătate de ţinutulŭ Cernâuţuluĭ. La

Praznicile cele mari ce să dicŭ Despotice, să înbracă în haine de firŭ, şi cu unŭ turban cu pietre scumpe, şi la vremea în care ascultă Domnulŭ Dumnedeeasca Liturghie sau şăde la masă, poartă spada Domnească.

VII. Paharniculŭ celŭ mare: la Praznicele cele mari, dă elŭ întâiŭ Domnuluĭ paharulŭ cu vinŭ, şi are supt sineş pe ceĭ-l-alţĭ paharnicĭ, şi toate viile Domneştĭ le are în purtarea de grijă a sa, silindŭ ca să să lucrează cu rânduială şi să să culeagă la vreme. Şi pentru acea toţĭ vieriĭ staŭ supt stăpânirea luĭ, şi nimine nu este slobodŭ în toată ţara să'şi culeagă via sa, până nu va lua voe de la dânsulŭ prin oare-care darŭ micŭ, care voe să dă de la dânsulŭ maĭ ales la 14 dile ale luneĭ luĭ Septemvrie, şi aceasta îĭ pricinuieşte luĭ destul venitŭ, şi osăbit de aceasta are şi stăpânire asupra ţinutuluĭ Cotnariŭ.

VIII. Cu aceştĭ şăpte sfetnicĭ să maĭ socoteşte şi Visterniculŭ celŭ Mare. Acesta strânge baniĭ venituluĭ Domnescŭ, şi plăteşte acolo unde i să poronceşte de la Domnŭ, şi are sama cheltuielelorŭ şi a venitnrilorŭ, şi toţĭ scriitoriĭ visterieĭ ce să dicŭ diaci de visterie, trebuĭ să asculte de poroncele luĭ, şi numai pentru că are la măna sa cheile de la casa sfatuluĭ de taină, pentru acea să socoteşte şi elŭ alŭ optulea între sfetnicĭ; însă nu are între dînşiĭ nicĭ locu de şădere, nicĭ cuvântŭ. Iar când este la sfatŭ vre-o pricină de a le visteriel, atunce şi elŭ şăde de'mpreună; însă nu pentru ca să fie şi elŭ sfătuitoriŭ, ce numaĭ ca să asculte poroncele celor-l-alţĭ şi să să înplinească.

Starea I. a Boerilorŭ de Divanŭ.

După aceştĭ optŭ sfetnicĭ, urmează boeriĭ de divanŭ, care să împartŭ în triĭ stărĭ. Starea ce d'intâiŭ, care să numesceŭ Boerĭ Marĭ, sîntŭ aceştia:

I. Stolniculŭ celŭ mare: este orânduitu peste cuhnea Domnească şî peste oameniĭ eĭ, şî orânduеşte bucatele pentru masa Domnească pe la sărbătorĭ şî la alte veseliĭ ale curţeĭ, şî le încrede pe dânsele prin gustare, şî stă la masă până la alŭ triilea paharŭ.

II. Comisulŭ celŭ mare: are în purtare de grijă toate grajdiurile şî tacâmurile cailorŭ, slugile lorŭ, fierariĭ şî carâtaşiĭ; elŭ este orânduitŭ peste Branişte, unŭ şâsŭ pentru fânaţŭ ce este lângă Prut, şî poartă grijă de să cosăşte pe dînsulŭ fânulŭ pentru grajdiulŭ Domnescŭ. De acolo este hotărîtŭ pentru dînsulŭ unŭ venitŭ ştiutŭ. Peste aceasta, maĭ are încă la câte triĭ anĭ, câte 20 talerĭ de la fieşte-care moară cu dubas, de care sîntŭ pe Prut în destul de multe.

III. Medelniceriulŭ celŭ mare: la Praznicile şî veseliile cele marĭ, dă Domnuluĭ de spalatŭ înainte de masă, şî are pe jumătate venitulŭ de la Ştefăneştĭ.

IV. Cluceriulŭ celŭ mare, care s'arŭ pute ḑice şi ispravnicŭ mare alŭ curţeĭ: este asupra tuturorŭ camarilorŭ Domneştĭ, întru care să păstreaḑă legumele, untulŭ, mierea, brânza, sarea, şî alte ca aceste, şî

poartă grijâ ca sâ sâ strângă toate aceste la vremea lorŭ, şĭ sâ sâ pâstreḑâ bine, şĭ dâ din trânsele când este de trebuinţâ, sau când îĭ poronceşte Domnulŭ. Domniĭ au rânduitŭ luĭ ḑâciuelele oilorŭ care le ţinŭ lâcuitoriĭ ţaranĭ de pe lângâ munte.

V. Sardariulŭ campĭ-dux, ce se înţâlege General-leitenantŭ, dupâ obicĭnuirea limbelorŭ Europeĭ: este maĭ mare poroncitoriŭ peste câlârimea din ţinuturile Lâpuşneĭ, a Orheiuluĭ şĭ a Soroceĭ; elŭ apârâ ţara care este între Prutŭ, între Nistru şĭ între Beserabia, de nâvâlirile tatarilorŭ de Crîm şĭ de Bugeag.

VI. Sulgeriulŭ celŭ mare: este asupra cassapilorŭ, şĭ are datorie ca sâ aibâ purtare de grijâ sâ fie vite de tâietŭ pentru masa Domneascâ, şĭ sâ împârţeascâ carnea pe la ceĭ ce au tainŭ din curte.

VII. Iitniceriulŭ celŭ mare: strănge grâulŭ care este pentru trebuinţa Domneascâ, şĭ poartâ grijâ ca sâ sâ puie prin jĭtniţe.

VIII. Pitarilŭ celŭ mare: este asupra pitâriilorŭ, şĭ poartâ grijâ ca sâ fie fâinâ şĭ ca sâ sâ facâ în toate ḑilele pâne proaspâtă, atât pentru masa Domneascâ cât şi pentru ceĭ-l-alţĭ taingiĭ.

IX. Şatrariulŭ celŭ mare: are purtare de grijâ pentru corturile Domneştĭ, şĭ la drumŭ pentru armele cele marĭ şĭ cele micĭ; aşaḑâ taberile, şĭ are slujba de unŭ feld-ţaig-maister, cât şĭ ca unŭ General-vcartir-maister.

X. Armaşulŭ celŭ mare: este poroncitoriŭ celor-l-alţĭ armâşeĭ care sântŭ ca la vre-o 60. Când este cine-va judecatŭ la moarte, atuncea are elŭ da-

torie, ca sâ poarte grijâ pentru plinirea hotârîreĭ Domneştĭ. Peste aceasta maĭ are elŭ purtare de grijâ şî pentru temniţe, şî pentru tabulhana, adecâ muzica Ienicerilorŭ.

XI. Logofâtulŭ alŭ doilea: este în loculŭ Logofâtuluĭ celuĭ Mare. Când are acela împiedicare de alte trebĭ maĭ marĭ, atunce rânduieşte elŭ pe acesta în loculŭ sâŭ, ca sâ hotârascâ arâturile şî moşiile;

XII. Uşâriulŭ saŭ Portariulŭ celŭ mare: este asupra celor-l-alţĭ uşărĭ, şî poartă grijâ pentru capigi-başa şî alte agale, ce sâ trimetŭ de viziriulŭ de la curtea împârâteascâ.

XIII. Aga: ie aminte pentru strâjile din Ieşĭ, şî este poroncitoriŭ peste segbaniĭ de scuteală, care slujâscŭ fârâ de leafă, numaĭ pentru ca sâ fie slobodĭ de birŭ. Elŭ hotâreşte pricinile cele maĭ micĭ a lelăcuitorilorŭ din Ieşĭ, şî dacă întâlneşte elŭ pe uliţe pe vre-unŭ omŭ necuviosŭ, saŭ batŭ, ălŭ pedepssâşte pe unulŭ ca acela pe locŭ, mâcar se fie orĭ de unde. Peste aceasta sâvârşâşte elŭ toate acele ca şî unŭ Ieniceriŭ-aga la turcĭ.

XIV. Postelniculŭ alŭ doile: isprăveşte slujba Postelniculuĭ celuĭ Mare, şî ie aminte peste toatâ curtea. Insâ slujba luĭ ce maĭ aleasâ este ca sâ ducă în lâuntru la Domnŭ pe Boeriĭ ceĭ Marĭ care sântŭ scoşĭ din slujbe, şî pe ceĭ-l-alţĭ dregâtorĭ aĭ ţâriĭ; şî când are-vre unulŭ d'intre dînşiĭ ca sâ sâ roage pentru ceva la Domnŭ, atuncea elŭ are datorie ca sâ ducâ înlâuntru cererea lorŭ, şî sâ le aducă râspunsŭ înapoĭ.

XV. Logofătulŭ alŭ triilea sau secretariulŭ Domnescŭ: pecetluieşte scrisorile Domneştĭ cu pecetea ce mioă, le scrie, şĭ le dâ la Domnŭ ca sâ le iscăleascŭ. Elŭ mai este orânduitŭ peste camară şĭ peste uricarĭ, adecă scriitoriĭ ceĭ de hrisovurĭ; isprâveşte pricinile Monastirilorŭ, şĭ duce înlâuntru la Domnŭ pe Mitropolitulŭ, pe Episcopĭ şĭ pe ceĭ-l-alţĭ barbaţĭ Bisericeştĭ; şĭ când vinŭ solĭ de pe la alte curţĭ, atunce elŭ are purtare de grijă pentru dânşiĭ, ca sâ le facă ţeremoniile după obiceiulŭ curţeĭ, şĭ poartă la sîne în lanţŭ de aurŭ pecetea cu care pecetluieşte elŭ anaforalele sau hotârârile cele de judecatŭ, pe care le isprâveşte Logofătulŭ celŭ Mare cu mâna sa.

XVI. Câpitanulŭ de darabanĭ: ocărmuieşte pe darabanĭ, care nume este alcătuitŭ din cuvântulŭ celŭ nemţescŭ: „trabant“ şĭ sâ înţelege pedestraşŭ, care strâjuiescŭ la curtea Domnească. Elŭ cearcă străjile ḑiua şĭ noaptea, le rânduieşte şĭ le schimbă; şĭ când lipssâşte aga din oraşŭ, atuncea este elŭ deplin în loculŭ luĭ.

Toţĭ boeriĭ aceştĭ de sus pomeniţĭ sîntŭ starea I. şĭ sâ numescŭ Boerĭ Marĭ; şĭ osâbit de cinstea care li o dâ lorŭ oficia sau dregâtoria lorŭ, maĭ aŭ încă şĭ acéstâ putere câ în tótâ Moldova pe unde sîntŭ cu aşâḑare, sâ judece pe supuşiĭ lorŭ, şĭ sâ le hotârascâ pricinele. Insâ boeriĭ de starea II şĭ III. nu au puterea aceasta.

Sardariulŭ, logofâtulŭ al doilea, Logofâtulŭ alŭ triilea, Postelniculŭ al doilea, cum şĭ Câpitanulŭ de

darabanĭ, macar câ sântŭ supt ascultarea altora şĭ aŭ asămine slujbe ca şĭ Boeriĭ ceĭ Marĭ, care auĭ tot acelşĭ dregâtoriĭ, şĭ arŭ fi maĭ mult sâ sâ socotească în starea a doua, însâ pentru că slujbele lorŭ le daŭ maĭ multâ cinste, de cât ale celora din starea a doua, şĭ pentru că în toate ḑilele sântŭ maĭ mult pe lângâ Domnŭ, pentru acea aŭ şâderea lorŭ între boeriĭ din starea acestâ d'intâiŭ.

Osâbit de acea ce amŭ pomenitŭ maĭ sus, sâ maĭ socotescŭ în aceasta stare şĭ vamişulŭ, şĭ Caminariulŭ, carele strânge la sîne ḑâciueala Domneascâ din cearâ; însâ nicĭ unulŭ d'intre dânşiĭ nu aŭ locŭ ştiutŭ în divanŭ, ce trebuĭ sâ steĭ la loculŭ unde le poronceşte lorŭ Domnul. Însâ maĭ sus de Sardariŭ nu potŭ încâpe.

Starea a II a Boeriloru de Divanu.

Spatariulŭ alŭ II poartă spada Domneascâ în sârbâtorile cele maĭ micĭ, şĭ în lipssa Spatariulu celuĭ Mare, isprâveşte toate slujbele aceluia.

Paharniculŭ alŭ II. asâmine urmeazâ în slujba Paharniculuĭ celuĭ Mare; şĭ maĭ ales are purtare de grijâ pentru viile Domneştĭ care sântŭ pe lângâ Huşŭ, şĭ pentru lucrarea şĭ culegerea lorŭ ca sa fie la vreme.

Vistierniculŭ alŭ II. poartâ sama cheltuielelorŭ visterieĭ, triĭ lunĭ după vistierniculŭ III. şĭ le scade la Vistierniculŭ celŭ Mare; care orânduialâ asâmine sâ urmeazâ cu toţĭ ceĭ-l-alţĭ slujbaşĭ iconomĭ.

Stolniculŭ alŭ II. are purtare de grijâ în toate ḑilele pentru cuhnea Domneascâ, orânduieşte bucatele

pentru Domnŭ, le aşadă pe masă, şî le încrede întâiŭ prin gustare.

Comisulŭ alŭ II. face slujba Comisuluĭ celuĭ Mare, şî în toate dîlele are privighiere pentru grajdiulŭ Domnescŭ, şî când voeşte Domnulŭ să meargâ unde-va calare, atunce îĭ pune elŭ şâoa pe calŭ, şî îlŭ aduce luĭ înainte. Leafa luĭ este a tria parte din venitulŭ Comisuluĭ celuĭ Mare.

Medelniceriulŭ alŭ II.

Cluceriulŭ alŭ II.

Sulgeriulŭ alŭ II.

Jitniceriulŭ alŭ II. şî

Pitariulŭ alŭ II. asămine ca şî vistierniculŭ alŭ II. trebuĭ să poarte slujba triĭ lunĭ, după dregâtoriĭ ce suntŭ cu asâmine nume în starea III.

Armaşulŭ alŭ II. are izvodŭ pentru toţĭ ceĭ ce şâdŭ la închisoare, şî este sâ să pedepssască, şî îĭ arată în tóte Sâmbetele sara la Domnŭ, şî îlŭ întreabâ pe dânsu, ca s'ăĭ poronceascâ ce să urmeză cu robiĭ. Când este sâ sâ aducâ cine-va înaintea Domnuluĭ, pentru vre-o greşală, atunce elŭ aduce pe unulŭ ca acela împreună cu vre-o câţĭ-va armaşeĭ.

Uşăriulŭ alŭ II. în lipssîrea uşăriuluĭ celuĭ mare poartâ elŭ toatâ slujba aceluia.

Boeriĭ de starea a III.

Postelniculŭ alŭ III. să aflâ dîua şî noaptea în curtea Domnească, înpreună cu alţi doĭ postelnicĭ, şî slujba lorŭ este aceasta: cândŭ are să spuie Domnulŭ ceva Postelniculŭ celuĭ Mare, atunce iĭ aducŭ

poronca acea la dânsulŭ. Încă şi pentru alte poronci Domneştĭ care li se spunŭ lorŭ de cătră slugele Domnuluĭ, aŭ purtare de grijă ca să să plinească şi să aducă răspunsulŭ lorŭ la Domnŭ. Pentru acea, aceştĭ triĭ, aŭ voie slobodă ca sâ între în cabinetulŭ celŭ mare, care la alţĭ boerĭ nu le este slobodŭ.

Spatariulŭ alŭ III. în toate ḑilele poartâ spada Domnească; pentru acea, osâbit de boeria luĭ, maĭ are şi alte dregâtoriĭ între slugele Domneştĭ.

Pâharniculŭ alŭ III. este asupra viilorŭ Domneştĭ de la Bacăŭ şi de la Trotuşŭ, şi poronceşte vierilorŭ ca sâ culeagâ poama la vreme, şi sâ o calce.

Visterniculŭ alŭ III. este sub ascultarea Visterniculuĭ celuĭ Mare, şi este datorŭ ca s'âĭ deĭ samâ pentru slujba dregâtorieĭ sale, şi dupâ ce poartâ Visterniculŭ celŭ Mare sama cheltuielelorŭ visterieĭ triĭ lunĭ, apoĭ o dâ visterniculuĭ alŭ III. şi purtând-o elŭ o lună, o ie de la dânsulŭ asupra sa, visterniculŭ alŭ II. şi aceasta precum amŭ ḑisŭ maĭ sus, dupâ trecerea unuĭ şvertŭ de anŭ o dâ iarâşĭ visterniculuĭ alŭ III. şi acesta iarâşĭ dupâ 30 de ḑile, dâ sama acea încredinţatâ luĭ la Visterniculŭ celŭ Mare; şi întru acestŭ chipŭ, necontenit, sâ pitrece slujba visterieĭ prin aceştĭ triĭ visternicĭ; aşa c[ă] purtând-o ceĭ doĭ maĭ marĭ câte triĭ lunĭ, ajunge [a]poĭ la acestŭ maĭ micŭ două lunĭ. Asâmine o [rân]duialâ sâ pâzâşte şi la cele-l-alte dregâtoriĭ, pre[cum] aratâ maĭ jos.

Comisulŭ alŭ III. are asămine slujbâ ca şĭ Comisulŭ alŭ II.

Sulgeriulŭ alŭ III. şĭ

Itniceriulŭ alŭ III. facŭ slujbele celorŭ maĭ marĭ cu boeria aceasta, ca şĭ Visterniculŭ alŭ III. ajungândŭ slujba tot de-una a patra lunâ.

Camaraşulŭ de sulgerie, înpârţâşte carnea după cântariŭ.

Camaraşulŭ de jĭtniţe, are sama pâneĭ care este în jĭtniţĭle Domneştĭ. Pentru leafa sa, are de la fieşte-care carŭ, câte 30 aspri.

Patru Vornicĭ de poartâ, sîntŭ cu şăderea dinafară de curte, şĭ disfacŭ acolo pricinile cele maĭ nouâ, pedepssăscŭ pe curve, pe femeile care cu sîla sâ necinstescŭ cu pacatulŭ curvieĭ, sau de bună voie sâ pleacă a fi ţĭitoare; le inpreuneazâ prin cununie cu fâcâtoriulŭ pacatuluĭ aceluia, dacă sîntŭ de stare proastâ. Iar dacă este vre o parte unŭ obrazŭ cinstitŭ, atunce inştiinţază pe Domnŭ; şĭ când şăde Domnulŭ în scaunulŭ celŭ de judecată, staŭ şĭ iĭ de o parte, ḑicŭ Noroduluĭ să tacâ, şĭ aducŭ în Divanŭ pe jăluitorĭ. Când vre-unulŭ d'intru acia zâbâveşte şĭ nu vine cu pârăşulŭ săŭ la vade înaintea Domnuluĭ, atunce iĭ pe acela ălŭ însămneazâ în condica lorŭ, pentru că celŭ ce nu să arată la vade, sâ face prin acea vinovatŭ neascultârii către Domnie şĭ este ramasŭ de judecată. Pentru slujbele aceste le să dâ lorŭ ca o leafâ adetulŭ din târgul Romanul.

Pe toţĭ boeriĭ aceştĭ de maĭ sus pomeniţĭ, ĭĭ ţine ţara pentru slujbele Domneşti, şĭ pentru acea

rar poate să ajungâ cine-va la aceste dregâtorii, de nu va fi neamŭ de boerŭ, macar de şî este la voia Domnească, ca orĭ şî cui, încă şî celorŭ maĭ proştĭ, sâ deĭ vre o boerie de aceste.

Jupânesele lorŭ au fieşte-care locŭ de şâdere dupâ starea barbaţilorŭ lorŭ, în şala Doamneĭ, care este în harem, Ghinecheo.

Osăbit de boeriĭ aceştĭ obicĭnuiţĭ ce amŭ ḑîsŭ maĭ sus, care slujăscŭ la curtea Domneascâ, maĭ au Domniĭ şî slugĭ de casâ, care sâ chiamâ boerenaşĭ, numaĭ din neamulŭ boerescŭ, ce şî din birnicĭ, şî din oameniĭ ceĭ maĭ de jios, sâ priimescŭ întru aceastâ stare; prin care asâmine dobândescŭ putere şî voinicie boereascâ.

Acestia sîntŭ:

Camaraşulŭ celŭ mare: este asupra slugilorŭ Cabinetuluĭ celuĭ mare, şî asupra Visterieĭ Domneştĭ, ce este deosăbitâ de cea-l-altâ Vistierie a Ţâriĭ. Elŭ dâ poroncĭ pe la curteniĭ ceĭ de la camarâ, şî pe la boeriĭ ceĭ din starea cea maĭ micâ; aşaḑâ cumpenele şî mâsurele neguţîtorilorŭ, dupâ care trebuĭ sâşĭ vânḑâ marfa lorŭ; ie aminte ca sâ nu vănḑâ cu alte cumpene şî cu cotŭ vicleanŭ, şî pedepssâşte dupâ pravilâ pe câlcâtoriŭ. Neguţîtoriĭ cazacliĭ care aducŭ în Moldova negoţurĭ de prin oraşele Câzâceştĭ şî din Rossia, staŭ şî acia supt poronca luĭ.

Vatavulŭ de Aproḑĭ: este asupra Aproḑîlorŭ de Divanŭ, şî are maĭ asămine slujbâ ca şî unŭ ceauşŭ-başa la poarta Ottomaniceascâ. Elŭ înplineşte datoriile

celorŭ jăluitorĭ, cu volnicia judecățiĭ, șĭ la toțĭ ceiĭ ce sănŭ înpreună judecătorĭ la Divan, le arată elŭ loculŭ lorŭ. Pentru sămnulŭ dregătorieĭ luĭ, poartă în mânile sale biciŭ cu mânunchiulŭ învălitŭ cu argintŭ.

Vatavulŭ de stolniceĭ: este maĭ mare peste slugile mesiĭ, șĭ când ducŭ aceștia bucatele din cuhne la masa Domnească, merge elŭ înaintea lorŭ țiindŭ în mânile sale biciŭ, însă nu legatŭ cu argintŭ.

Vatavulŭ de paharnicĭ: este poroncitorŭ peste paharnicĭ, adecă acia ce daŭ pe la boerĭ paharele cu vinŭ, la masa Domnească, saŭ pe la alte oaspețe.

Cupariulŭ: dă Domnuluĭ în toate ḑilele paharulŭ cu vinŭ când șăde la masă, șĭ este maĭ mare peste pivnița din Curte. Elŭ dă pe la crășmarĭ măsură dreaptă insămnatŭ, cu pecetea Domnească; șĭ când găsăște pe vre unulŭ vânḑindŭ vinŭ, cu măsură maĭ mică de căt acea poroncitŭ, atuncea pe unulŭ ca acela elŭ pedepssăște elŭ după pravilă.

Cihodariulŭ: poartă grijă de cibote șĭ de papucĭ pentru Domnŭ, șĭ pentru toată curtea. Elŭ pună Domnuluĭ cibotele, (adecă îl încalță), șĭ are subt sine pe toțĭ cibotariĭ din Ieșĭ.

Medelniceriulŭ: de aceștia să obicĭnuiește să fie triĭ sau patru. In toate ḑilele iĭ punŭ masa Domnească, aducŭ apă pentru spalatŭ, șĭ au supt paza lorŭ toate tacămurile mesiĭ cele de argintŭ, blidele, talgerile paharele, precum șĭ fețele cele de masă, șărvetele, șĭ cele-l-alte podoabe pentru masă.

Camarașulŭ din lăuntru: are pe măna sa straiele, pietrele cele scumpe, șĭ alte juvaerurĭ Domneștĭ, șĭ

este maĭ mare peste slugile câmărilorŭ celorŭ de jios.

Vatavulŭ de copiĭ: este asupra slugilorŭ de la camara ce cu arme, şî din Divan. Venitulŭ luĭ curge dîn slujbele lorŭ, pentru că aceştia să trimetŭ foarte des pe la boeriĭ ce sâ aflâ la ţară şî sîntŭ chiemaţĭ de Domnŭ, şî vatavulŭ lorŭ are câte unu leŭ din şâsă leĭ, care le daŭ lorŭ fieşte-care boerŭ chiematŭ, după obiceiŭ.

Camaraşulŭ de dulceţĭ poartă grijă ca să să aducă sara pe masa Domnească măncările cele lucrate în zaharŭ, şî intru alte chipurĭ, şî are porţelenele supt măna luĭ.

Camaraşulŭ de răfturĭ: are asupra sa şălile şî frăile sau răfturile, cele inpodobite cu aurŭ şî cu argintŭ, şî toate alte podoabe ale cailorŭ.

Pivniţariulŭ: este maĭ mare peste slujîtoriĭ de pe la pivniţĭ, iar elŭ stâ supt ascultarea cupariuluĭ. Butnariĭ şî alţĭ oamenĭ care lucrează în pivniţĭ, sîntŭ supt mâna luĭ. Pentru leafa sa are drojdiile vinuluĭ, din care face rachiŭ.

Logofâtulŭ de Visterie: este poroncitoriŭ celor-l-alţĭ scriitoriĭ de visterie, pâstreadă catastivele cheltuielelor, şî stâ supt ascultarea Visterniculuĭ celuĭ Mare.

Camaraşulŭ de catastive: are la sîne toate izvoadele şî catastivele pentru osăbitele cheltuelĭ Domneştĭ condica ostaşîlorŭ; şî când sâ face adunarea oştilorŭ pentru cercetare, atunce ceteşte elŭ numele fieşte-căruia. Asâmine urmează şî când li să dâ leafa, dândŭ după acea fieşte-căruia câpitanŭ condica ostaşîlorŭ din ceata luĭ, pe care o scrie elŭ

însușĭ cu măna luĭ. Pentru ostineala sa, are de fieștecare căte unŭ talerŭ nemțăscŭ, adecă 2 leĭ, 10 parale.

Camarașulŭ de luminare: samaĭ biruluĭ de ceară șĭ de soponŭ, ce să numește: „blimen“, șĭ âlŭ cheltuiește în lumînârĭ șĭ opaițurĭ pentru Curte.

Vorniculŭ de târgŭ: strînge dejma din toată marfa care să vinde cu măsurâ șĭ cu cumpănâ, ce să numește la Moldovenĭ „mortâsîpie“; ie lumînârĭ de la camarașulŭ de luminĭ, șĭ le înpârțâște pe la slugile din Curte. Elŭ maĭ are datorie, ca să poarte grijă șĭ pentru luminile de focŭ ce sântŭ de trebuință pentru Curte, șĭ la vreme trebuincoasă, să le înpărțască prin odăĭ șĭ prin cuhnĭ.

Vatavulŭ de aprodĭ de tărgŭ: este asupra slujitorilorŭ Divanuluĭ care strîngŭ birulŭ șĭ alte dărĭ ale orășănilorŭ, șĭ le aducŭ la visterie. Iĭ staŭ toțĭ supt Visterniculŭ celŭ Mare, înpreună cu vatavulŭ lor.

Vatavulŭ de paicĭ: are supt sîne pe ceĭ optŭ paicĭ Domneștĭ, care săntŭ încinșĭ cu brâie de argintŭ, cu săbiĭ șĭ cu lăncĭ cu mănunchiele șĭ vârfurile legate cu argintŭ șĭ poliite cu aurŭ.

Peutru slujba **Doamneĭ** sănt acestia:

Doĭ vornicĭ: care săntŭ șĭ maĭ marĭ peste ținutulŭ Vasluiŭ.

Unŭ comisŭ: care poartă grijă pentru grajdiulŭ Eĭ, peutru carătele șĭ pentru caĭ.

Doĭ clucerĭ: care poartă grijă pentru hrana, atât pentru slugĭ cât șĭ pentru grajdiŭ.

. . . .

După acestia sântŭ slugile cele de neamŭ boe-

rescŭ care slujăscŭ la curtea Domnească, pentru ca să iasă maĭ la înalte trepte ale boerieĭ, adecă:

50. slugĭ ale Divanuluĭ, care stau inprejurulŭ Domnuluĭ când şăde în Divanŭ, şĭ chiamă în lăuntru pe boeriĭ

24 slugĭ la camara ce cu arme

12 slugĭ la cabinetulŭ celŭ mare.

3 slugĭ la cabinetulŭ celŭ micŭ.

7 postelnicĭ maĭ marĭ.

24 postelnicĭ maĭ micĭ, sau şĭ maĭ mulţĭ, după cum voieşte Domnulŭ să aibă.

30 aprodĭ de Divanŭ; care să asămănează cu ceauşĭi turceştĭ; adecă, au datorie să aducă la Divanŭ pe ceĭ părîţĭ, care nu să arată la vade, şĭ să împlinească datoriile de pe la daternicil ceĭ răĭ de plată.

24 paharnicĭ, care slujăscŭ la masă şĭ daŭ pe la boerĭ paharele cu vinŭ.

24 stolnicĭ, care aducŭ bucatele de la cuhne la masa Domnească.

60 armăşăĭ, care ţinŭ la propială pe talharĭ, şĭ pe boeriĭ care umblă să fugă, sau facŭ vre o greşală maĭ mare.

Uşăriĭ care ducŭ la gazdă şĭ slujăscŭ pe soliĭ turceştĭ aĭ porţiĭ Ottomaniceştĭ; şĭ a Hanuluĭ tatarilorŭ de Crim.